

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Науково-навчальний інститут фінансів, економіки та менеджменту
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА: ДЕРЖАВА, РЕГІОН, ПІДПРИЄМСТВО

**Матеріали VI Всеукраїнської
науково-практичної Інтернет-конференції
з міжнародною участю**

21 грудня 2020 р. – 21 січня 2021 р.

Полтава
2021

УДК 330.336
E45

Редакційна колегія:

В.О. Онищенко, д.е.н., професор; Г.В. Козаченко, д.е.н., професор; Л.О. Птащенко, д.е.н., професор; С.В. Онищенко, к.е.н., доцент Маслій О.А., к.е.н., доцент Скриль В.В.

E45 Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю, 21 грудня 2020 р. – 21 січня 2021 р. – Полтава: НУПП, 2021. – 135 с.

ISBN 978-966-616-177-5

У збірнику матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю представлено результати розвитку теорії економічної безпекології, теоретичні та методологічні аспекти системотворення економічної безпеки держави, регіону та підприємства, забезпечення економічної безпеки держави, регіону, підприємства (концепції, напрями дій, способи та алгоритми), оцінювання економічної безпеки держави, регіону, підприємства.

Участь у конференції взяли науковці та практики з м. Київ, Львів, Одеса, Хмельницький, Житомир, Херсон, Черкаси, Івано-Франківськ, Полтава.

Призначений для фахівців з економічної безпеки, науковців, викладачів, аспірантів, докторантів та студентів.

Тези надано в авторській редакції. За виклад, зміст, достовірність та відсутність плагіату у тезах відповідають автори.

ISBN 978-966-616-177-5

УДК 330.336

© Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ СВІТОВИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ

<i>Onyshchenko Volodymyr, Cherviak Anna</i> Economics' Security Digital Component Value in Terms of Pandemic	7
<i>Дмитренко А.В.</i> Економічна безпека: проблеми та способи забезпечення	9
<i>Супрунова І.В.</i> Сучасний стан та шляхи протидії тенізації економіки України	11
<i>Джурка В.В.</i> Проблеми економічної безпеки в умовах світових викликів і загроз	14
<i>Корнієнко Д.С.</i> Вплив інвестиційно-інноваційної складової на економічну безпеку держави	15
<i>Котелевець М.М.</i> Підвищення рівня зовнішньоекономічної безпеки України	20
<i>Мацур С.М.</i> Забезпечення фінансової безпеки постійних представництв нерезидентів в Україні у контексті трансфертного ціноутворення	23
<i>Солод В.С., Нечухран К.О.</i> Бюджетна безпека України та ризику, які нас чекають у 2021 році	27

СЕКЦІЯ 2. СИСТЕМОТВОРЕННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕКОЛОГІЇ: ДЕРЖАВА, РЕГІОН, ПІДПРИЄМСТВО

<i>Балджи М.Д.</i> Теоретичні положення економічної безпеки в природокористуванні	32
<i>Варналій З.С.</i> Економічна безпекологія в умовах глобалізаційних викликів і загроз	34
<i>Жерліцин Д.М.</i> Управління фінансовими системами: проблеми та сучасні тенденції розвитку	39
<i>Сідельникова Л.П.</i> Фіскальна безпека держави як складова економічної безпеки	41
<i>Юрків Н.Я., Вовчак О.Д., Дубровін О.Д.</i> Напрями та джерела відновлення кредитування для забезпечення стійких темпів економічного зростання	43
<i>Загурська-Антонюк В.Ф., Алейнікова Т.В.</i> Економічно-правове забезпечення полістратегії національної безпеки	45

Каленіченко Є.С.

Економічна безпека як один з важливих пріоритетів діяльності підприємства 49

Лоza А.В.

Державний борг в системі економічної безпеки України 52

СЕКЦІЯ 3. ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ І ЗАГРОЗ В ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ

ZACHOSOVA Nataliia, MELNYCHUK Dmytro

Labor activity of personnel as a factor of economic and social security 54

Грицишен Д.О.

Засоби протидії економічній злочинності як загрози державній безпеці 57

Тростенюк Т.М., Молодковець І.А.

Незадекларована праця в Україні: сутність та її наслідки 60

Барановська Т.В.

Забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання в контексті реформи децентралізації 64

Криниця С.О., Тригуб Ю.П.

Конкурентоспроможність як фактор фінансової безпеки підприємства 65

Маслій О.А., Котелевець М.М.

Загрози фінансовій безпеці бізнесу в умовах пандемії 67

Сівіцька С.П., Філонич О.М.

Резервування як інструмент регулювання фінансових ризиків 70

Джигора О.М.

Сучасні виклики регіонального розвитку як загрози економічній безпеці 73

Савко О.Я., Максимів М.

Аналіз фінансової безпеки підприємства 77

Фурманчук О.С

Роль інновацій в забезпеченні економічної безпеки підприємства 79

Ващенко О.М.

Вплив ризиків та загроз на стан фінансово-економічної безпеки підприємства 83

Лихоліт Р.М.

Оцінювання ризиків та загроз економічної безпеки 85

Таранець Б.В.

Вплив insurtech на безпеку страхового ринку України 87

СЕКЦІЯ 4. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ, ПІДПРИЄМСТВА: СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ, НАПРЯМИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ

Єгоричева С.Б. Експрес-оцінка фінансової безпеки банківського сектору України	89
Козаченко Г.В. Конструктивний підхід оцінювання економічної безпеки держави	91
Квасницька Р.С. Змістовий дискурс фінансової безпеки – компоненти економічної безпеки підприємства	94
Коваленко В.В. Концептуальні основи економічної безпеки банків	96
Онищенко С.В., Глушко А.Д. Принципи забезпечення інформаційної безпеки національної економіки в умовах пандемії	99
Пантєлєєва Н.М. Фінансово-економічна безпека цифрової трансформація фінансових відносин	101
Возняк Г.В. До питання бюджетної безпеки регіонів та громад України в умовах нестабільної економіки	103
Аблязова Н.Р. Економічна безпека підприємства: кадровий аспект	104
Криничко Л.Р., Ватанов А.Р. Недоліки системи охорони здоров'я України як чинника впливу на соціально-економічну безпеку держави	106
Свистун Л.А., Черник А.Р. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства	109
Чепурний О.В., Скриль В.В. Проблеми та заходи забезпечення фінансової безпеки підприємств	113
Кривенко О.А. Зовнішньоекономічна безпека України: сутність та загрози	117
Дідусенко К.В., Касич К.В. Управління інформацією в системі забезпечення економічною безпекою підприємства	120
Нерода С.М. Механізм забезпечення економічної безпеки держави	123
Андрієць Т.Р., О.І. Яковенко О.І. Зміцнення фінансової безпеки держави	125

<i>Даниленко Д.В.</i>	
Складові системи забезпечення економічної безпеки підприємства	126
<i>Кошляк Д.І., Калініченко А.С.</i>	
Аутсорсинг бухгалтерського обліку в контексті забезпечення економічної безпеки підприємства	128
<i>Мороз І.В.</i>	
Фактори економічної безпеки підприємства	131
<i>Олефір Ю.О.</i>	
Проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства	133

СЕКЦІЯ 1. ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ СВІТОВИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ

ECONOMICS' SECURITY DIGITAL COMPONENT VALUE IN TERMS OF PANDEMIC

Onyshchenko Volodymyr, *DSc (Economics), Professor,*
Cherviak Anna, *Postgraduate of Finance, Banking Business and Taxation*
Department
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

Since December 2019, the world economy is in shock due to coronavirus disease epidemic. The pandemic has caused significant human losses. It has negative impact on socio-cultural life and country economic security.

Economic security combines the following components: financial, environmental, energy, social, innovation, information, political and legal, technological securities. However, in today's conditions, it is necessary to add a digital component to these components.

If at the beginning of 2019 the market participants switched digitalization and development of their activities on a voluntary basis, from the beginning of 2020 it became a necessity. Companies have been forced to proceed with technologies they didn't plan to implement until a certain time and rethink their strategic priorities.

In the Concept of Development of the Digital Economy and Society of Ukraine for 2018-2020 [1], digital economy means an activity where the main means (factors) of production are digital (electronic, virtual) data, both numerical and textual.

Digitalization is an integral part of the country's economic security and its main advantages include [2]:

1. Saving time and increasing productivity - automation of production and other processes.
2. Optimization and improvement of communications - both internal and external.
3. Opportunities for cross-selling / upsell-sales - reaching a new level of customer service and encouraging them to purchase more products.
4. Competitive opportunities by improving customer experience and overall optimization of the workflow.

Companies that have experience with visualization and digitization have easily reformatted their mode of operation. Applications, virtual environments,

virtual private networks, platforms for corporate cooperation (Zoom, Webex, GoToMeeting, Skype, TeamViewer and others) were used for remote communication.

Modern digital technologies have simplified and made remote work much more convenient, enabling to work from anywhere in the world, from any device with the Internet.

Research in the field of digital technologies enables financial market participants to continue working with free access to key services, ensuring compliance with social distances and against epidemiological requirements.

According to the NBU [2], during the strict quarantine part of the goods and services were not consumed, as their sale was prohibited or restricted. In addition, the demand for transport services, as well as clothing and footwear, has decreased due to the expansion of opportunities for the transition to distance work and study. At the same time, food consumption decreased at a slower pace, while the use of communication services, primarily mail, and the purchase of household goods increased.

It means that the service sector, which has already been adapted to work online, was able not only continue to operate but also was able to increase its profits.

The pandemic has become a springboard for greater and wider development of digitization technologies. But there is also a downside - the growing number of cyberattacks are adapting to new challenges as quickly as the economy.

Modern business will not be able to exist for long terms without developing a strategy for digital transformation. The digitalization of services and technologies helped to slow the spread of the virus and enabled the economy to overcome and adapt for new realities.

References:

1. The concept of development of the digital economy and society of Ukraine for 2018-2020, electronic resource - access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#n13>.
2. The concept of business digitalization: areas and necessity, electronic resource - access mode: <https://evergreens.com.ua/ua/articles/business-digitalization.html>.
3. National Bank of Ukraine: Inflation report, electronic resource - access mode: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ekonomika-mayje-povnistyudolujit-vtrati-vid-koronakrizi-u-2021-rotsi--inflyatsiyiny-zvit-nbu>

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА: ПРОБЛЕМИ ТА СПОСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Дмитренко А.В., доктор економічних наук, доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка» м. Полтава

Економічна безпека – це сукупність умов і факторів, що забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного відновлення і самовдосконалення [2].

Економічна безпека органічно включена в систему державної безпеки. Як показує світовий досвід, забезпечення економічної безпеки – це гарантія незалежності країни, умова стабільності й ефективності життєдіяльності суспільства, досягнення успіху. Тому забезпечення економічної безпеки належить до числа найважливіших національних пріоритетів.

Крім численних задач, розв'язуваних у рамках цивільного суспільства і ринкової економіки, існують проблеми, що відносяться до виняткової прерогативи держави. Ніхто інший, крім держави, їх просто не може вирішити. До числа таких проблем відноситься і забезпечення економічної безпеки країни.

Ключова функція держави полягає в тому, щоб забезпечити стабільність суспільства, його самозбереження і розвиток, відбити можливі погрози безпеці країни [1].

Забезпечення економічної безпеки – завдання по самій своїй сутності довгострокове і стратегічне.

Розробка програми першочергових заходів для забезпечення економічної безпеки країни і практичних кроків у цьому напрямку повинні спиратися на чітке усвідомлення сучасних загроз [3, С.197-202]

1. Руйнування науково-технічного потенціалу. Серйозну і дуже реальну погрозу економічній безпеці країни представляють згорання фундаментальних досліджень, розпад науково-дослідних колективів і конструкторських бюро світового класу, різке скорочення замовлень на цілком конкурентоздатну продукцію. Не менш серйозною небезпекою є відхід висококваліфікованих фахівців і робітників зі сфери своєї професійної діяльності в сектори економіки, які виявились більш престижними і високооплачуваними.

2. Ріст безробіття й ослаблення трудової мотивації. Ріст безробіття, негативний сам по собі, викликає особливу тривогу тоді, коли безробіття здобуває масовий і застійний характер. Безробіття збільшує навантаження на зайнятих. За масове безробіття приходиться розплачуватися усім у

першу чергу зниженням рівня життя, тому що на підвищення продуктивності праці розраховувати не приходиться. Нарешті, безробіття згодом неминуче веде до втрати кваліфікації і трудових навичок, що знову таки завдає серйозної шкоди економіці.

3. Істотне збільшення зовнішнього боргу. В умовах наростаючої економічної кризи і штучного стримування ділової й інвестиційної активності усе більше використовується зовнішнє запозичення. Воно може стати і потужним важелем підйому економіки, її технічного переозброєння, підвищення конкурентоздатності виробленої продукції. Усе питання в цільовому використанні позик і в масштабах державного боргу.

4. Криміналізація економіки. В останні роки різко погіршується криміногенна ситуація в економічній сфері, що уже сьогодні становить реальну небезпеку. Криміналізація охопила практично всі області господарського життя – відносини власності, фінансову і банківську діяльність, виробництво, торгівлю і послуги, зовнішньоекономічні відносини.

Підкреслюємо базисну роль економіки, тому що виробництво, розподіл і споживання матеріальних благ первинні для кожної з них, визначають життєдіяльність і життєздатність суспільства.

Економічна безпека забезпечується як чисто економічними методами, так і засобами неекономічного характеру:

- політичними;
- військовими й іншими, включаючи захист секретів.

У свою чергу, варто підкреслити, що безпека в суміжних позаекономічних сферах забезпечується не тільки специфічними для них методами, але значною мірою й економічними засобами, у тому числі завжди з залученням грошових і інших ресурсів економічного характеру.

Хоча проблеми економічної безпеки повинні розглядатися переважно в рамках економічних процесів, глибокі катастрофічні наслідки виявляються і в позаекономічній сфері. Найбільшу небезпеку представляють політичні потрясіння в суспільстві через невдоволення мас своїм економічним становищем, а також викликані економічними причинами прямі великомасштабні руйнування виробничого потенціалу, соціальної інфраструктури і природного середовища.

Економічна безпека країни сьогодні висунулася в число проблем, що залучають пильну увагу фахівців усілякого профілю, що працюють у сферах економіки, політики, міжнародних відносин. Найбільш вагомі її прояви зв'язані з наростаючими хвилями економічної злочинності, що перетворилася в предмет комплексного міждисциплінарного наукового аналізу.

Таким чином, концепція економічної безпеки країни повинна ґрунтуватися на обліку всього розмаїття факторів, включаючи її головний елемент – ріст ефективності економіки. Виходячи з цього можна сказати, що економічна безпека являє собою сукупність внутрішніх і зовнішніх умов, сприяючих ефективному динамічному росту національної економіки, її здатності задовольняти потреби суспільства, держави, індивіда, забезпечувати конкурентоздатність на зовнішніх ринках, що гарантує захист від різного роду загроз і втрат.

Література:

1. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin> (Дата звернення: 06.01.2021р.).

2. Сосновська І.М. Поняття та значення економічної безпеки виробничо-господарської діяльності підприємств / І.М. Сосновська. Ефективна економіка. 2015. № 9. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua>. (Дата звернення: 06.01.2021р.).

3. Паліга Н. Б., Світлична Ю.В. Шляхи запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам економічній безпеці промислового підприємства. Економіка промисловості. 2011. № 1. С.197-202.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

І.В. Супрунова, *кандидат економічних наук, доцент*
Державний університет «Житомирська політехніка»,
м. Житомир

Тіньова економіка в Україні є сукупністю видів економічної діяльності, заборонених законодавством України, або тих, які з різних причин не враховані у офіційній статистиці. До основних видів тіньової діяльності в Україні належать: проведення готівкових операцій без обліку; приховування доходів або перебільшення видатків; виплати нелегальної заробітної плати; заниження ціни акцій корпорації (при оформленні продажу контрольного пакету); хабарі; відмивання коштів; підпільне виробництво; незаконна господарська діяльність; шахрайство та «чорні ринки» (незаконні ринки збуту).

Оцінки рівня тіньової економіки, залежно від методології, свідчать, що як мінімум чверть української економіки знаходиться у тіні. За даними

дослідження проведеного компанією Ernst & Young за підтримки Mastercard у рамках укладеного Меморандуму про співробітництво з Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Національним банком України та Державною службою статистики України, четверту частину від офіційного ВВП України, тобто 846 млрд гривень, становлять тіньові операції (23,8% від офіційного ВВП за 2018 рік перебуває в тіні, з них: 19,7% ВВП (702 млрд грн) становить готівкова тіньова економіка, 4,1% ВВП (144 млрд грн) – домашнє виробництво товарів для власного кінцевого використання, тобто – непрошова тіньова економіка) [1].

За оцінкою Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України рівень тіньової економіки у січні-березні 2020 року склав 31% від обсягу офіційного ВВП, що на 1 в.п. менше за показник січня-березня 2019 року. Збереження тенденції до зниження тіньової економіки відбулося, не зважаючи на поширення негативних наслідків пандемії COVID19 і зниження рівня реального ВВП на 1,3% за підсумком I кварталу 2020 року до відповідного кварталу 2019 року [2]. Аналізуючи досвід попередніх криз, очікуваним було збільшення рівня тіньової економіки, адже в умовах значної невизначеності бізнес прагне зменшити ризики втрати ресурсів. Зокрема, відбулось очікуване зменшення ділової та інвестиційної активності, суттєво зросли збитки в економіці, проте динаміка тіньової економіки мала нетиповий характер із так званими секторальними особливостями.

Експерти Всесвітнього економічного форуму визначили ключовою проблемою України ситуацію з інституційним розвитком, яка призводить до низької конкурентоспроможності та високої тінізації української економіки. За компонентою «Інститути» Україна у 2019 р. посіла у рейтингу 104 місце з 141 країн.

Враховуючи вище викладене, варто зазначити, що основними причинами високого рівня тінізації української економіки є неефективний інституціональний базис регулювання підприємництва та незадовільні умови здійснення підприємницької діяльності, включаючи недовість механізмів антикорупційного законодавства; неефективність функціонування судової та правоохоронної системи; неефективне адміністрування податків; суперечливість та дублювання законодавчої та нормативно-розпорядчої бази в окремих секторах; високий рівень злочинності; постійні зміни, які відштовхують інвесторів з точки нестабільності умов для ведення бізнесу; нестабільне політичне середовище; відсутність історичної практики дотримання норм та моральних стандартів законослухняної поведінки під час ведення господарської діяльності та сплати податків у суб'єктів господарювання та

громадян. Тіньовий сектор є наслідком наявних в економіці проблем, а не їх першопрчиною.

Детінізація економіки є одним з критеріїв оцінки ефективності впроваджуваних реформ і сприйняття їх суспільством. Пріоритетними заходами детінізації української економіки є такі: зниження рівня корупції; зокрема, викриття корупційних схем, мінімізація корупційних проявів; встановлення суворого контролю над антикорупційними заходами; забезпечення стабільності валютного курсу гривні; покращення монетарної політики, в т.ч. збільшення обсягів банківського кредитування галузей, які мають в цьому найбільшу необхідність; розробка сприятливих умов для розвитку підприємницької діяльності, зокрема, покращення умов для ведення малого бізнесу; здійснення податкової реформи, в т.ч. вирівнювання податкового навантаження, посилення контролю за рівнем витрат виробництва; покращення механізмів гарантій збереження вкладів населення у фінансово-кредитних установах; забезпечення підвищення кваліфікації керівних кадрів державних і приватних підприємств відповідно до сучасних теорій управління.

Відповідно, основним ефективним шляхом детінізації економіки країни є створення сприятливих умов для діяльності всіх суб'єктів ринку у легальному секторі завдяки поліпшенню інвестиційного клімату в країні та створенню такого інституційного середовища, для якого тіньова економіка стала б неефективною.

Література:

1. Дослідження тіньової економіки в Україні: майже чверть ВВП – або 846 млрд гривень – перебуває в тіні // Національний банк України. – 2020 – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuyaye-v-tini>

2. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у січні-березні 2020 року // Департамент стратегічного планування та макроекономічного прогнозування Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. – 2020. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/>

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ СВІТОВИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ

Джурка В.В., студент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава

Ключовими ризиками економічної безпеці слід визначити [1]:

- критичне гальмування економічного розвитку України та погіршення основних макроекономічних показників;
- згорання промислового виробництва;
- зниження економічної активності, насамперед інвестиційної;
- погіршення добробуту населення (домогосподарств) та зростання рівня безробіття;
- посилення боргового тиску, насамперед, у державному секторі.

Найбільш актуальними факторами глобалізації, які створюють численні загрози економічній безпеці держави є:

1) нестабільність світової фінансової системи, яка супроводжується незбалансованістю світової торгівлі та інвестиційних потоків між найбільшими економічними центрами світу;

2) розширення світових ринків для певних видів продукції, товарів і послуг;

3) поширення кризових явищ. Остання фінансова криза, що почалася у вересні 2008 р. з банкрутства великих фінансових установ у США, швидко переросла у глобальну кризу, що призвело до банкрутства декількох європейських банків, падіння різних біржових індексів і вартості акцій та товарів по всьому світу, створивши загрози економічній безпеці країн [2];

4) дефіцит ресурсів для розширеного розвитку. У сучасних умовах розвитку світового енергетичного ринку існує низка проблем, безпосередньо пов'язаних з енергетикою, яка є однією з ключових галузей економіки. Загрозами економічній безпеці України, які створюються в умовах глобалізації, слід визначати реальні або потенційні явища та події, що загрожують функціонуванню і розвитку економічної, соціальної та політичної системи, а також життєво необхідним потребам та інтересам людини, суспільства і держави. При цьому загрози економічній безпеці прийнято поділяти на зовнішні та внутрішні.

До внутрішніх загроз економічній безпеці України можна віднести:

- низький технологічний рівень більшості галузей;
- високі витрати виробництва;

- низьку якість продукції і, як наслідок, низьку конкурентоспроможність національної економіки;
- низьку ефективність державного управління соціально-економічними процесами.

До головних зовнішніх загроз належать:

- імпортна залежність України з багатьох видів продукції, включаючи енергоносії;
- нерациональна структура експорту;
- відтік закордон інтелектуальних і трудових ресурсів;
- слабка розвиненість транспортної інфраструктури зовнішньоекономічних стосунків [3, с. 59].

Поділ загроз на внутрішні та зовнішні використовується в більшості досліджень із проблем економічної безпеки та є цілком виправданим.

Література:

1. Ризики і загрози економічній безпеці України у 2015 – 2016 рр. та механізми їх мінімізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/ruzuku_zagrozul"ba" b4e.pdf](http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/ruzuku_zagrozul)

2. Мартиненко В. В. Загрози економічній безпеці України в контексті викликів глобалізації / В. В. Мартиненко // Економічний часопис –XXI. – 2011. – №7–8. – С. 40–43.

3. Левчук О.В. Економічна безпека України в контексті глобалізаційних викликів / О.В. Левчук // Вісник Мукачівського державного університету. – Вип. № 8. – 2017. – С. 59–645. Харазішвілі Ю. М., Дронт Є. В. Адаптивний підхід до визначення стратегічних орієнтирів економічної безпеки України. Економіка України. 2014. № 5 (630). С. 28–45.

ВПЛИВ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

Д.С. Корнієнко, магістрантка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава

Сучасний стан України перебуває під дією викликів і загроз. Національна економіка характеризується наявністю сукупності диспропорцій, технологічною відсталістю, зношеністю основних засобів виробництва, зниженням конкурентоспроможності та економічної безпеки. Вагомим інструментом відновлення національної економіки є

розвиток – інвестиційно-інноваційної діяльності. Значне місце у сфері залучення інвестицій посідає гарантування прав інвесторів та безпечних умов їх діяльності.

Актуальність дослідження інвестиційно-інноваційної безпеки держави серед усієї сукупності складових економічної безпеки полягає в тому, що підтримка та забезпечення її на оптимальному рівні є важливою передумовою вирішення у довгостроковій перспективі соціально-економічних проблем в умовах інтенсивного технологічного розвитку. Забезпечення інвестиційно-інноваційної безпеки є необхідною умовою розширеного відтворення на усіх ієрархічних рівнях сталого розвитку суспільства.

Інвестиційно-інноваційна безпека – це стан економічного середовища в державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, що сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки та створенні продукції з високою часткою доданої вартості.

Інвестиції є основою матеріалізації економічної безпеки, тому системність завдань останньої об'єктивно вимагає активізації інвестиційних процесів для забезпечення розширеного відтворення, створення потенціалу позитивних змін в умовах загострення соціально-економічних суперечностей, загроз саморозвитку і незалежності держави. В умовах сьогодення інвестиційно-інноваційна складова економічної безпеки є пріоритетною складовою технічного оновлення, переоснащення та розвитку галузей економіки на інноваційних засадах [1].

На сьогодні існує два основні підходи до оцінки рівня інвестиційно-інноваційної безпеки:

1) індикативний, який базується на визначенні порогових значень інвестиційних індикаторів;

2) вимірювання ступеня небезпек і загроз.

Ефективною методикою оцінки інвестиційно-інноваційної безпеки держави доцільно вважати таку характеристику стану економіки, яка:

– розкриває причинно-наслідковий зв'язок між обсягом інвестицій та економічною безпекою країни;

– відображає тактичні й стратегічні тенденції в економічному розвитку країни;

– є комплексною, динамічною, репрезентативною і надійною.

До показників, які характеризують рівень інвестиційно-інноваційної безпеки, належать: валове нагромадження основного капіталу; відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій;

відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП; частка продукції, що була реалізована на конкурентних ринках, у загальному обсязі реалізованої продукції; питома вага ВВП України у світовому обсязі ВВП; співвідношення обсягу виконаних науково-технічних робіт та ВВП країни; частка витрат на проведення науково-дослідних робіт, що фінансуються за рахунок державного бюджету; питома вага спеціалістів науково-технічної сфери діяльності у загальній чисельності зайнятого населення; частка підприємств, які впроваджують інновації у виробничій діяльності [2].

Аналіз основних показників інвестиційно інноваційної безпеки в Україні за 2015–2019 роки дає змогу виявити головні причини та проблеми, які впливають на інвестиційну та інноваційну діяльність (табл. 1).

Таблиця 1

Фактичні значення показників економічної безпеки України за інвестиційно-інноваційною складовою протягом 2015-2019 рр.

№	Найменування індикатора	2015	2016	2017	2018	2019	Критичне/оптимальне значення
1	Валове нагромадження основного капіталу,% ВВП	13,55	15,46	15,76	17,65	18,02	18/30
2	Відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій, %	79,34	56,27	53,02	52,9	73,92	55/85
3	Відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП, %	3,31	3,5	1,68	1,8	1,58	4/7
4	Відношення кредитів, наданих нефінансовим корпораціям та домашнім господарствам на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості (кумулятивно, скориговані на курсову різницю), % ВВП	17,85	18,15	15,76	13,47	11,11	10/25
5	Частка продукції, що була реалізована на конкурентних ринках	42,7	43,4	н/д	н/д	н/д	50/80

	країни, % загального обсягу продукції (станом на початок року)						
6	Розмір економіки України, % до світового ВВП	0,12	0,12	0,14	0,15	0,18	0,15/2,5
7	Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %	0,62	0,48	0,45	0,47	0,43	0,5/3
8	Відношення витрат на наукові та науково-технічні роботи за рахунок держбюджету, % ВВП	0,2	0,16	0,16	0,17	0,23	0,2/1
9	Чисельність спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи, до чисельності зайнятого населення (на 1 тис осіб)	0,69	0,62	0,58	0,53	0,45	5/22
10	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств, %	15,2	16,6	14,3	15,6	15,8	5/35
11	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості, %	1,4	0,9	0,7	0,8	1,5	3/25
12	Відношення експорту роялті, ліцензійних послуг, комп'ютерних та інформаційних послуг, наукових та конструкторських розробок, послуг в архітектурних, інженерних та інших технічних галузях, % до ВВП	0,008	0,006	0,0052	0,005	0,006	0,4/1,5
13	Частка осіб, які повідомили, що за останні 12 місяців користувалися послугами Інтернету (обстеження домогосподарств), %	42,1	53	59	63	70	20/80

Результати проведених розрахунків показників інвестиційно-інноваційної безпеки дають змогу стверджувати, що в 2019 році переважна їх більшість знаходиться на критичному рівні, або небезпечному рівні. Слід зазначити, що фактичні значення у 2019 році певних показників мали позитивну динаміку протягом досліджуваного періоду. До них належать: валове нагромадження основного капіталу, відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій, розмір економіки України, відношення витрат на наукові та науково-технічні роботи за рахунок держбюджету, питома вага підприємств, що впроваджували інновації. Проте зниження рівня приросту іноземних інвестицій; зменшення чисельності науковців та спеціалістів, які виконують науково-технічні розробки; зменшення обсягу надання кредитів на будівництво чи модернізацію свідчать про нерозвиненість інвестиційно-інноваційної складової економічної безпеки України. Державна політика не націлена на зацікавлення іноземних інвесторів, активному фінансуванні науки, стимулюванні до активної участі України на світовому ринку інновацій.

Інвестиційно-інноваційна спрямованість моделі розвитку економіки України формує базові акценти на здійснення фундаментальних наукових досліджень та пошук альтернативних джерел фінансування перспективних інвестиційних проектів та їх подальшу реалізацію у реальний сектор економіки. Побудова такої системи можлива лише в рамках реалізації низки реформ і створення інституційного підґрунтя (уніфікації законодавства до вимог ЄС, створення інфраструктури інноваційно-інвестиційної діяльності, забезпечення макроекономічної стабільності та прогнозованості економічної політики) з урахуванням взаємозалежності та взаємовпливу всіх складових економічної безпеки [3].

До основних країн-інвесторів України належали Кіпр, Нідерланди, Британія, Німеччина, та Швейцарія. Найбільші обсяги надходжень прямих інвестицій спрямовуються до підприємств промисловості, оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів та у сферу операцій з нерухомим майном [4]. Для України питання інвестицій стоїть вкрай гостро. Дефіцит інвестицій став однією з причин кризового стану економіки України. Головним пріоритетом для інвесторів у першу чергу є безпека їхніх ресурсів. Активізація інвестиційної діяльності, розробка інвестиційної стратегії, пошук внутрішніх резервів залучення інвестиційних ресурсів, раціональна оцінка інвестиційних ризиків, створення надійного законодавчо-правового механізму захисту прав приватних та іноземних інвесторів, формування системи страхування інвестиційної діяльності позитивно вплине на економічну ситуацію [4].

Отже, Україна залишається привабливою для інвестицій, водночас вона не знаходиться осторонь світових процесів, є достатньо інтегрованою у світове господарство і порушення макростабільності на зовнішніх ринках має свій відголос в Україні. Проте оцінка інвестиційно-інноваційної складової економічної безпеки доводить, що значення більшості індикаторів знаходяться в критичному та незадовільному рівнях. Досягнення економічною безпекою оптимальних показників може забезпечити належний рівень як економічної, так і національної безпеки в загалом.

Література:

1. Копилук О. І., Музичка О. М., Холод З. М. Інвестиційно-інноваційна складова в системі економічної безпеки України. Бізнес Інформ, 2016. №11. С. 81–87.
2. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
3. Гордієнко В.П., Джолос Т.В. Інноваційно-інвестиційна безпека як фактор сталого розвитку. Економіка та управління національним господарством, 2017. № 5 (10). С. 8–14.
4. НДІ фіскальної політики. Наука оптимальних податкових рішень [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ndifp.com/1577/>.

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

М.М. Котелевець, *магістрантка*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава.

Інтеграція економіки України до світової економічної системи загострює питання підвищення зовнішньоекономічної безпеки держави, без якої країна не може бути рівноправним учасником світогосподарських зв'язків. Зокрема, посісти належне місце в міжнародному поділі праці та мати дієву систему захисту й протидії глобальним викликам та загрозам. Актуальність дослідження питань забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України зумовлена наявними об'єктивними чинниками: системною трансформацією економіки України і визначенням її ролі в сучасній світовій економіці; необхідністю пошуку оптимального співвідношення між відкритістю економіки та захистом

національних інтересів; зростанням внутрішніх та зовнішніх загроз зовнішньоекономічній безпеці держави.

Окремі підходи до визначення ролі, складових, форм зовнішньоекономічної безпеки представлені в наукових працях таких вітчизняних вчених як В. Амітан, О. Амоша, О. Барановський, О. Білорус, І. Бінько, З. Варналій, О. Власюк, В. Геєць, Б. Губський, О. Ємельянов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, Б. Кваснюк, В. Кириленко, Т. Ковальчук, Д. Лук'яненко, В. Мандибура. Існують численні підходи до оцінювання зовнішньоекономічної безпеки, однак на державному рівні розроблені та затверджені Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, які визначають перелік основних індикаторів економічної безпеки, їхні оптимальні, порогові та граничні значення [3]. Зовнішньоекономічна безпека аналізується як окрема складова, до складу інтегрального індексу якої входить 11 індикаторів.

Аналіз значень окремих індикаторів зовнішньоекономічної безпеки у 2015–2019 рр. виявив переважання зон незадовільного та критичного станів досліджуваних індикаторів і, як наслідок, віднесення інтегрального показника зовнішньоекономічної безпеки до зони незадовільного стану.

Основними загрозами зовнішньоекономічній безпеці і причиною її низького рівня залишаються високий рівень імпортової залежності України, недостатній коефіцієнт покриття експортом імпорту, значна частка імпорту товарів у внутрішньому споживанні, неякісна товарна та географічна структура експорту, вкрай низький рівень інноваційної продукції в товарному експорті [7].

Підсумувавши всі загрози, які були знайдені при аналізі індикаторів, ми виявили наступні реальні загрози: питома вага провідного товару (товарної групи) в загальному обсязі експорту товарів; питома вага сировинного та низького ступеня переробки експорту промисловості в загальному обсязі експорту товарів; завантаженість транзитних потужностей нафтотранспортної системи; частка імпорту у внутрішньому споживанні країни [1].

Основними потенційними загрозами є: індекс умов торгівлі (ціновий); коефіцієнт покриття експортом імпорту; відкритість економіки [1]. Ситуація, що склалася на зовнішньоекономічному просторі України, є критичною та потребує удосконалення механізму забезпечення зовнішньоекономічної безпеки.

Поліпшення стану зовнішньоекономічної безпеки вимагає розробки та реалізації стратегічних і тактичних заходів, а саме: стимулювання експортно орієнтованих галузей економіки; суттєвого збільшення експорту готової продукції; реалізації заходів імпортозаміщення, тобто переорієнтації економіки країни на виробництво тих товарів, попит на які нині забезпечується за рахунок імпорту [4]. Крім того, підтримуючи політику інтеграції української економіки

у світове господарство, слід поєднувати прагматичну відкритість із розумним протекціонізмом.

Отже, виявлені в ході дослідження перспективи розвитку індикаторів рівня зовнішньоекономічної безпеки мають стати підґрунтям для подальших досліджень щодо пошуку найбільш ефективних інструментів зовнішньоекономічної політики та розробки державної стратегії забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України. Подальші дослідження доцільно зосередити на розробленні системи інструментарію нівелювання наслідків дії дестимуляторів зовнішньоекономічної безпеки та розробленні комплексної стратегії зміцнення зовнішньоекономічної безпеки для забезпечення сталого розвитку країни.

Література:

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 // www.me.gov.ua.

2. Архірейська Н.В., Панасейко І.М. Сучасні проблеми забезпечення та оцінки рівня зовнішньоекономічної безпеки України // Бізнес-Інформ.– 2015.– №1. – С. 40–45.

3. Коковський Л.О. Сучасні проблеми зовнішньоекономічної безпеки України та напрями їх подолання // Ефективна економіка.– 2014

4. Товарна структура зовнішньої торгівлі // Державна служба статистики України // www.ukrstat.gov.ua.

5. Данилишин Б., Онищенко С., Маслій О., Соціально-економічна безпека: сучасний підхід до забезпечення соціально-економічного розвитку регіону / Б. Данилишин, С. Онищенко, О. Маслій, // Економіка і регіон. – 2019. – №4 (75). – С. 62-73.

6. Загрози економічній безпеці України в умовах глобалізації та міжнародної конкуренції / З.С. Варналій, С.В. Онищенко, О.А. Маслій // Безпека та конкурентні стратегії розвитку України в глобальній економіці : Монографія / За заг. ред. А. І. Мокія. – Запоріжжя-Львів: ФОП Мокшанов В.В., 2019. – С.198-251.

7. Хорольський О.І. Зовнішньоекономічні пріоритети України: завдання та механізми державної політики щодо їх оптимізації // Стратегічні пріоритети.– 2016.– №3. – С. 23–29.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПОСТІЙНИХ ПЕРЕДСТАВНИЦТВ НЕРЕЗИДЕНТІВ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

С.М. Мацур, *магістрант*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

Прискорені темпи глобалізації у синергії із раптовою світовою короно-вірусною кризою призвели до різкого зростання актуальності контролю за трансфертним ціноутворенням (надалі – «ТЦУ»), боротьбою із офшорами, відмиванням коштів та іншими загрозами фінансовій безпеці України. Разом з тим, під більш суворий контроль потрапляють всі суб'єкти підприємницької діяльності.

Питанню трансфертного ціноутворення приділяється особлива увага в наукових дослідженнях західних учених. Дослідження політики трансфертного ціноутворення втілювалися в працях А. Вагенгофера, К. Друрі, Г. Кюппер, Д. Пфафф, П. Хорвачата ін.

Різні аспекти трансфертного ціноутворення в Україні висвітлювалися в працях таких учених, як Н.В. Волошанюк, П.В. Дзюба, М.В. Романюк, О.О. Терещенко та інші, які досліджували особливості трансфертного ціноутворення та його розвиток.

Серед вітчизняних дослідників значний внесок у розвиток сучасної теорії фінансової безпеки, зокрема – фіскальної, зробили О. Баранецька, О.Барановський, З. Варналій, О. Власюк, Л. Демиденко, М. Єрмошенко, Г. Козаченко, О. Ладюк, І. Лютий, О. Ляшенко, В. Мартинюк, С. Онищенко, А. Сухоруков, Ю. Харазішвілі та інші.

Станом на початок 2021 року за даними комерційної бази даних «Ruslana» [1] в Україні налічується 7439 постійних представництв нерезидентів (надалі – «ПП»). Абсолютна більшість таких підприємств не декларують прибутку, адже їхні витрати фактично покриваються фінансуванням від материнської компанії.

Оподаткування таких постійних представництв здійснювалося за допомогою трьох методів, що визначені: прямий (якщо ПП визначає прибуток), метод відокремленого балансу (побудова фінансової звітності ПП пропорційно звітності материнської компанії), метод коефіцієнта 0,7 (оподатковуваний прибуток визначається контролюючим органом як різниця між доходом та витратами, визначеними шляхом застосування до суми отриманого доходу коефіцієнта 0,7) [2].

Часті зловживання допущеннями в порядку застосуванні вказаних методів призводили до фактичної відсутності оподаткування більшості ПП в Україні.

Проте починаючи із 01 січня 2021 року вступили в силу зміни до Податкового Кодексу (надалі – «Кодекс»), що фактично скасовують вказані вище методи встановлення прибутку до оподаткування ПП, натомість обрано єдиний підхід, що базується на засадах трансфертного ціноутворення. Підпункт 141.4.7 п. 141.4 ста. 141 Кодексу передбачає наразі єдиний порядок оподаткування, відповідно до якого постійне представництво оподатковується в загальному порядку та визначає обсяг оподаткованого прибутку відповідно до положень ст. 39 (Трансфертне ціноутворення) цього Кодексу [3].

Наразі у ПП виникає ситуація, коли вони мають застосовувати нову методологію, станом на початок 2021 року досі немає ніяких роз'яснень та порядку застосування методів трансфертного ціноутворення для ПП, адже такі операції мають свою специфіку.

Відповідно до статті 39.3.1. ПКУ, встановлення відповідності умов контрольованої операції принципу «витягнутої руки» здійснюється за одним із таких методів:

- порівняльної неконтрольованої ціни – порівнюються ціни (відсоткові ставки) у контрольованій операції та зіставних операціях;
- ціни перепродажу – порівнюється валова надбавка від перепродажу товарів;
- «витрати плюс» - порівнюється валова надбавка до собівартості виготовленого товару;
- чистого прибутку – порівнюються показники рентабельності зіставних підприємств;
- розподілення прибутку – визначається розподілена рентабельність всіх учасників контрольованої операції.

Розкриємо економічний ризик типового ПП в Україні, що намагається визначити обсяг свого прибутку до оподаткування за правилами трансфертного ціноутворення. Для спрощеного моделювання ситуації припустимо, що таке ПП здійснює виключно один тип операцій із материнською компанією – отримання фінансування для здійснення діяльності на території України.

Оподатковуваний прибуток постійного представництва має відповідати прибутку незалежного підприємства, що здійснює таку саму або аналогічну діяльність у таких самих або аналогічних умовах і діє в повній незалежності від нерезидента, постійним представництвом якого воно є.

Розглянемо гіпотетичну можливість застосування методів ТЦУ для визначення прибутку ПП:

Таблиця 1

Методи ТЦУ для ПП*

Метод	Можливість застосування для визначення прибутку ПП
Порівняльної неконтрольованої ціни	Неможливо у зв'язку з відсутністю зіставних операцій (внутрішніх чи зовнішніх)
Ціни перепродажу	Неможливо. Недоцільний для даного типу операцій.
Витрати плюс	Неможливо. Недоцільний для даного типу операцій.
Чистого прибутку	Можливий з певними обмеженнями
Розподіленого прибутку	Можливий, але надто трудомісткий

*Джерело: складено автором на основі [3], [5]

Перші три методи застосувати неможливо у зв'язку з відсутністю внутрішніх / зовнішніх зіставних операцій або загальною недоцільністю застосування таких методів до операцій отримання фінансування.

П'ятий метод не є актуальним, адже вимагає великих трансакційних витрат (застосування цього методу насамперед вимагає наявності повної та детальної фінансової та комерційної інформації щодо обох учасників операції, що дуже складно на практиці [4]).

Таким чином залишається лише метод чистого прибутку, що передбачає вивчення чистого щодо відповідної бази (наприклад, відносно витрат, продажів, активів), який отримує платник податків у контрольованій операції (або операціях, які можна об'єднати [5]).

Останньою перепорою є вибір адекватного досліджуваного показника, адже відповідно до ст. 39.3.2.4. ПКУ, такий показник повинен бути незалежним від доходів та/або витрат, визнаних в операціях між пов'язаними сторонами, та/або в контрольованих операціях.

Проаналізуємо рекомендовані показники рентабельності, що наведені у ст. 39.3.2.5. ПКУ (таблиця 2):

Таблиця 2

Вибір показника рентабельності для визначення прибутку ПП*

Показник	Формула розрахунку	Можливість застосування для ПП, що отримує фінансування
валова рентабельність	відношення валового прибутку до чистого доходу (виручки) від реалізації товарів (робіт, послуг)	Ні. Недоцільні показники для методу чистого прибутку, адже валові показники призводить до викривлення у зв'язку з
валова рентабельність собівартості	відношення валового прибутку до собівартості реалізованих товарів (робіт, послуг)	можливою різною обліковою політикою зіставних підприємств
чиста рентабельність	відношення прибутку від операційної діяльності до чистого доходу (виручки) від реалізації товарів (робіт, послуг),	Ні. Показник залежний від доходу (фінансування)
чиста рентабельність витрат	відношення прибутку від операційної діяльності до суми собівартості реалізованих товарів (робіт, послуг) та операційних витрат (адміністративних витрат, витрат на збут та інших)	Ні. Показник залежить від витрат, що прямо пов'язані з доходом (фінансування).
рентабельність операційних витрат	відношення валового прибутку до операційних витрат (адміністративних витрат, витрат на збут та інших)	Так. Операційні витрати – фактично єдиний незалежний від материнської компанії показник
рентабельність активів	відношення прибутку від операційної діяльності до поточної ринкової вартості необоротних та оборотних активів (крім поточних фінансових інвестицій і грошових коштів та їх еквівалентів)	Ні. Можлива відсутність незалежних активів / капіталу (власність материнської компанії, оренда, тощо).
рентабельність капіталу	відношення прибутку від операційної діяльності до капіталу (сума необоротних та оборотних активів, крім поточних фінансових інвестицій і грошових коштів та їх еквівалентів, крім поточних зобов'язань)	

*Джерело: складено автором на основі [3]

Таким чином, метод чистого прибутку та показник рентабельності операційних витрат можна визначити як найбільш доцільну методологію для більшості ПП в Україні при визначенні прибутку до оподаткування та уникнути штрафних санкцій. Джерелом інформації про зіставні підприємства, що здійснюють аналогічну діяльність може слугувати комерційна база даних «Ruslana», що містить фінансову інформацію про компанії в Україні. Безперечно, все це сприятиме зміцненню фінансової безпеки постійних представництв нерезидентів в Україні у контексті трансфертного ціноутворення.

Література:

1. Комерційна база даних «Ruslana», що містить інформацію про компанії в Україні, Росії, Казахстані. Входить до Бюро Ван Дайк (Bureau van Dijk Electronic Publishing) [Електронний ресурс]// Режим доступу: <https://ruslana.bvdep.com/>

2. Роз'яснення ДФС. Порядок оподаткування прибутку нерезидента, який веде господарську діяльність на території України через постійне представництво [Електронний ресурс]// Режим доступу: <http://kyiv.sfs.gov.ua/okreми-storinki/arhiv1/print-281483.html>

3. Податковий Кодекс України № 2755-VI від 01.01.2021 із змінами і доповненнями, внесеними згідно із Законом № 1117-IX від 17.12.2020.

4. Вибір методу ТЦ. Офіційне видання ДФС України «Вісник. Офіційно про податки» №31-32/Д (18) від 25.08.2017 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100005531-rozdil-8-metodi-tts>.

5. Настанови ОЕСР щодо трансфертного ціноутворення для ТНК та податкових служб (22 червня 2010 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/data/material/000/021/80820/o.pdf>

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ТА РИЗИКИ, ЯКІ НАС ЧЕКАЮТЬ У 2021 РОЦІ

В.С. Солод, К.О. Нечухран, магістрантки
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка», м. Полтава

Економічна безпека країни, є вагомою складовою системи національної безпеки, що формує захист національних інтересів, також економічна безпека виступає безпосередньою умовою дотримання і

реалізації національних інтересів, щодо забезпечення фінансування, доходів та витрат

Сучасний стан економічної безпеки України повинна забезпечувати досить високу міру незалежності від стратегічних партнерів, тих, які потенційно можуть впливати на політичні рішення, які будуть неприйнятні з комерційного погляду.

Питання економічної безпеки охоплює інтереси багатьох країн. Як показує світовий досвід, збиток економічним інтересам зумовлює різноманітними спробами:

- порушенням нормального стану міжнародної торгівлі (введення надмірних кількісних і тарифних обмежень, штучне підвищення або зниження цін на ті чи інші товари),

- створенням перепон на шляху міжнародного руху технологій,

- порушенням практики комерційної діяльності та ін.

У сучасних умовах розвитку економіки України, особливо на основі процесів глобалізації, окреслена вище проблема постає особливо гостро.

Ключовими ризиками економічної безпеці слід визначити :

- критичне гальмування економічного розвитку України та погіршення основних макроекономічних показників;

- згортання промислового виробництва;

- зниження економічної активності, насамперед інвестиційної;

- погіршення добробуту населення (домогосподарств) та зростання рівня безробіття;

- посилення боргового тиску, насамперед, у державному секторі;

Найбільш актуальними факторами глобалізації, які створюють численні загрози економічній безпеці держави, є:

- 1) нестабільність світової фінансової системи, яка супроводжується незбалансованістю світової торгівлі та інвестиційних потоків між найбільшими економічними центрами світу;

- 2) розширення світових ринків для певних видів продукції, товарів і послуг.

- 3) поширення кризових явищ. Остання фінансова криза, що почалася у вересні 2008 р. з банкрутства великих фінансових установ у США, швидко переросла у глобальну кризу, що призвело до банкрутства декількох європейських банків, падіння різних біржових індексів і вартості акцій та товарів по всьому світу, створивши загрози економічній безпеці країн.

Загрозами економічній безпеці України, які створюються в умовах глобалізації, слід визначати реальні або потенційні явища та події, що

загрожують функціонуванню і розвитку економічної, соціальної та політичної системи, а також життєво необхідним потребам та інтересам людини, суспільства і держави. При цьому загрози економічній безпеці прийнято поділяти на зовнішні та внутрішні.

До внутрішніх загроз економічній безпеці України можна віднести:

- низький технологічний рівень більшості галузей,
- високі витрати виробництва,
- низьку якість продукції і, як наслідок, низьку конкурентоспроможність національної економіки;
- низьку ефективність державного управління соціально-економічними процесами.

До головних зовнішніх загроз належать:

- імпортна залежність України з багатьох видів продукції, включаючи енергоносії;
- нерациональна структура експорту;
- відтік закордон інтелектуальних і трудових ресурсів;
- слабка розвиненість транспортної інфраструктури зовнішньоекономічних стосунків .

Таким чином, економічна безпека держави як економічна категорія являє собою певну сукупність відносин і пов'язаних з ними заходів, що забезпечують здійснення економічного суверенітету, економічне зростання, підвищення добробуту в умовах наявності системи міжнародної економічної взаємозалежності.

В умовах подолання наслідків пандемії (COVID-19), фінансово-економічної кризи, пріоритетним напрямом діяльності держави й бізнесу є проведення скоординованої політики, яка б максимально врахувала фактори та ризики, що загострюють кризові явища у фінансовому секторі. Ураховуючи масштабність, глибину й тривалість кризових явищ у вказаному секторі, а також ступінь їх негативного впливу на процеси, що відбуваються в українській економіці, потрібно встановити реальний стан ситуації, що склалася в бюджетній безпеці нашої держави.

Особлива актуальність дослідження цього питання обумовлюється складною економічною ситуацією розвитку нашої країни, адже коли в держбюджеті України стабільно з року в рік бракує близько 100 млрд. грн. для покриття видатків, то в середовищі подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), орієнтовно дефіцит складе на 2021 рік 246,6 млрд. грн. [2]. А зараз уряд розпоряджається тим, чого ще немає. Дмитро Боярчук відзначає, що 246,6 млрд. грн., які не

вистачатиме на покриття всіх витрат у бюджеті 2021 року, та потрібно буде десь взяти. Експерт припускає, що для покриття такого дефіциту бюджету уряд розраховує проводити у 2021 році емісію гривні. На це вказує і високий рівень інфляції, які уряд заклад у свій проєкт бюджету [3]. Ухвалене у квітні рішення про збільшення 2020 р. дефіциту (до 7,5%) продиктоване непередбачуваними обставинами – Ковідом. Але ж для 2021 року коронавірус – уже більш-менш прогнозована річ. І решту видатків також можна передбачити. У наших умовах це означає, що їх доведеться позичати. Якщо ж держборг збільшуватиметься швидше, ніж росте ВВП, країна у небезпеці буде у небезпеці.

Якщо країна втілює зважену фіскальну політику, залучати кредити вона може під порівняно невеликі відсотки. Коли ж дефіцит зростає, та ще й у відносинах з МВФ не всі крапки над “і” вдалося розставити, вартість грошей набагато вища. Оскільки український бюджет вкрай залежний від зовнішнього фінансування, тому 2021-й не стане винятком. Як і 2020 року, залучити від міжнародних донорів та покупців українських цінних паперів доведеться до 700 мільярдів гривень. Й ризики недоотримання коштів для погашення бюджетного дефіциту, як і минулого року, доволі високі.

Також ухвалений Верховною Радою законопроект держбюджету України на 2021 рік викликає питання до реалістичності низки джерел наповнення держказни, від якого залежать номінальні доходи бюджету. Падіння ж економіки навпаки виявилось більшим, ніж прогнозував уряд. А валютний курс – нижчим, аніж розраховували. Подібні підходи характерні й для Держбюджету-2021. Відповідно, виконання плану надходжень під загрозою. Аж до ймовірності секвестрування бюджету – за деякими прогнозами, за результатами першого півріччя чи й першого кварталу [1].

Стосовно податкових надходжень, то додаткових можливостей для їх збільшення 2021 року може й не бути. Отже, можливостей для додаткового зростання фактично не буде. Те ж стосується й занадто оптимістичного прогнозу щодо прибутків державних підприємств, левову частку яких мають переказувати до бюджету. Та й показників зі стягнення податку на прибуток загалом. Враховуючи екстремальний 2020 рік, коли багато підприємств нарощували збитки, очікувані бюджетні доходи у 2021-ому ми просто не отримаємо. Стосується це як планів з адміністрування податку на прибуток, так і податку на додану вартість. Ознаки затримок з поверненням ПДВ, до речі, ми, на думку експерта, мали вже цього року.

Щодо видатків, то тут йдеться про фактичне заморожування на колишньому рівні фінансування оборонних програм на тлі підвищення

видатків на правоохоронні органи. Асигнування на утримання Офісу генпрокурора зростуть на 46%, Держбюро розслідувань – на 67%. Ще 1,32 мільярда гривень (на 42% більше, ніж 2020 р.) запланували на Державну фіскальну службу, де триває процедура ліквідації у зв'язку з очікуваним створенням Бюро економічної безпеки. Формально законодавчої вимоги щодо витрат на безпеку та оборону не менш ніж у 5% ВВП начебто і дотрималися. Загальні видатки навіть збільшили до 5,93 % ВВП (майже 268 мільярдів гривень). При цьому фінансування Міністерства оборони скоротили [1].

Окрема тема – медицина. Фахівці звертають увагу, що резервів, які можна було б використати залежно від того, як поширюватиметься коронавірус, навіть теоретично не сформовано.

Загалом же дефіцит Пенсійного фонду у 2021 році сягне 195 млрд. грн. [1]. Компенсувати його доведеться саме із Держбюджету. Отже, і справді йдеться про неабиякий додатковий ризик.

Отже, проведені дослідження показали, що в 2021 році найбільші ризики та загрози бюджетній безпеці України простежуються у сфері зовнішньої заборгованості та залежності від зовнішнього фінансування, розбалансованості між податковими надходженнями і видатками, дефіциту Пенсійного Фонду України і браку фінансування медицини, що в результаті відобразиться в макроекономічних показниках. Тому подальші дослідження у сфері зміцнення фінансової безпеки держави доцільно спрямувати на обґрунтування механізму управління внутрішніми й зовнішніми ризиками державної фінансової, зокрема бюджетної, стабільності.

Література:

1. Бюджет -2021: добре, що ухвалили, але варто оцінити ризики [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3156086-budzet-2021-dobre-so-uhvalili-ale-var-to-ociniti-riziki.html>
2. Закон України Про Державний бюджет України на 2021 рік [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.
3. Проект бюджету-2021: що не так з кошторисом України на наступний рік [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.dw.com/uk/proiekt-biudzhetu-2021-shcho-ne-tak-z-koshtorysom-ukrainy-na-nastupnyi-rik/a-54978200>

СЕКЦІЯ 2. СИСТЕМОТВОРЕННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕКОЛОГІЇ: ДЕРЖАВА, РЕГІОН, ПІДПРИЄМСТВО

ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ПРИРОДОКОРИСТУВАННІ

М.Д. Балджи, *доктор економічних наук, професор*
Одеський національний економічний університет, м. Одеса.

Виходячи з вагомості запровадження положень сталого розвитку, у природокористуванні надзвичайно важливою виступає безпека – економічна, екологічна, фінансова – яка набуває все більшої вагомості та змістового розуміння. Вона полягає в можливості дієвого контролю з боку регіональних органів управління щодо ефективного використання ресурсів, економічного зростання, екологічної стабілізації та забезпечення добробуту і відповідної життєдіяльності населення.

Розглядаючи економічну безпеку як категорію, доречно підкреслити її сутність як систему захисту інтересів суб'єктів господарської діяльності та довкілля. Відповідно до окресленого трактування, слушно підкреслити, що дослідження поняття економічних систем базується на положеннях загальної теорії систем та напрацюваннях вчених в царині економічної теорії. Вдосконалення умов господарювання, зростання вимог до ефективності й стійкості функціонування підприємств, впровадження положень децентралізації – все це обумовлює потребу у виявленні й розгляді нових чинників при дослідженні ресурсного середовища й наявності певного потенціалу, з метою вдосконалення управління господарювання та формування раціональних методів забезпечення економічної безпеки.

В сучасних умовах економічна безпека формується під впливом складного комплексу чинників. Аналіз існуючих підходів до класифікації існуючих факторів показав, що вони не в достатній мірі враховують ресурсні особливості регіонів, адже при обліку чинників, що дозволяють забезпечити економічну безпеку, необхідна їх деталізація за напрямками впливу.

Досліджуючи ресурсне середовище зазначимо, що вагому роль відіграють чинники забезпечення економічної безпеки, які дозволяють при нерівномірній наявності ресурсів, врегулювати процес господарювання, сприяючи розробці інформаційної бази, залучення необхідного потенціалу, обміну між суб'єктами господарювання, врегулювання соціально-економічних відносин між певними регіонами, захисту їх економічних інтересів та формування захищеності від різних факторів впливу.

Система управління економічною безпекою повинна мати властивості постійно поновлюваної та адаптованої до особливостей і умов природокористування структури, що вдосконалюється, забезпечуючи при цьому прийнятний стан безпеки та конкретний момент часу.

Акцентуючи вагу на дослідження, що базуються на принципах сталості, вважаємо за доречне підкреслити вагомість вивчення саме економічної безпеки в природокористуванні, яка акумулює у собі ризики, накопичені на всіх рівнях економіки (в тому числі й техніко-технологічних, екологічних та ресурсних напрямків), що дозволяє зробити висновок про існування взаємозалежного зв'язку між структурними елементами та економічною безпекою держави в цілому. Аналіз підходів щодо розуміння сутності поняття «економічна безпека держави» [1-6] дозволяє зробити висновок, що економічна безпека держави впливає на всі структурні елементи, визначаючи економічну безпеку регіонів, галузей економіки, суб'єктів господарювання, суспільства та окремих індивідуумів. За цих обставин можна стверджувати, що економічна безпека впливає на весь комплекс економічних відносин, а саме виробництво, розподіл, обмін і споживання матеріальних благ.

У подальших міркуваннях вважаємо за доречне підкреслити саме процесуальну визначеність даної дефініції. Так, на нашу думку, економічна безпека в економіці природокористування розглядається як аспект повноцінного функціонування і подальшого розвитку будь-якої соціально-економічної системи при збалансованому використанні її внутрішніх та зовнішніх чинників й становленню сприятливих умов для життєдіяльності її елементів.

Економічна безпека повинна забезпечувати таку внутрішню взаємодію елементів соціально-економічної системи, при якій високі темпи розширеного відтворення виробництва, економічного зростання та підвищення добробуту, супроводжуються збереженням і поліпшенням або заощадженням навколишнього середовища та ресурсів. Виходячи з цього, дослідження економічної безпеки можна здійснювати за двома напрямками, як:

- вплив соціально-економічної системи на навколишнє середовище;
- сприйняття соціально-економічної системи реакції суб'єктів ринку на характер її дії.

Для реалізації положень економічної безпеки в природокористуванні вагому роль відіграють дії органів виконавчої влади, територіальних громад, підприємців та окремих осіб, які приймають відповідальні рішення.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення поведінкової економіки при формуванні безпеки в природокористуванні.

Література:

1. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія. Львів: Арал, 2008. 384 с.
2. Євдокимов В.В., Олійник О.В., Грицишен Д.О. та ін. Концепція управління економічною безпекою суб'єктів господарювання в контексті теорії сталого розвитку: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2013. 252 с.
3. Економічна безпека України: монографія. За ред. В.Г. Федоренка, І.М. Грищенко, Т.Є. Воронкової. К.: ТОВ «ДКС центр», 2017. 462 с.
4. Ковальська Л.Л., Савош Л. Економічна безпека регіону: оцінка та механізми забезпечення. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.
5. Лекарь С.І. Економічна безпека України: поняття та сутність термінології. URL: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvse/01_2012/121sitst.pdf
6. Розвиток інформаційного суспільства: моногр. в 10-ти т. Т. 8. Економічна безпека держави на макро- та мікрорівнях. За ред. В.С. Сідака. К.: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2012. 309 с.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКОЛОГІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ

З.С. Варналій, *доктор економічних наук, професор*
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна.

В умовах глобалізації, коли світ стає все більш взаємозалежним, нові виклики швидко набувають специфічного характеру та формують реальні загрози для національної безпеки [2]. З одного боку, як справедливо зазначає академік НАН України Пирожков С.І, глобалізація стимулює прискорений розвиток продуктивних сил, науково-технічного прогресу, нарощування інтелектуального потенціалу та вдосконалення демократичних багатосторонніх механізмів управління міжнародною системою, а отже, сприяє надійному вирішенню проблем регіональної безпеки. З іншого – спонтанний розвиток процесів глобалізації загострює низку існуючих проблем міжнародної безпеки та формує нові ризики й виклики [1, с. 5].

Особливого значення проблема безпеки, зокрема економічної безпеки, набуває в епоху глобалізації, в умовах нових викликів і загроз. Останнім часом в Україні сутність категорії «безпека» набула нового системного та глибинного сенсу захищеності важливих інтересів від ризиків, загроз і небезпек. Конституцією України декларується, що

«людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» (ст. 3) [7].

Безпека – це найважливіша категорія й необхідна передумова збалансованого функціонування системи суспільних відносин, що забезпечує захищеність, життєдіяльність і дієздатність держави, суспільства, особи від внутрішніх і зовнішніх загроз [10]. Безпека держави, або національна безпека як така, у різних країнах трактується по-різному. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» національна безпека тлумачиться як «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [4].

З погляду нового міждисциплінарного напрямку наукових досліджень у сфері безпеки В. А. Ліпкан запропонував виокремлення нового вчення – безпекознавства, як своєрідну матрицю наук і наукових напрямів про безпеку, суспільною міждисциплінарною наукою, якою досліджуються загальні та специфічні об'єктивні закономірності організації та функціонування систем безпеки різного класу й розробляються, на підставі їхнього пізнання, загальні теоретичні положення, спрямовані на підвищення ефективності їх функціонування. Не думку В. А. Ліпкана, безпекологія – це галузь знань, яка інтегрує прикладні аспекти політичних, соціальних, економічних, технічних, воєнних, гуманітарних та інших наук і орієнтована на дослідження сутності, змісту, методів, форм, органів, сил та засобів забезпечення безпеки об'єкта за умови впливу чинників внутрішнього та зовнішнього характеру [8].

В свою чергу, Г. В. Козаченко зауважує, що з накопиченням знань безпекознавство, як й кожний науковий напрям (але істинний), перетворюється на науку – безпекологію, в якій нині формується комплекс поглядів, уявлень, ідей, спрямованих на тлумачення і пояснення явищ безпеки, творче переосмислюються концептуальні й теоретичні основи управління, права, соціології, антропології та ін., виявляються та досліджуються загальні й специфічні об'єктивні закономірності організації та функціонування систем безпеки різного класу, що надає цілісне уявлення про закономірності та наявні зв'язки в забезпеченні безпеки [5].

У цьому контексті важливо розрізняти поняття «безпекознавство» та «безпекологія», які дуже часто ототожнюються. На нашу думку, безпекознавство – це галузь (система) знань, що присвячена (орієнтована) вивченню питань забезпечення безпеки у відповідних сферах. А безпекологія – це наука про сутність та закономірності (причино-наслідкові зв'язки) системи забезпечення безпеки у відповідних сферах.

Як будь-яка наука, безпекологія потребує чітких теоретико-методологічних (наукових) підходів, а саме конкретизації об'єкта і предмету дослідження, структури та чіткішого визначення понятійно-категоріального апарату, пріоритетності забезпечення тощо.

За побудовою безпекологія є вченням, комплексом взаємопов'язаних ідей, внутрішньо диференційованою, але цілісною системою знань, у якій одні елементи залежать від інших, а початковий базис становить сукупність тверджень, понять і категорій, визначених за певними методологічними принципами та правилами [6].

Отже, безпекологія – це наука про сутність та закономірності системи забезпечення безпеки у соціальних, біологічних, технічних та інших системах, котрі реалізуються за допомогою відповідних відносин у сфері безпеки. В залежності від сфери безпеки, безпекологія як наука має теж свої види (різновиди). Мова йде про безпекологію в політичній, військовій, екологічній, інформаційній, економічній та інших сферах. Тобто, необхідно в безпекології виділяти окремо: політичну безпекологію, військову безпекологію, екологічну безпекологію, економічну безпекологію тощо.

На нашу думку, економічна безпекологія – це наука про сутність та закономірності ефективного забезпечення безпеки економічних систем, своєчасного виявлення, оцінювання, запобігання та нейтралізації реальних і потенційних, внутрішніх та зовнішніх загроз економічним інтересам відповідних суб'єктів. В узькому розумінні слова, економічна безпекологія – це наука про захист (захищеність) економічних інтересів відповідних об'єктів.

На сьогодні очевидна актуальність проблематики безпеки, яка перетворюється на науку – безпекологію і є порівняно новою галуззю знань [3]. Теорія економічної безпекології як і будь-якої науки ґрунтується на її категоріях.

Основними категоріями економічної безпекології є: небезпека, безпека, загроза, виклик, ризик. Так, небезпека – це об'єктивна можливість негативного впливу на певне явище, систему, механізм, соціальний організм, внаслідок чого йому може бути заповдіяна шкода, що призведе до занепаду, кризового стану тощо. Саме тому небезпека є предметом пізнання економічної безпекології. Безпека – це ступінь (рівень) захищеності від негативного впливу внутрішніх та (або) зовнішніх чинників. Під загрозою слід розуміти конкретну та безпосередню форму небезпеки або сукупність негативних чинників чи умов. Виклик – це вимога, спонукання до будь-яких дій, відносин (вчинення вимушених дій), а ризик – це усвідомлена можливість небезпеки, можливість збитків або

неуспіху в якісь справи. Саме загрози в економічній системі (сфері), на нашу думку, і є об'єкт дослідження економічної безпекології.

Фундаментальною категорією економічної безпекології є категорія «економічна безпека», що розглядається стосовно будь-якого об'єкта – людства, держави, регіону (сфери, галузі), підприємства, особи чи процесу тощо. Тобто, економічна безпекологія як ієрархічна наука вивчає об'єкти економічної безпеки за такими рівнями: мега-, макро-, мезо-, мікро- та нанорівень.

Водночас, слід зазначити, що на сучасному етапі ситуація ускладнюється передусім відсутністю єдиного методологічного підходу до проблематики економічної безпекології. Все це вимагає від науковців додаткових досліджень цієї проблематики, особливо щодо визначення понять (категорій) та структурування національної безпеки, яка є складним, полісистемним явищем. Зокрема, йдеться про те, що національна безпека має складові (структуру), які, у свою чергу, теж містять свої складові, а ті – теж тощо. Саме це і свідчить про полісистемність національної безпеки, коли є системи вищого і нижчого рівнів (рангів). Водночас слід зазначити, що підсистеми національної безпеки, до якої належить і економічна безпека, є «надсистемами» для наступного рівня складових безпек, а підсистеми третього рівня виступають «надсистемою» для четвертого рівня складових тощо.

Важливе місце в економічній безпекології відводиться принципам - вихідним засадам на яких базується система забезпечення економічної системи певного рівня. Основні принципи економічної безпекології щодо забезпечення економічної безпеки полягають у: верховенстві права; пріоритеті прав і свобод людини і громадянина; своєчасності та адекватності заходів, що пов'язані із відверненням загроз і захистом національних економічних інтересів; чіткому розмежуванні повноважень та взаємодії органів державної влади щодо забезпечення економічної безпеки; наданні пріоритету договірним (мирним) заходам у вирішенні як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів економічного характеру; балансі і взаємореалізації інтересів особи, сім'ї, суспільства, держави щодо забезпечення економічної безпеки; дієвій інтеграції національної економічної безпеки з міжнародною безпекою.

Не менш важливе значення в контексті економічної безпекології має розробка та реалізація тактики й стратегії забезпечення економічної безпеки. Під тактикою забезпечення економічної безпеки необхідно розуміти розробку та застосування конкретних процедур й виконання конкретних (реальних) дій для гарантування економічної безпеки держави (або інших об'єктів безпеки). Стратегія забезпечення економічної безпеки – це перспективне планування економічних, фінансових, організаційних та

інших заходів з метою досягнення відповідного рівня (ступеня) економічної безпеки держави.

У цьому контексті, безпекологія як наука, особливу увагу приділяє питанням механізму реалізації безпеки, як системному застосуванню функцій, заходів, способів та принципів безпеки. Все це у сукупності є не лише складовими економічної безпекології, а й безпосередньо вирішує проблему забезпечення економічної безпеки на відповідних рівнях. Визначення економічної безпеки з'явилося спочатку на макрорівні й лише потім на мікрорівні. Сьогодні до цих рівнів додається мегарівень та нанорівень. Щодо нанорівня, то мова йде про рівень фізичної особи та домашнього господарства [9]. На превеликий жаль цей рівень недостатньо вивчається не лише з точки зору економічної безпеки, а й в загалі з питань економіки, фінансів, філософії, психології, соціології тощо.

Стосовно економічної безпекології мегарівня, слід зазначити, що у цьому напрямку з'являються наукові роботи, які пов'язані в першу чергу з субрегіональними утвореннями (світова економіка, ЄС, інші субрегіональні утворення тощо) та з наростанням глобальних викликів і загроз.

Основними світовими загрозами економічній безпеці на сучасному етапі є: фінансова глобалізація; діджиталізація; міжнародна олігархічна корупція; тінізація економічних процесів; офшорізація; гібрійні війни; світові пандемії; міграційні процеси тощо. Саме ці світові виклики та загрози економічній безпеці і мають бути на порядку денному сучасної економічної безпекології, яка має бути спрямована на реалізацію головної мети стратегії зміцнення економічної і безпеки України – захист національних економічних інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз, мінімізація фінансово-економічних ризиків безпеки держави та зміцнення конкурентоспроможності національної економіки.

Література:

1. Безпека та конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації : монографія / за заг. ред. О.С. Власюка. К. : НІСД, 2017. 384 с.
2. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації [монографія]. Київ : Знання України, 2020. 423 [1] с.
3. Вахлакова В. В. Економічна безпекологія: становлення науки / В. В. Вахлакова // Проблеми економіки. 2017. № 1. С. 290-296.
4. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469–VIII // Відомості ВР (ВВР) 2018, № 31, ст.241 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
5. Козаченко Г. В., Кузьменко О. М. Експлейнарний базис екосесента: принципівий підхід до змісту // Економіка. Менеджмент.

Підприємництво: зб. наук. пр. Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Луганськ: СХУ ім. В. Даля, 2013. Вип. 25, ч. I. С. 209–217.

6. Козаченко Г. В. Економічна безпека як фундаментальна категорія безпекології. URL: http://thesis.at.ua/publ/bezpekoznavstvo_teorija_ta_praktika/kozachenko_g_v_e_konomiczna_bezpeka_jak_fundamentalna_kategorija_bezpekologiji/4-1-0-169

7. Конституція України, від 28 червня 1996 року. URL: <http://rada.gov.ua>

8. Ліпкан В. А. Безпекознавство: [навч. посіб.]. Київ: Видавництво Європейського університету, 2003. 208 с.

9. Нікитенко Д. В. Інвестиційна безпека України: сутність та інституціональне забезпечення : монографія. Рівне : НУВГП, 2018. 376 с.

10. Онищенко С. В. Теоретичні концепції формування бюджетної безпеки держави // Економіка і регіон. Полтава: ПолтНТУ. 2016. Вип. № 5 (60). С. 85–91.

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ СИСТЕМАМИ: ПРОБЛЕМИ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Д.М. Жерліцин, д.е.н., професор,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна

В умовах сучасної економіки, що швидко змінюється й визначається значною кількістю зовнішніх чинників різного рівня (від домашніх господарств до економік держав і їх об'єднань), управління економічними процесами стикається з новими викликами, які не мають історичних аналогів. Сучасні менеджери не в змозі адекватно реагувати і швидко підлаштовуватися під економічні умови, що постійно змінюються, що у результаті стало визначальним чинником виникнення і стрімкого розвитку масштабних фінансових криз вже тільки з початку цього тисячоліття. Високі темпи зростання виробництва, поглиблення його спеціалізації, істотне збільшення кількості міжгосподарських зв'язків і їх ускладнення викликало зниження ефективності традиційних методів управління, що обумовлює необхідність залучення нових методів управління складними економічними системами.

Традиційна парадигма в управлінні фінансами полягає у створенні квазістатичного онтологічного відтворення реальної системи. Наприклад,

метод фінансового аналізу призводить до стратифікації реального об'єкту – економічної системи, коли все розмаїття внутрішніх зв'язків ототожнюється з виключно розподільчими та перерозподільчими відносинами в аспекті вартісної оцінки бізнес-процесів. Утворена проекція існує виокремлено та не має за мету врахування специфіки розвитку певних складових самого економічного об'єкту, таких як персонал, інформація, матеріальний склад запасів та незавершеного виробництва, технологічні знання або права власності.

Зосередженість на суто фінансових результатах та зацікавленість у виявленні закономірностей виключно у сфері фінансів призводить до втрати можливості визначити реальну поведінку об'єкту – економічної системи, для якої фінанси є тільки певною дискретною проекцією, або, як кажуть кібернетики, моделлю, та, як і всяка модель, це відображення реального об'єкту має свою обмежену сферу застосування та міру адекватності. Обмеженість фінансів як проекції спричиняє обмеженість процесу переносу якостей моделі на поведінку реального об'єкту, тобто виступає стримуючим фактором при оцінці перспективного стану.

З урахуванням вказаних проблем в Україні потрібно створити самодостатню фінансову систему, що спирається на внутрішні джерела довгострокового фінансування, а також володіє розгалуженою системою інститутів стимулювання інноваційної активності. Особливо зростає потреба у модернізації фінансового механізму в умовах, коли час вибору інноваційного шляху розвитку для країни обмежено, тому що наростає відставання української економіки за технічним рівнем, спостерігається деградація інтелектуального потенціалу на тлі становлення нового технологічного укладу в інших країнах світу.

Література:

1. Жерліцин Д. М. Інноваційне управління фінансовою системою підприємства: монографія / Д. М. Жерліцин ; за редакцією Ю. Г. Лисенка. Донецьк : Юго-Восток, 2012. 256 с.
2. Модернізація фінансових систем: методологія та інструменти управління [монографія] За ред. чл.кор. НАН України, д-ра екон. наук, проф. Лисенко Ю.Г.; д-ра екон. наук, доц. Жерліцина Д.М. Полтава, 2017. 348 с.

ФІСКАЛЬНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Л.П. Сідельникова, *доктор економічних наук, професор*
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон

Вагомою складовою економічної безпеки держави є фінансова безпека, яку можна визначити як здатність бюджетно-податкової системи забезпечити запланований рівень бюджетних ресурсів держави з метою ефективного фінансування суспільних видатків, реалізації державної стратегії соціально-економічного розвитку та адекватної протидії зовнішнім і внутрішнім ризикам та загрозам.

Не можна не погодитися з О. Баранецькою та В. Мартинюком, що рівень фінансової безпеки визначається ефективністю фінансової політики, яка забезпечує реалізацію фінансових інтересів держави як суспільного інституту [1, с. 84]. Зазначимо, що фінансова політика як адаптивний механізм у системі державного регулювання, спрямована на забезпечення адекватності регуляторних заходів ендogenous та екзогенним загрозам фінансовій безпеці держави, які можуть призвести до унеможливлення реалізації національних інтересів у фінансовій сфері. З одного боку, мета фінансової політики держави полягає у забезпеченні ресурсного наповнення бюджетів всіх рівнів; з іншого - фінансові інструменти застосовуються як макроекономічні стабілізатори, що обумовлює їхнє активне використання для стимулювання економічного зростання і регулювання макроекономічної ситуації. На різних фазах економічного циклу ці два домінуючі аспекти проявляють себе по-різному, причому іноді - входять в пряме протиріччя. Отже, фінансова політика повинна бути динамічною і гнучкою, що продукує мінливість фінансової структури держави.

Важливим етапом комплексного розуміння сутності фінансової політики, в контексті дослідження фінансової безпеки держави, є розгляд її інструментарію. Етимологія поняття «фінанс» дозволяє трактувати поняття «фінансовий інструментарій» як сукупність інструментів впливу держави у сферах податкової та митної політики, політики державних видатків, міжбюджетних і соціальних трансфертів та боргової політики, які діють у межах певного інституційного середовища. Отже, до традиційних інструментів фінансової політики, які виокремлює сучасна фінансова

думка, а саме: податкові надходження, державні видатки та трансфертні платежі, доцільно, на нашу думку, додати позикові кошти, які формують додаткові бюджетні ресурси для фінансування суспільного відтворення, дозволяючи покривати дефіцити бюджетів усіх рівнів. Щодо структури фіскальної безпеки держави єдиного підходу наразі немає. Так, Н. Прокопенко і А. Тимошенко складовими фіскальної безпеки визнають бюджетну безпеку та податкову безпеку [2, с. 73]; О. Баранецька - безпеку фінансових надходжень, безпеку державних витрат, безпеку міжбюджетних відносин [3, с. 25].

Натомість, враховуючи вищенаведені авторські підходи до тлумачення фіскального інструментарію, а також сучасні виклики та загрози фіскальної політики України, коли на тлі перманентних ризиків формування необхідного для забезпечення державних видатків обсягу бюджетних ресурсів, державний бюджет також виступає гарантом і донором Пенсійного фонду України, пропонуємо розширити пропонований перелік складових фіскальної безпеки держави та подати його у такому вигляді: бюджетна безпека, податкова безпека, митна безпека, безпека державних видатків, боргова безпека, безпека фінансів пенсійної системи.

Системний аналіз інтегрованих показників всього спектру складових фіскальної безпеки держави дозволить розробити комплексні заходи щодо мінімізації бюджетних ризиків, що сформувалися за наслідками 2020 року через екстраординарні шоки пандемії COVID-19, зниження обсягів реального ВВП України, низку політичних ексцесів, зрив виконання плану зовнішніх державних запозичень.

Література:

1. Баранецька О., Мартинюк В. Національні інтереси України в сфері фіскальної безпеки. *Наука молода*. 2008. № 9. С. 83-87.
2. Прокопенко Н.С., Тимошенко А.О. Забезпечення фіскальної безпеки держави в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2017. Вип. 27. Част. 3. С. 72-77.
3. Баранецька О.В. Фіскальна безпека держави: концептуальні засади та шляхи забезпечення: дис. канд. екон. наук : 21.04.01. Тернопіль, 2014. 232 с.

НАПРЯМИ ТА ДЖЕРЕЛА ВІДНОВЛЕННЯ КРЕДИТУВАННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКИХ ТЕМПІВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Н.Я. Юрків, доктор економічних наук, професор,
Національний інститут стратегічних досліджень,

О.Д. Вовчак, доктор економічних наук, професор,
Університет банківської справи,

О.Д. Дубровін, кандидат економічних наук,
перший заступник Голови Правління АБ «Укргазбанк»

За умов різкого падіння промислового виробництва та скорочення ВВП, пошук нових джерел та вдосконалення діючих інструментів кредитування для забезпечення стійких темпів економічного зростання та підтримки економічної політики є надзвичайно актуальними.

Зважаючи на актуальність вирішення проблем розвитку кредитування національної економіки Рішенням Ради Національного банку України «Про діяльність Правління Національного банку України щодо окремих заходів монетарного і регулятивного характеру та їх впливу на економічний і соціальний розвиток України» від 30.06.2020 р. [1] було визнано, що «жорсткість грошово-кредитної політики у 2018-2020 роках призвела до суттєвої деформації економічних стимулів діяльності банків та скорочення рівня кредитування економіки» та затверджено «Рекомендації Правлінню Національного банку України та Кабінету Міністрів України щодо окремих заходів монетарного і регулятивного характеру та їх впливу на економічний і соціальний розвиток України»[2]. Однак відновлення процесу кредитування у 2020 р. так і не відбулося та залишається пріоритетним завданням на 2021 рік.

На основі наукового аналізу сучасних проблем кредитування ми прийшли до висновку, що основною причиною дефіциту кредитних ресурсів для підприємств реального сектору економіки було запровадження негативної практики перерозподілу тимчасово вільних коштів банків з кредитного портфеля у портфель боргових цінних паперів, що зумовлено високою дохідністю цих інструментів, зокрема за ОВДП держава пропонувала процентні ставки в розмірі 18-20 % річних. Це стимулювало банки інвестувати вільні ресурси саме у ці інструменти з мінімальним ризиком і гарантією високих прибутків[3].

Аналіз динаміки ОВДП, які знаходяться в обігу, свідчить, що за сумою основного боргу, починаючи з 2014 р. їх обсяг зріс майже у 4 рази - з 252,4 млрд. грн. до 991,7 млрд. грн. станом на 01.04.2021 р. Особливої уваги заслуговує аналіз динаміки державних облігацій, які знаходяться у

власності нерезидентів. Так, на початку 2014 – 2016 рр. їх частка становила 4,7 - 4,4 %; у 2017 – 2018 рр. частка власності нерезидентів знизилася в середньому до 0,8%; а вже впродовж 2019 р. відбулося її стрімке зростання до 14,1 %. За терміном обігу в структурі ОВДП переважають довгострокові облигації – 69,7%, при частці середньострокових та короткострокових – 23,5% та 6,8% відповідно [4].

Ситуація що склалася на ринку ОВДП, на думку різних експертів, має різні тлумачення. Деякі експерти вважають, що такі вкладення не можна вважати інвестиціями, оскільки це спекулятивні фінансові операції (під 19-20 % річних) з метою одержання прибутків, без оподаткування доходів. Крім того, нерезиденти можуть ці кошти забирати, станом на 04.01.2021р. частка власності нерезидентів скоротилася на 5.6п.п. – із 14,1% до 8,5% (в сумі з 115,8млрд. грн. до 84,4млрд.грн) [4].

Ситуація, яка склалася на ринку цінних паперів, провокує унеможливлення швидкого відновлення кредитних відносин як передумови оздоровлення національної економіки та забезпечення стійких темпів економічного зростання. Тому для ефективного використання ринку цінних паперів, необхідно запровадити стимулювання попиту на ОВДП для зниження вартості державних запозичень у гривні та розширення інструментарію внутрішніх запозичень у валюті (ОЗДП на зовнішніх ринках ~10%, валютні депозити ~3%) [5].

Ще одним недоліком, який заважає активізації банківського кредитування інноваційно-інвестиційного розвитку, особливо це стосується аграрного бізнесу, залишається проблема відсутності реальної банківської застави для отримання довгострокових кредитів. Україна володіє 28% світового чорнозему, проте постійне існування мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення призвело до того, що український чорнозем, який займає понад 40% української території [6], не став предметом застави, у нього мало інвестують коштів та технологій. Тому з кожним роком обсяги виробництва та переробки сільськогосподарської продукції зменшуються, що призводить до зменшення експорту.

Інноваційно-інвестиційний розвиток аграрного бізнесу, як і економіки загалом, потребує залучення довгострокових банківських кредитів, а їх відновлення вимагає пошуку нових джерел кредитних ресурсів та вдосконалення діючих інструментів кредитування. Одним із таких напрямів є зниження дохідності ОВДП та скасування мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення. Нові джерела та вдосконалення діючих інструментів кредитування будуть сприяти забезпеченню стійких темпів економічного зростання.

Література:

1. Рішення Ради Національного банку України «Про діяльність Правління Національного банку України щодо окремих заходів монетарного і регулятивного характеру та їх впливу на економічний і соціальний розвиток України» від 30.06.2020р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr016500-20#Text>
2. Рекомендації Правлінню Національного банку України та Кабінету Міністрів України щодо окремих заходів монетарного і регулятивного характеру та їх впливу на економічний і соціальний розвиток України, схвалено Рішенням Ради НБУ 30.06.2020р.№16-рд [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr016500-20#Text>
3. Облікова ставка НБУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/nbu/refinance/>
4. «Ринок капіталів» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/markets/ovdp>
5. Данилишин Б.М. Між Габоном і Еквадором: Боргова і фінансова стійкість України – дослідження [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zik.ua/blogs/mizh_habonom_i_ekvadorom_borhova_i_finansova_stiikist_ukrainy_doslidzhennia_967372
6. Прем'єр-міністр представив Економічний аудит країни [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/.../premyer-ministr-predstaviv-ekonomichnij-audit-krayini>

ЕКОНОМІЧНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІСТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В.Ф. Загурська-Антонюк, кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри економічної безпеки, публічного управління та
адміністрування,

Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир

Т.В. Алейнікова, викладач кафедри права та правоохоронної
діяльності,

Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир

Політика безпеки у загальному вигляді може бути визначена як діяльність суб'єктів політичних відносин щодо забезпечення національної та міжнародної безпеки. Політика національної безпеки у державному вимірі має внутрішньодержавний та зовнішньодержавний напрями. Характер політики безпеки держави, її спрямованість та методи здійснення

значною мірою залежать від розуміння сутності національної безпеки суб'єктами прийняття управлінських рішень.

Полістратегія є інструментом реалізації політики безпеки, оскільки охоплює всі елементи структури національної безпеки, що впливають із цілей, визначених політикою. Завдання політики безпеки стають основними цілями у полістратегії.

Таким чином, національна безпека – захищеність життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави в різних сферах життєдіяльності від зовнішніх і внутрішніх загроз, що забезпечує стійкий розвиток країни. За іншим визначенням національна безпека – сукупність офіційно прийнятих поглядів на цілі і державну стратегію в області забезпечення безпеки особистості, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз політичного, економічного, соціального, військового, техногенного, екологічного, інформаційного та іншого характеру з урахуванням наявних ресурсів і можливостей.

Стратегічно важливим є законодавче регулювання національної безпеки держави. Право та національна безпека є тісно взаємопов'язаними між собою. Національна безпека може бути визначена в якості рівня захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз реального і потенційного характеру. Відповідний рівень забезпечення національних інтересів характеризується низкою показників у різних видах безпеки: політичній, економічній, соціальній, демографічній, інформаційній, екологічній та військовій. Гарантування ж національної безпеки потребує відповідного рівня стабільності соціальної системи та політично-правового регулювання.

Національна безпека держави має важливе значення в контексті не лише загального розвитку країни та реалізації її національних інтересів, але й у стратегічному розвитку держави на різних її рівнях, що і є основою полістратегії. А саме, полістратегія є інструментом реалізації політики безпеки, оскільки охоплює всі елементи структури національної безпеки, що впливають із цілей, визначених політикою. Ключові завдання політики безпеки стають основними цілями у полістратегії.

Політика національної безпеки, спрямована на вирішення конкретних викликів та запобігання загрозам, її дії можуть і повинні бути випереджальними. Кожна ціль повинна бути точно і однозначно визначена (сформульована) із зазначенням часу та місця для її реалізації. Загалом, політика національної безпеки охоплює дев'ять основних категорій внутрішньої безпеки держави: політичну, економічну, військову, громадську, екологічну, інформаційну, соціальну, культурну та релігійну.

Натомість, зовнішня політика безпеки охоплює політичні системи держав, глобалізацію, регіоналізацію, інституціоналізацію та зовнішню

політику держав. Метою політики в цьому сенсі є послідовне запобігання та створення найбільш сприятливих умов для держави та зміцнення її міжнародного становища, іміджу та престижу у світі. Тому, основне завдання для досягнення національних стратегічних цілей у галузі безпеки ґрунтується на створенні умов та розвитку в безпосередній близькості, в європейському, євроатлантичному та глобальному просторі. Не слід також недооцінювати умови, що створюють основи для зміцнення міжнародних спільнот та союзних зв'язків та механізмів.

Стратегія політичної безпеки охоплює сферу, яка безпосередньо пов'язана з протидією всім загрозам із політичним змістом, що походить від системи міжнародних відносин. Дії проти цих загроз слід розглядати в контексті функціонування країни на міжнародній арені або на регіональному рівні (наприклад, на рівні ЄС). Політичні загрози завжди стосуються найважливіших цінностей, найчастіше, досягаючи основ держави, тобто суверенітету, цілісності, ідентичності, прав людини та розвитку. Отже, цілі стратегії політичної безпеки є загальними, довгостроковими і зазвичай збігаються з цілями зовнішньої політики держави. З іншого боку, сферою політичної безпеки завжди буде простір сусідніх держав або держав регіону, в яких ця держава існує. Іноді ця сфера безпеки, особливо в умовах глобалізації, може поширюватися на інші континенти як частина функціонування держави в ООН. Це стосується, насамперед, політичних та військових криз у віддалених регіонах, які можуть вплинути на політичну безпеку певної країни. У такій ситуації слід застосовувати попередження їх заздалегідь, об'єднуючи ефективні зусилля міжнародної превентивної дипломатії.

Стратегія економічної безпеки має не менше значення, ніж політична безпека в системі національної безпеки. Можна стверджувати, що раціональної державної політики не існує без стійкої, здорової та ефективної економіки, тобто взагалі без економіки. В епоху постійних процесів глобалізації та інтеграції проблема економіки та безпеки повинна постійно реалізовуватися. Стратегія економічної безпеки повинна враховувати, перш за все, такі основні цінності, як: захист рівня життя громадян, економічний розвиток, зайнятість, охорона здоров'я та здатність підтримувати систему державної безпеки. Це пов'язано з тим, що економіка створює матеріальну базу держави в основних сферах її безпеки. Порівняно з цілями інших галузевих стратегій, цілі стратегії економічної безпеки повинні бути більш реалістичними, що ґрунтується на врахуванні умов та ресурсів, якими розпоряджається держава. Через посилення процесів глобалізації та інтеграції в масштабах регіонів та економічних сфер різних країн, з різним рівнем розвитку, при визначенні цілей стратегії національної економічної безпеки, слід враховувати цей глобальний та

регіональний контекст, особливо, автономні та часто експансивні прагнення наднаціональних концернів та корпорацій. Більше того, метою стратегії економічної безпеки повинна бути діяльність, спрямована на вдосконалення механізмів регулювання світової економіки, зокрема, регулювання фінансових потоків.

Стратегія військової безпеки займає належне місце в системі національної безпеки. Цілі стратегій, які ґрунтуються на захисті воєнної безпеки, відрізняються тим, що вони визначаються цінностями, які вважаються найбільш загальним благом, що становлять сенс існування. Ці цінності стосуються таких питань, як існування, суверенітет, територіальна цілісність та свобода. Це означає, що вони повинні дати результат, який обумовлений цілями політики військової безпеки держави. Отже, стратегія військової безпеки країни повинна характеризуватися не тільки високим реалізмом, але й відповідальністю у кожній ситуації. Ще однією особливістю цілей стратегії військової безпеки є їх перспективний часовий горизонт та врахування сфери непередбачуваності. При їх уточненні слід врахувати фактори, що негативно впливають на процеси державної безпеки. Стратегія державної безпеки у військовій сфері також повинна включати цілі, пов'язані з регіональними та місцевими конфліктами, що відбуваються в найближчому та віддаленому оточенні держави. Процес переосмислення ролі військового чинника був обумовлений змінами в міжнародному середовищі та характером загроз, що мали прямий вплив на військову безпеку. Крім того, концепції військової безпеки включені в положення оборонних стратегій більшості сучасних держав, що чітко вказує на готовність захищати свої території, незалежність та суверенітет не тільки у системі НАТО, а також як протидію можливим, несприятливим змінам у військовому балансі світу. Тому проблема військової безпеки в системі сучасної національної безпеки перебуває у постійному розвитку, залежить від викликів та загроз, як внутрішніх, так і зовнішніх.

Стратегія державної безпеки займає дуже важливе місце в політиці національної безпеки. Визначальний вплив на громадську безпеку спричиняють загрози в регіоні та у самій державній системі, і рівень загроз не зменшується, а зростає з кожним днем. Тому, громадську безпеку визначають як державу у державі, що є результатом організованої та реальної оборони, захисту людей, їх власності від сухопутних, морських та повітряних загроз. Для реалізації такого визначення системи державної безпеки в державі створюються на всіх рівнях управління на основі законодавчих норм. У будь-якому випадку, компетентний міністр внутрішніх справ відповідає за громадську безпеку в державі, а поліція є основним органом виконавчої влади.

Складні взаємовідносини, які виникають на рівні глобалізації та національних інтересів, мають різні наслідки, як позитивні, так і негативні, та можуть бути як можливістю, так і загрозою, що стає звичним явищем у XXI столітті. Тому стратегія в політиці безпеки виконує ключову стабілізуючу функцію. За сприятливих умов функціонування національної або міжнародної системи безпеки політика визначає довгострокові цілі в певній галузі, а стратегія визначає конкретні методи, шляхи та засоби їх реалізації. Такі процеси особливо взаємопов'язані на етапі цілепокладання: коли цілі полістратегії стають інструментом для реалізації загальної державної політики у питаннях національної безпеки, мають значною мірою бути вираженням тих цілей державної політики, які стосуються зовнішньої діяльності держави. Тому існує необхідність забезпечити скоординований вплив найважливіших державних органів на функціонування стратегій, відповідальних за безпеку як реакцію на сучасні загрози. Все це свідчить про необхідність проведення все глибших та глибших аналізів досліджень, які поєднуюватимуть політику зі стратегією та стратегією з політикою безпеки.

Таким чином, вкрай важливим є законодавче і економічне регулювання національної безпеки держави. Економічно-правове забезпечення у регулюванні процесів національної безпеки є ключовим цивілізованим інструментом у розвинених демократичних системах.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ОДИН З ВАЖЛИВИХ ПРІОРИТЕТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Є.С. Каленіченко, *магістр*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка», м. Полтава

Поняття «економічна безпека підприємства» пережило багато зрушень в економічній теорії через постійні зміни зовнішнього та внутрішнього середовищ. Нині у науковій літературі його трактують, виходячи з категорії «безпека». У спеціальній літературі існує визначення безпеки як стану, коли будь-який об'єкт перебуває в надійному захисті та не піддається впливу негативних чинників. У широкому значенні під безпекою розуміють ступінь захисту природно-фізіологічних, соціально-економічних, ідеально-духовних потреб у ресурсах, технологіях, інформації та моральних ідеалів, які необхідні для життєдіяльності та розвитку суспільства.

Разом з цим, економічна безпека є універсальною категорією, оскільки є захищеністю суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх ієрархічних рівнях [1].

Найбільш важливими чинниками, що мають безпосередній вплив на таку захищеність, є міра досконалості законодавчої бази, рівень оподаткування, доступність виходу на іноземні ринки збуту, регіональна інвестиційна привабливість тощо.

Головною метою управління економічною безпекою є досягнення продуктивності операційної діяльності та раціонального використання ресурсів, високого рівня компетентності кадрів і якості ведення господарських процесів підприємства [2].

До функціональних завдань економічної безпеки підприємства належать такі:

- забезпечення високого рівня рентабельності, фінансової стійкості та незалежності;

- досягнення технологічної захищеності та достатньої конкурентоздатності виробничого потенціалу;

- нормативно-правовий захист діяльності організації;

- досягнення ефективності роботи менеджменту та оптимального управління;

- захищеність інформаційного простору, комерційної таємниці та досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів;

- забезпечення високої кваліфікованості персоналу та його інтелектуального потенціалу;

- ефективна організація безпеки кадрового складу, активів та пасивів, корпоративних інтересів [3].

Система економічної безпеки підприємства передбачає:

- прогнозування та планування щодо виявлення майбутніх загроз і шляхів їх подолання чи зменшення їх ступеня впливу;

- здійснення аналізу рівня економічної безпеки в розрізі структурних функціональних елементів;

- загальне оцінювання досягнутого рівня економічної безпеки [2].

Варто зазначити, що економічній безпеці підприємства притаманне поєднання якісних та кількісних показників, найголовнішим серед яких є вже згаданий її рівень. Окрім цього, суб'єкт господарювання має проводити низку заходів щодо забезпечення максимальної захищеності основних функціональних складових діяльності.

До таких складових відносять кадрову, техніко-технологічну, інформаційну, фінансову, силову, політико-правову та екологічну. Кожен з цих елементів системи економічної безпеки підприємства має конкретний об'єкт, який повинен бути захищеним від впливу негативних внутрішніх та

зовнішніх чинників (кадри, обладнання та технології, інформація, фінанси, охорона території та громадського порядку, нормативно-правові акти та політична ситуація в країні, стан екології) [4].

Тому, забезпечення економічної безпеки має бути одним із головних напрямків діяльності підприємства, адже це, у свою чергу, дасть змогу суб'єкту господарювання вільно функціонувати та запобігати різноманітним викликам, загрозам та небезпекам, які безпосередньо впливають на діяльність організації.

Суть і зміст економічної безпеки підприємства проявляється у забезпеченні нормальної і стабільної діяльності підприємства, і визначається як рівень захищеності усіх систем підприємства при здійсненні господарської діяльності в певній ситуації. Сформувані ефективний механізм управління системою економічної безпеки підприємства дозволяє належний аналіз небезпек, загроз і ризиків. Завданням такого аналізу є виявлення джерел і причин небезпек, загроз і ризиків та причин їх виникнення [5].

Отже, економічна безпека підприємства має неоднозначний характер. З однієї сторони, вона забезпечує можливість існування організації, а з іншої є складовою економічної безпеки системи держави. Тобто, немає однозначного визначення поняття «економічної безпеки» суб'єкта підприємництва. Це вказує на те, що багато вчених по-різному трактують його. Система безпеки підприємства має багато функціональних складових, кожна з яких відіграє важливу роль в забезпеченні стабільності діяльності суб'єкта господарювання. Відповідно, виникнення проблем в будь-якій з них може завдати шкоди діяльності підприємства та призвести до значних негативних наслідків.

Література:

1. Поняття та значення економічної безпеки виробничо-господарської діяльності підприємств/ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
2. Економічна безпека підприємства – Навчальні матеріали онлайн / [Електронний ресурс]–Режим доступу:https://pidru4niki.com/84386/ekonomika/ekonomichna_bezpeka_pidpriyemstva.
3. Основні функціональні підсистеми економічної безпеки підприємства/ [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://studopedia.com.ua/1_49958_osnovni-funktsionalni-pidsistemi_ekonomichnoi-bezpeki-pidpriyemstva-taki.html
4. Поняття про економічну безпеку підприємства та її визначення/ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://subject.com.ua/economic/business/137.html>
5. Onyshchenko S. Entrepreneurship economic security under current conditions. *Economic& regions* № 4 (71) – 2018 – P. 31-36.

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Ло́за А.В., магістр

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава

В умовах економіко-політичної кризи в країні, веденням військових дій на східній території України, поширенням пандемії коронавірусу та прогнозом зниження вітчизняного ВВП, актуальною постає проблема забезпечення боргової безпеки нашої держави.

Для України хронічною була і залишається проблема зовнішнього державного боргу. В умовах корона-кризи дана проблема набула нових більш складних обрисів. Велика кількість країн, у тому числі й Україна опинилася у ситуації дефіциту фінансових ресурсів, на відновлення економіки необхідний не один рік. Для стабілізації ситуації залучення кредитів з боку іноземних організацій, кредиторів, країн, де існує надлишковий капітал стало єдиною можливою альтернативою.

У табл. 1 відобразимо структуру сукупного державного боргу України за 2014-2019 рр.

Наведені вище дані демонструють упродовж 2014-2018 рр. стрімке зростання суми загального державного боргу з 1100,8 млрд. грн. до 2168,4 млрд. грн.

Таблиця 1

Аналіз динаміки обсягу та складу сукупного державного боргу України за 2013-2019 рр., млрд.грн.

Показник	Роки						Відхилення (%) у 2019 р. порівняно з	
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2014	2018
Загальна сума боргу	1100,8	1572,2	1929,8	2141,7	2168,4	1998,2	81,52	-7,85
Державний борг:	947	1334,3	1650,8	1833,71	1860,3	1761,3	85,99	-5,32
внутрішній	461	508	670,6	753,4	761,1	829,5	79,93	8,99
зовнішній	486	826,3	980,2	1080,3	1099,2	931,8	91,73	-15,23
Гарантований державою борг:	153,8	237,9	278,9	308	308,2	236,9	54,03	-23,13
внутрішній	27,9	21,5	19,1	13,3	10,3	9,6	-65,59	-6,80
зовнішній	125,9	216,5	259,8	294,7	297,8	227,3	80,54	-23,67

Джерело: складено автором за даними [1]

Тобто, за вказаний аналізований діапазон державний борг зріс вдвічі. Зменшення суми державного боргу відбулося лише у 2019 р. на

7,85 % порівняно з 2018 р., але порівнюючи його з 2014 р. помітне зростання на 81,52 %. У структурі державного боргу на сукупний зовнішній борг припадає близько 58 %. З них 46,63 % складає зовнішній державний борг та 11,38 % гарантований державний борг.

Попри деяке зменшення їх частки у 2019 р. зовнішній державний борг займає значну питому вагу. Тому українському уряду необхідно приділити значну увагу питанню управління зовнішнього боргу. Залучення зовнішнього кредиту здійснює значний тиск на фінансову безпеку країни та збільшує розмір зовнішнього боргу. Надалі навантаження на національну економіку країни лише буде зростати, адже борги рано чи пізно необхідно у обов'язковому порядку повертати.

Слід зауважити, що лише 36,64 % державного боргу номіновані в українській гривні. Тоді, як 63,36 % припадає на державну зобов'язання номінованих у іноземній валюті. З них 38,9 % номіновані у доларах США. Національна валюта є нестабільною і як правило постійно її вартість зменшується порівняно з іноземною валютою. Приміром, станом на 29.01.2021 курс долара США до української гривні складав 28,16 грн., тоді як на кінець 2014 р. цей показник складав 16,27 грн. за долар [2]. Відповідно українській економіці у 2020 р. необхідно більше залучити гривень для обслуговування іноземної заборгованості.

Таким чином, в Україні існує проблема значного розміру державного боргу. За результатами проведеного аналізу встановлено, що розмір зовнішнього боргу складає майже 2 млрд. грн. та 67 % усіх державних зобов'язань. Внаслідок нестачі потрібних власних надходжень Україна вдавалася до залучення зовнішніх кредитів. Складнощі додає той факт, що більшість зовнішніх запозичень здійснювалися у іноземній валюті, внаслідок чого їх обслуговування є досить дорогавартісним для України. Незапланована корона-криза внесла свої корективи та завдала значного удару по економіці не лише України, а й інших держав.

Література:

1. Государственный долг Украины. URL: <https://index.minfin.com.ua/finance/debtgov/> (дата звернення: 07.10. 2020).
2. Курс валют. URL: <https://finance.i.ua/> (дата звернення: 29.01. 2020).
3. Онищенко С.В. Боргова залежність України – загроза бюджетній безпеці / С.В. Онищенко, А.С. Репало // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент». – 2016. – № 21/2016. – С. – 134-138.

СЕКЦІЯ 3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ, ПІДПРИЄМСТВА: СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ, НАПРЯМИ ДІЙ, СПОСОБИ ТА АЛГОРИТМИ

LABOR ACTIVITY OF PERSONNEL AS A FACTOR OF ECONOMIC AND SOCIAL SECURITY

ZACHOSOVA Nataliia,

Doctor of Economics, Professor,

Professor of the Department of Management and Economic Security

Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

MELNYCHUK Dmytro,

Doctor of Economics, Associate Professor,

Professor of the Department of Psychology and Social Welfare

Zhytomyr Polytechnic State University

Personnel is an important resource of an economic entity of any kind of economic activity, the driving force and the basis of economic potential. The staff ensures high efficiency of enterprises – on the one hand, their competitiveness and ability to maintain market position in conditions of limited material resources through their rational distribution, and on the other hand – is one of the carriers of risk, causing destructive changes in business processes and deteriorating financial results activities of economic structures. Therefore, the owners and top management of modern enterprises pay special and close attention to the issue of effective personnel management.

The tasks of enterprise personnel management are closely related to personnel security management and counteraction to social risks. The state of personnel security is determined by several areas of organization of work with staff. First, it is the existence of personnel policy as a document that defines the principles and rules of working with employees at different stages of formation and operation of the staff of the enterprise. Secondly, it is the traditions and rules of conduct in the team and with the assets of the enterprise, ways of communication, values and norms adopted by the company within its corporate ethics. Thus, there are information and documentation frameworks on the basis of which, if such a goal is set, it is possible to build an effective model of personnel management, which will involve everyone in the process of preventing risks and threats for the economic security of the entity. Establishing effective personnel management in the face of new challenges and social instability creates an urgent need to improve the tools of security-oriented

personnel management and the introduction of special risk management tools in their structure. Therefore, there is a need to update and deepen the theoretical and methodological provisions of personnel security management in the system of economic security of economic structures, which determines the relevance of the study.

The need to study personnel risks and problems of personnel security is actualized by the data of international authoritative analytical agencies. Thus, according to the results of the Global Risk Study conducted by PwC in 2020, experts found the growing need to improve the interaction between functional units involved in risk management processes (risk management services and departments, compliance, internal audit, etc.). The PwC report notes that as businesses enter the era of the Fourth Industrial Revolution (Industry 4.0), such functions are required to actively engage employees in the process of creating and maintaining business value. Risks are becoming more complex and interconnected, so without the close interaction of different departments and staff in general, the appearance of "blind" areas on the impact of risks, which may be invisible to key stakeholders of business structures is inevitable. This will jeopardize strategic, financial and operational initiatives at all levels of the organization, and may hamper the achievement of its economic interests.

The state of personnel security and the effectiveness of the management process have a direct impact on the level of economic security of the enterprise. This assumption is confirmed by arguments that are difficult to contradict:

- actions and / or inaction of staff in some situations can cause damage to the company;
- destabilization of the staff (moral, physical – through threats, blackmail, etc.) can lead to a decrease in productivity, loss of profits by the company due to overuse of resources, sabotage, etc.;
- quantitative insufficiency and low quality of staff (lack of necessary competencies and inability to acquire them in the process of adaptation and training due to the attitude to work and personal reluctance of the employee) hinder the development of human resources and timely achievement of certain strategic goals, which will destabilize its economic security in the future.

In order to form the conceptual basis of personnel security management at the micro level, the following provisions need to be taken into account:

- personnel security is one of the functional components of the economic security of the enterprise, i.e. should be recognized as an important functional subsystem in the complex system of economic security of the enterprise, the state of which, accordingly, affects the state of the system as a whole;
- the goal of personnel security can be defined as creating conditions for ensuring the competitiveness of the enterprise through efficient and safety-oriented use of human resources and labor potential, reducing social risks,

neutralizing external and internal threats to staff and processes and results of their activities;

- the level of personnel security is influenced by various factors, the source of which is the internal and external environment of the enterprise, and the catalyst – the company's staff;

- the object of the personnel security subsystem at the enterprise is the employee as an individual, team, human capital, personnel management system;

- subjects of personnel security are divided into external and internal.

Thus, modern research shows that a high level of personnel security is difficult to achieve even with effective management methods, and the state of personnel security depends on the duration and strength of internal and external factors of the environment on its economic security system, and most of all its components related to the actions or inaction of the entity's personnel. In general, a distinction should be made between internal and external social risks to economic security. This gradation will allow top-management to properly structure management decisions aimed at counteracting the negative consequences of personnel risks, depending on the source of their occurrence. Threats to the personnel security of the enterprise are a consequence of the existence of negative trends in the macroeconomic environment of its operation, including the labor market, and are the result of systemic problems in the organization of business structures.

Proposals to increase the level of personnel security of enterprises through the improvement of its management mechanisms are as follows:

- the need to monitor the process and the result of work performed and conduct periodic assessments of the level of security of personnel of the enterprise;

- the feasibility of implementing an automated personnel management system, the use of a variable schedule, part-time work week; full or partial transition to remote work (in those areas of the economic process where possible);

- in the development of personnel management clear and security-oriented algorithms for selection, adaptation, motivation, dismissal of personnel;

- the need to optimize the system of social responsibility to employees of the enterprise by the owners and top management;

- the expediency of expanding the types of traditional motivation of employees, taking into account the individual characteristics, interests and needs of each team member and the need to find innovative tools to encourage staff to work effectively and actively integrate into processes to prevent risks to economic security and prevent their negative consequences;

- the need to create a favorable psychological climate in the team;

- the expediency of delegating additional rights to employees and creating opportunities for their professional development.

Implementation at the applied level of the provided proposals will allow to increase the level of economic security of domestic enterprises by preventing possible negative consequences of the impact on its state of social, in particular, personnel risks.

ЗАСОБИ ПРОТИДІ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК ЗАГРОЗИ ДЕРЖАВНІЙ БЕЗПЕЦІ

*Д.О. Грицишен, доктор економічних наук, професор,
декан факультету публічного управління та права,
Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир*

Негативні геополітичні впливи на Україну в умовах поглиблення кризових економічних явищ, неефективності гарантій безпеки України, зовнішньої залежності національної економіки зумовлюють уразливість України та послаблюють її роль на міжнародній арені. Створення умов для ефективного вжиття заходів протидії системним загрозам економічній безпеці країни можливе лише за вчасного їх виявлення та подальшої ефективної державної політики їх нейтралізації.

Економічна злочинність за різними її видами та сферами є фактором диспропорції в економічній системі, що в свою чергу впливає на зниження соціальної стабільності в суспільстві.

До питання економічної злочинності пильна увага приділяється міжнародною спільнотою, зокрема: «Загрозлива криміналізація соціально-економічних інститутів, несприятливі тенденції зростання насильства в реальних і віртуальному світі, злочинність, що має транснаціональний характер, зумовлюють потребу знання справжнього стану справ, оцінки статистичних параметрів цього явища, уявлення цілісної картини факторів його незламності. В силу цього активізація міжнародної діяльності, спрямованої на вироблення загальних підходів протистояння злочинності, набуває першочергового значення.

Всесвітній огляд підтверджує негативний вплив економічної та політичної кризи на рівень економічної злочинності. Результати українського опитування збігаються з висновками всесвітнього звіту та підтверджують зростання ризиків, пов'язаних з економічною злочинністю. Тому виявлення неправомірних дій та запобігання економічній злочинності є критично важливим для забезпечення державної безпеки.

Боротьба з економічною злочинністю має стати особливим об'єктом державного управління в сфері забезпечення національної безпеки. Це обумовлено в першу чергу тим, що на державу як на соціальний інститут покладається завдання врегулювання економічних інтересів в суспільстві, які в свою чергу лягають в основу скоєння економічного злочину людиною. Державне управління має забезпечити як профілактику та протидію економічній злочинності так і встановити механізми боротьби з нею.

Боротьба з економічною злочинністю як об'єкт державного управління є особливою складовою наукового пізнання. Це обумовлено тим, що економічна злочинність є об'єктом дослідження різних суспільних наук.

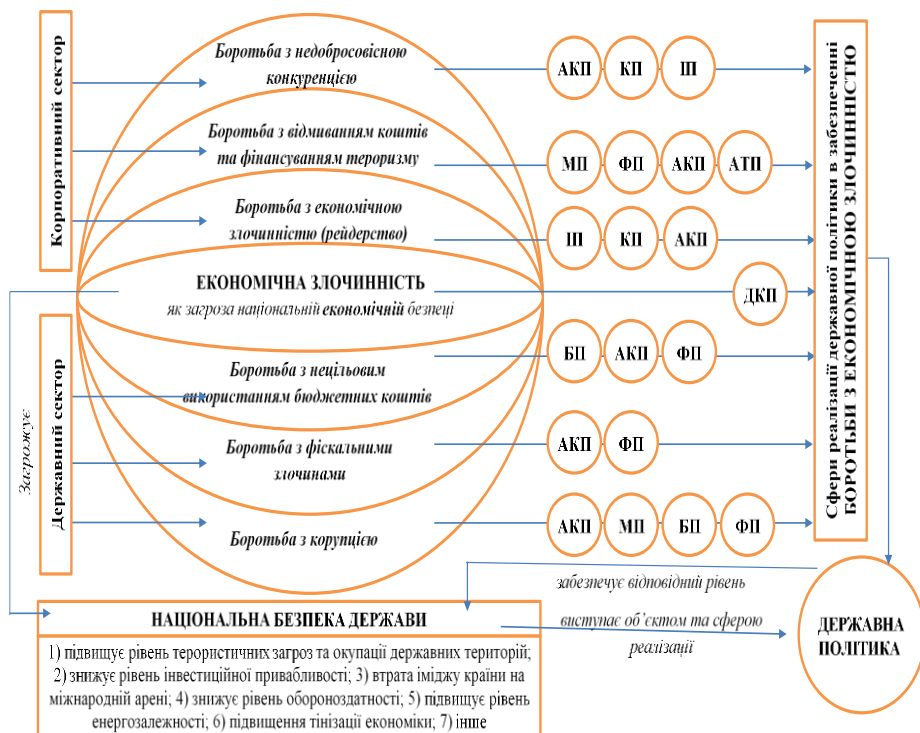
Вважаємо, що питання економічної злочинності знаходить на перетині наступних сфер наукового пізнання, зокрема: економічні науки з позиції впливу на розвиток та безпечне функціонування економічних систем різних рівнів; юридичні науки в частині правового регулювання боротьби з економічною злочинністю та сфер і галузей права, з пов'язанні із їх вчиненням; соціологічні науки з позиції впливу економічних злочинів на розвиток соціуму; психологічні науки з позиції формування психологічного профілю суб'єктів економічних злочинів; політичні науки з позиції розвитку політичної свідомості в боротьбі з економічними злочинами; військові науки з позиції впливу економічних злочинів на військово-економічну безпеку держави.

Економічну злочинність як загрозу державній безпеці держави розглядаємо в контексті різних видів державної політики. Усі злочини згруповано за наступними напрямками: в державному та корпоративному секторі.

В цілому така взаємодія лягає в наступну модель державно-управлінських аспектів запобігання та протидії економічній злочинності як загрози державній безпеці (рис. 1).

Державна безпека в контексті забезпечення інтересів держави як інституту, що врегульовує інтереси різних суспільних інститутів має складну внутрішню структуру, що обумовлена економічними аспектами.

Оцінка безпеки включає в себе оцінки: ресурсного потенціалу і можливостей його розвитку, рівня ефективності використання ресурсів, капіталу і праці та його відповідності рівню в найбільш розвинених і передових країнах, а також рівню, при якому загрози зовнішнього внутрішнього характеру зводяться мінімуму, конкурентоспроможності економіки, цілісності території економічного простору, суверенітету, незалежності можливості протистояння, зовнішнім загрозам, соціальної стабільності і умов запобігання та вирішення соціальних конфліктів.

Умовні позначення: АТП – антитерористична політика; ІП – інвестиційна політика; КП – конкурентна політика; МП – монетарна політика; БП – бюджетна політика; ФП – фіскальна політика; АКП – антикорупційна політика; ДКП – державна кримінальна політика

Рис. 1. Економічна злочинність як загроза національній безпеці: державно-управлінський аспект

Отже, в цілому економічні аспекти національної безпеки крізь призму економічної злочинності можна охарактеризувати через економічну незалежність держави та стабільність і стійкість економічної системи держави. Саме ці два критерії характеризують взаємозв'язки економічної безпеки з іншими складовими національної безпеки, а саме: політична, екологічна, військова, соціальна та інші.

НЕЗАДЕКЛАРОВАНА ПРАЦЯ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ

Тростенюк Т.М., доктор філософії

Державний університет «Житомирська політехніка»

Молодковець І.А., начальник відділу з питань додержання законодавства
про працю департаменту бюджету та фінансів Житомирської міської
ради

м. Житомир, Україна

В сучасному світі поширення неформальної економіки викликає у більшості людей тривогу. Актуальною вимогою більшості розвинених країн та усіх країн, що розвиваються є скорочення не задекларованої, неформальної та неспостережуваної зайнятості.

Аналіз економіки розвинених країн показує, що розмір неформального сектору є набагато меншим, ніж у країнах, що розвиваються. Дослідженнями останніх років зафіксовано факт поширення незадекларованої праці і в формальному секторі економіки. Розмежування формальної та неформальної економіки і, відповідно, формальної і неформальної зайнятості обумовлює нові ризики які пов'язані з появою гібридних видів зайнятості, коли задекларована форма не відповідає фактичному змісту. Поширення видів загрожує спроможності ЄС досягати своїх цілей у сфері зайнятості населення.

У складному становищі опинилася і Україна. Економіка та сфера зайнятості її увібрала в себе проблеми розвинених країн, де неформальна економіка переважно набуває форм тіншової, незадекларованої та прихованої діяльності так і проблеми країн, де неформальна економіка переважно існує у вигляді неформального сектору.

Вченими та науковцями в різних країнах досліджуються такі негативні явища у сфері зайнятості, як діяльність окремих осіб на власний кошт без оформлення юридичної особи, примітивні форми підприємницької діяльності домогосподарств, неформальна відповідно до вимог закону зайнятості на реєстрованих підприємствах, виплата частини заробітної плати «в конвертах» тощо. Більшість із них потребує подальшої наукової дискусії так як не здобула міжнародного та інституційного визнання.

В Україні найчастіше незадекларована праця проявляється у таких формах:

- економічна діяльність без державної реєстрації;
- наймана праця без оформлення трудових відносин;

– приховування від державних органів частини відпрацьованого робочого часу та заробітної плати;

– маскування трудових відносин під виглядом інших форм діяльності (цивільні відносини, фіктивна самозайнятість тощо) [1].

Незадекларована праця не тільки обмежує можливості держави проводити сучасну соціальну політику у сфері зайнятості, розвитку професійних навичок, освіти та пенсійного забезпечення. Вона є формою соціального демпінгу, що створює недобросовісну конкуренцію стосовно тих підприємств, які несуть всю вагу законодавчих зобов'язань щодо соціального забезпечення, захисту та безпеки працівників. Крім того, для роботодавців незадекларована праця створює необмежені можливості тиску на працівника, позбавляє трудові відносини публічного контролю, забирає у людини можливість відстоювати свої права, мати організоване представництво інтересів у соціальному діалозі, порушує права і гідність працівників.

Неформальна зайнятість в Україні концентрується в окремих регіонах та видах економічної діяльності, населення до неї при звичаються, вона надає ілюзію свободи діяльності, підтримує недовіру до державних інститутів, виховує легкість відмови від будь-яких правових норм, що можуть ситуативно вважатися не вигідними чи незручними.

У 2019 році неформальна зайнятість досягала 3506,1 тисяч осіб або 20,9 % від загальної кількості зайнятого населення, з яких 39 % (1343,8 тисяч осіб) від усіх неформально зайнятих осіб були зайняті у формальному секторі економіки [2].

Загальна тенденція неформальної зайнятості залишилася майже незмінною. Лідерами з неформальної зайнятості є:

- тимчасове розміщення і організація харчування;
- будівництво;
- сільське господарство;
- оптова і роздрібна торгівля;
- ремонт автотранспортних засобів.

Незадекларована праця, у відповідності до вимог законодавства України, дає роботодавцю необмежені можливості тиску на працівників. Вона сприяє ухиленню від сплати податків, що призводить до зменшення надходжень до державного і місцевих бюджетів. Працівники, які не мають належним чином оформлених трудових відносин, позбавляються права на гідні умови праці, захист своїх інтересів у сфері праці, гарантій у соціальному захисті.

Слід відмити, що незадекларована праця спричиняє негативні наслідки як для працівників, так і у свою чергу для роботодавців.

Повністю задекларована праця у тому разі, якщо роботодавець оформив з працівником трудовий договір, офіційно повідомив про його працевлаштування державну фіскальну службу, офіційно і в повному розмірі виплачує заробітну плату та сплачує за працівника податки [3].

Використання найманої праці без оформлення трудових відносин призводить до позбавлення працівника:

- гарантованого розміру заробітної плати;
- права на відпустку, у тому числі додаткову й без збереження зарплати, відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами;
- права на оплату лікарняного;
- права на достроковий вихід на пенсію, якщо ви працюєте в шкідливих умовах праці;
- права на скорочений робочий день, тиждень, якщо ви працюєте в шкідливих умовах праці;
- права на допомогу по безробіттю;
- права на соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань;
- права на захування виробничого стажу, тощо. [3].

Лише офіційно оформлений працівник матиме достатньо стажу роботи та отримає право на пенсію, адже будучи неоформленим він втрачає при розрахунку розміру пенсії трудовий та страховий стаж. В свою чергу роботодавець, який використовує працю працівників без офіційного оформлення, ризикує натрапити на аферистів, внаслідок чого понести фінансові втрати, провокує безвідповідальне ставлення їх до роботи, ухиляння від поставлених завдань, неетичну поведінку.

Для держави наслідки незадекларованої праці є наступними: скорочення надходжень до держбюджету (зокрема до ПФУ); нестача коштів для сплати пенсій, лікарняних, допомоги по безробіттю; необхідність підвищення податків; нерозуміння реальної ситуації на ринку праці та ін. [4].

Україна має рухатися до стандартів та практик ЄС, а також забезпечувати виконання міжнародних договорів, які ратифіковані Україною, в тому числі Європейської соціальної хартії (переглянутої) та Конвенції МОП.

Здійснивши аналіз літератури, слід відмітити, що визначення терміну “незадекларована праця” для кожної країни окреме, оскільки це пов'язано із національною специфікою, але ґрунтується на визначенні Міжнародної організації праці, що знайшло відображення в національному законодавстві. Наявність такого визначення має істотне значення для розробки і реалізації державної політики у цій сфері. Також, це має

значення для інспекторів праці, які мають забезпечувати дотримання положень про незадекларовану працю.

Внесення до законодавства України чіткого визначення терміну “незадекларована праця” сприятиме проведенню ґрунтовних досліджень, які мають стати основою для розробки державної політики України у сфері запобігання використанню незадекларованої праці. В умовах сьогодення необхідно відпрацювати та закріпити на законодавчому рівні чіткі критерії не задекларованої праці, за якими можна розмежовувати трудові відносини від інших видів фіктивної зайнятості.

Основними причинами виникнення проблем незадекларованої праці є невміння громадян (найманих працівників і роботодавців) користуватися правами закріпленими у Конституції, недостатній рівень їх правової освіти, відсутність правосвідомості та поваги до Закону [5].

Провідним органом у сфері запобігання та боротьби із незадекларованою працею має стати орган, на який покладається функція інспекції праці. Таким органом в Україні є Державна служба України з питань праці, і саме ця служба має координувати реалізацію державної політики у цьому напрямку, але обов’язково у співпраці та за сприянням інших органів державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органів тощо. На сьогоднішній день незадекларована праця є «головним болем» не лише для контролюючих структур з боку держави, але і для місцевих органів самоврядування. Слід зрозуміти, що легалізація заробітної плати та задекларована праця забезпечать гідне майбутнє кожного з нас.

Література:

1. Незадекларована праця – прірва для працівників та роботодавців / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prof.cg.gov.ua/index.php>.
2. Економічна активність населення України 2017: Стат. збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2018. / [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_EAN_2017.pdf
3. Незадекларована праця – прірва для працівників, роботодавців та держави! / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zt.dsp.gov.ua/19032019.html>
4. Наслідки незадекларованої праці / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vugledar-rada.gov.ua/index.php/dostup-do-publichnoi-informatsii/11657-naslidki-nezadeklarovanoji-pratsi>
5. Переваги укладання трудового договору та негативні наслідки незадекларованої праці / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ks.dsp.gov.ua/2017/06/01/perevagi-ukladannya-trudovogo-dogovoru-ta-negativni-naslidki-nezadeklarovanoyi-pratsi/>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Т.В. Барановська, *кандидат економічних наук., доцент*
Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир

Економічна безпека підприємства є комплексним поняттям, яке об'єднує всі сфери діяльності суб'єктів господарювання та характеризується значною кількістю формалізованих та неформалізованих, кількісних і якісних показників. Незважаючи на активну роботу наукової спільноти у напрямку дослідження економічної безпеки та розробки дієвих інструментів її забезпечення на різних рівнях, залишається невирішеними ряд гострих проблем. Зокрема, на рівні суб'єктів господарювання актуальною залишається проблема визначення стану економічної безпеки, формалізації показників рівня економічної безпеки за її окремими складовими та формування інтегрованої системи оцінки, яка б дозволила б оцінити ступінь захищеності бізнесу та резерви підвищення, а також використання інформації про стан економічної безпеки в управлінських процесах.

Традиційно, головним заінтересованим користувачем про стан економічної безпеки суб'єкта господарювання декларують його власників, як найбільш зацікавлених осіб у збереженості та цілісності майна, стабільності функціонування, регулярності надходження грошових коштів, приросту фінансових результатів. Разом з тим, створення робочих місць та забезпечення зайнятості населення, забезпечення ринкової інфраструктури, формування доходної частини бюджетів різних рівнів та інші функції суб'єктів господарювання зумовлюють заінтересованість у інформації про стан їх економічної безпеки та його зміни широкого кола користувачів, одним з яких є органи місцевого самоврядування.

Важливим є використання можливостей, які надає реформа з децентралізації влади у забезпеченні регіональної економічної безпеки і, як наслідок, підвищення рівня захищеності економічної системи на макrorівні. Так, створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ), передача владних повноважень та повноважень щодо розпорядження фінансами не тільки виводять на новий рівень участь в управлінні громадою, а й визначають новий вимір відповідальності. Одним із таких напрямів, є досягнення економічної безпеки на місцевому рівні, що вимагає розробки ефективного механізму управління, в тому числі, розробки організаційного та методичного забезпечення. Підтримання економічної безпеки на рівні місцевого самоврядування передбачає

наступні процедури: а) визначення критеріїв «важливості», - формування сукупності показників, які визначатимуть необхідність моніторингу стану економічної безпеки певного господарюючого суб'єкта для конкретного ОТГ; б) аналіз стану економічної безпеки суб'єктів господарювання за визначеними критеріями; в) вибір суб'єктів господарювання для здійснення моніторингу стану економічної безпеки за визначеними критеріями; г) здійснення моніторингу, оцінка відхилень, пошук загроз, визначення проблемних позицій та прийняття рішень за результатами проведеного дослідження. Слід наголосити на неможливості уніфікації критеріїв, за якими визначається необхідність моніторингу стану економічної безпеки, оскільки такі критерії носять виключно індивідуальний характер і можуть бути визначені для конкретної територіальної громади виходячи з пріоритетних напрямів стратегії та тактики її розвитку. Також, як і, відповідно, і саме рішення про необхідність та здійснення моніторингу стану економічної безпеки на рівні ОТГ, яке повинно прийматись виключно виходячи, насамперед, з інтересів та потреб громади та з наявного інформаційного та кадрового забезпечення.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЯК ФАКТОР ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

С.О. Криниця, кандидат економічних наук, доцент,

Ю.П. Тригуб, здобувач вищої освіти

Черкаський інститут Університету банківської справи, м.Черкаси

Сьогодні серед дослідників не має єдиного підходу до визначення поняття «фінансова безпека підприємства», що, на нашу думку, зумовлено його складністю та багатоаспектністю. В контексті предмету дослідження важливим є встановлення взаємозв'язку та взаємовпливу між фінансовою безпекою підприємства та його конкурентоспроможністю. У вузькому розумінні підприємство є конкурентоспроможним, якщо воно може впродовж тривалого часу утримувати власну позицію на конкурентному ринку завдяки наявності ефективної стратегії та можливості провадити власну діяльність в довгостроковому періоді отримуючи прибуток, після перерозподілу якого залишається можливість для вдосконалення виробництва, підтримання якості продукції та стимулювання працівників [1].

Тобто, прослідковується опосередкований вплив конкурентоспроможності на фінансову безпеку підприємства. Підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства впливає на збільшення його

частки на ринку, розширення клієнтської бази і впізнаваності бренду, що в свою чергу збільшує прибутковість, створює можливості для залучення додаткових інвестиційних ресурсів і спрямування нерозподіленого прибутку на інноваційну діяльність, результатом чого стає, поряд з набуттям вагомих конкурентних переваг, зміцнення фінансового стану. Таким чином створюються додаткові передумови підтримки фінансової безпеки підприємства.

Для проведення аналізу рівня фінансової безпеки підприємства та впливу на неї конкурентоспроможності вкрай важливим є вибір методичного підходу, який забезпечує якість результатів як надійного підґрунтя для прийняття стратегічних управлінських рішень та розробки механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства. Як правило такі методи базуються на застосуванні певних індикаторів, що характеризують діяльність підприємства, а саме здійснюється співставлення їх порогових значень та фактичних. Головним недоліком даних методів є визначення порогових значень даних індикаторів, які не враховують не тільки середовище функціонування підприємства, його специфіки, але й специфіки галузі [2, с.82–89]. На нашу думку виправити цей недолік можна із застосуванням в методиці визначення фінансової безпеки підприємства так званої психофізичної функції бажаності Харрінгтона [3]. Функція бажаності призначена для оцінки різновимірних параметрів і приведення їх до порівняльних значень, які можуть вар'юватися від 0 до 1. Визначається вона наступним чином:

$$D_j = e^{-e^{-Y_j}} \quad (1)$$

де, D_j – функція бажаності за j -тим фактором, $0 \geq D_j \geq 1$;
 Y_j – перетворене значення фактору X_j , що визначається за формулою:

$$Y_j = \frac{X_j - X_{j \min}}{X_{j \max} - X_{j \min}} \quad (2)$$

де, $X_{j \min}$ та $X_{j \max}$ - відповідно нижня та верхня межа інтервалу, що відповідає рівню «задовільно» за шкалою Харрінгтона. Інтервали рівня «задовільно» в пропонованій методиці на нашу думку мають визначатися як діапазон $\pm 10\%$ від середньогалузевого показника. Таким чином отримані значення функції бажаності для кожного з факторів окрім того що будуть приведені у співставні величини для подальших розрахунків інтегрального показника фінансової безпеки, кожне їх значення

сигналізуватиме про «вузькі місця» (значення функції бажаності наближається до нуля) або ж навпаки про конкурентні переваги (значення функції бажаності прямує до 1). Отже, запропоновані рекомендації щодо оцінки рівня фінансової безпеки підприємства дають нові можливості для дослідження та удосконалення методик оцінки у сфері забезпечення фінансової безпеки підприємства з врахуванням його конкурентоспроможності та подальшого використання, практичного застосування у діяльності підприємств.

Література:

1. Мануйлович Ю. М. Дослідження сутності та трактування поняття конкурентоспроможності підприємства. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2013. №4. URL: https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2013_4_274_282.pdf

2. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства: дис. канд. екон. наук: 08.06.01. Київ, 2006. 174 с.

3. Юсупова Г.Ф. Использование функции желательности в оценке уровня техносферной безопасности территории. Социально-экономические и технические системы: исследование, проектирование, оптимизация. 2017. № 3 (76). С.67-81.

ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

О.А.Маслій, кандидат економічних наук, доцент

М.М.Котелевець, магістрантка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м.Полтава.

Безпечне функціонування бізнесу в умовах зростаючої кількості глобальних викликів і загроз є необхідною умовою розвитку національної економічної системи. Тому дослідження проблематики фінансової безпеки бізнесу є своєчасним та надзвичайно актуальним, зважаючи на принципово нові виклики пандемії, цифровізації економіки, які справляють максимальний вплив на функціонування бізнесових структур.

Пандемія COVID-19 є викликом фінансовій безпеці бізнесу та є каталізатором реальних і потенційних загроз з різним рівнем впливу залежним від галузевих особливостей, що унеможливають прибуткову діяльність та функціонування окремих бізнесових структур у цілому. Значна кількість підприємств вимушені зменшити обсяги виробництва, порушуються ланцюги

поставок через неможливість реалізовувати продукцію чи надавати послуги у звичних об'ємах, в зв'язку з чим негативний ефект сучасних кризових явищ, пов'язаних з пандемією, для фінансової безпеки бізнесу є катастрофічним.

В умовах нестабільної ринкової економіки перед підприємствами гостро стоїть проблема забезпечення їхньої фінансової безпеки, оскільки господарська діяльність пов'язана з широким діапазоном можливостей і ризиків. Для нейтралізації реальних загроз фінансовій безпеці бізнесу з метою покращення фінансово-економічних показників діяльності суб'єктів підприємництва та ефективного управління фінансами шляхом створення необхідних передумов захисту підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз [2] в сучасних умовах уряди різних країн використовують комплекс заходів підтримки бізнесу для подолання викликів та мінімізації впливу загроз, що виникають у зв'язку з карантинними обмеженнями.

Поряд із принципово новими загрозами фінансовій безпеці бізнесу, що пов'язані з пандемією COVID-19, в Україні існує значна кількість системних загроз, що накопичувалися протягом тривалого проміжку часу та справляють негативне підґрунтя для виходу з кризи із мінімальними втратами як для бізнесу, так і для національної економіки в цілому [1]. Основними загрозами фінансовій безпеці бізнесу України є: недостатні обсяги вітчизняних та іноземних інвестицій; часта зміна законодавства у фінансовій сфері, низький рівень конкурентоспроможності банківської системи України, нерозвиненість вітчизняного фондового ринку, інфляція, низький рівень використання фінансових інструментів, високий рівень зовнішнього боргу, відтік капіталу за межі України, дефіцит бюджету, тіньова економіка та інші інституційні деформації, які не дозволяють нейтралізувати сучасні загрози на етапі їх зародження.

Окрім цього серед основних внутрішніх загроз фінансової безпеки бізнесу можна виділити: низький рівень менеджменту на підприємстві, неефективна система маркетингу, відсутність стратегічних та тактичних планів, низький рівень оснащення підприємства, недостатня ліквідність активів підприємства, неефективна структура капіталу підприємства, низький рівень самофінансування підприємницьких структур, плінність кадрів та низький рівень їх кваліфікації.

В сучасних умовах мінімізація впливу кризових явищ на бізнес потребує дотримання учасниками господарської діяльності певних правил, які можуть бути як загальними, розроблені центральними органами влади та запропоновані до обов'язкового виконання всім суб'єктам бізнесу, так і корпоративними на рівні підприємства, галузі, регіону [3]. Такі рекомендації та правила мають враховувати всі особливості й складові діяльності суб'єкта господарювання:

а) етична поведінка працівників;

- б) відносини з бізнес-партнерами та клієнтами;
- в) особливості законодавства у характерній для суб'єкта господарювання сфері;
- г) особливості технологічного процесу виробництва або надання послуг;
- д) регіональні особливості.

Адаптивне управління в умовах реальних загроз не тільки забезпечить мінімізацію фінансових ризиків для бізнесу, але і створить фундамент для подальшого розвитку бізнесу в посткризовий період, коли вплив загрози буде зменшений. Основою сучасних реалій бізнесу має стати нова комунікаційна стратегія, в основі якої постійна підтримка зв'язку між співробітниками компанії, а всі рішення мають бути узгодженими та оперативно доведеними до колег [5], що надзвичайно важливо для ефективного еволюціонування бізнесу в умовах існуючих викликів.

Розвиток бізнесу та забезпечення його цільових параметрів фінансової безпеки в умовах кризи дозволить мінімізувати негативний вплив сучасних загроз, пов'язаних із карантинними обмеженнями, як на рівні окремих регіонів, так і країни в цілому; забезпечить раціональне використання усіх видів ресурсів, в тому числі фінансових; сформує конкурентне середовище у бізнесовій діяльності в посткризовий період; забезпечить стимули до впровадження інформаційно-комунікаційних технологій та інноваційних процесів у рамках четвертої промислової революції й цифровізації економіки та високоефективної діяльності.

Література:

1. Onyshchenko S. The impact of the external environment on the economic security of Ukrainian business / S. Onyshchenko, O. Maslii, B. Ivanyuk // *Economics and Region*. – 2020. – №1 (76). – P. 22-29.
2. Барановський А.І. Фінансова безпека: монографія / А.І. Барановський. – К.: Фенікс, 1999.
3. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – К.: Знання, 2007. – 1072 с.
4. Пугач О.А. Моделювання загроз системі економічної безпеки національної економіки з позицій їх своєчасного виявлення та передбачення. – *Економіка і регіон*. – 2015. – № 3 (52). – С. 103–109.
5. Єрмошенко М.М., Горячева К.С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: наук. монографія. – К.: Національна академія управління, 2010. – 232 с.

РЕЗЕРВУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

Свіцька С.П., кандидат економічних наук, доцент

Філонич О.М., кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка» м. Полтава

Резервування є одним зі способів самострахування банку і захисту вкладників, кредиторів та акціонерів від втрат за непередбачуваними фінансовими ризиками. Створення резервів для відшкодування втрат за фінансовими ризиками банків полягає в зменшенні отриманих банком доходів та їх акумуляованні у спеціальному фонді, кошти якого, у разі потреби, використовуються для компенсації незакритих ризикових позицій банку.

Якщо спеціальний резерв у банку не сформований у обсязі, достатньому для компенсації втрат за відкритими ризиковими позиціями, то компенсація відбувається за рахунок загальних резервів під непередбачувані втрати, що входять до складу власного капіталу банку. Значні відкриті ризикові позиції, що вимагають компенсації, можуть призвести до повної втрати банком капіталу та його банкрутства. Отже, створення спеціального резерву в необхідному обсязі дає змогу уникнути негативного впливу фінансових ризиків на розмір капіталу банку.

Обов'язкове резервування можна умовно розділити на такі елементи, сукупність яких визначає його загальний характер і спрямованість: база резервування; величина нормативу резервування; пільги по резервуванню; спосіб розрахунку коштів, що підлягають резервуванню; спосіб і період підтримки резервів; можливість використання резервів; склад активів, прийнятних для виконання резервних вимог; можливість отримання доходів від зарезервованих коштів [1].

Обов'язкові резерви, як правило, встановлюються відносно пасивів банківських установ або окремих їх статей, хоча є випадки їх встановлення стосовно активів. База для розрахунку обов'язкових резервів може розподілятися за строками депозитів та їх абсолютними сумами.

Суть такого інструменту полягає у наступному: банк зобов'язаний зарезервувати на своєму кореспондентському рахунку кошти у обсязі, який визначається як певний відсоток від його зобов'язань (норматив резервування). Така сума має бути сформована у середньому за період резервування. Тобто якщо банк недорезервував певну суму коштів у один день, він має зберегти більше у інший. Механізм усереднення дозволяє

банку гнучко розпоряджатися власною ліквідністю. Це дозволяє згладжувати можливі кон'юнктурні (непередбачувані) коливання ліквідності, в той же час забезпечуючи ефективне застосування самого інструменту за прямим призначенням – обмеження надлишкової ліквідності банківської системи.

Для усіх банків встановлюються єдині нормативи та порядок визначення, формування і зберігання обов'язкових резервів. Національний банк може встановлювати для різних видів зобов'язань диференційовані нормативи обов'язкового резервування.

Наразі діють наступні нормативи обов'язкового резервування [4]:

- за коштами вкладів юридичних і фізичних осіб у національній та іноземній валютах на вимогу і коштами на поточних рахунках – 6,5%;
- за строковими коштами і вкладами (депозитами) юридичних і фізичних осіб у національній та іноземній валютах – 3%.

Формування банківських резервів – не просто засіб боротьби з ризиком конкретного банку, а й важливий інструмент регулювання грошової пропозиції в країні. Політика обов'язкових резервних вимог використовується центральними банками як засіб антициклічної та антиінфляційної політики. Резервні вимоги, звичайно, насамперед пов'язані з показниками грошової маси, і їх взаємодія з іншими макроекономічними показниками відбувається через трансмісійний механізм впливу змін грошової пропозиції на реальний сектор економіки - на ринок інвестицій, рівень цін тощо [3].

Ураховуючи такі властивості резервних вимог, центральний банк із метою стимулювання, наприклад, інвестиційної активності проводить політику, спрямовану на зниження норм резервних вимог, а тимчасове збільшення норми обов'язкового резервування за певних умов спричиняє зниження інфляційного тиску.

Зміна нормативів обов'язкового резервування справляє на пропозицію грошей потужний вплив. Проте застосування цього інструмента викликає певні труднощі в роботі комерційних банків і зменшує їхню прибутковість. За цих обставин нормативи обов'язкового резервування, як правило, не використовуються для вирішення поточних проблем грошового ринку, а є інструментом досягнення довгострокових цілей монетарної політики.

Відрахування до резервів здійснюються за встановленими нормами, визначеними у процентному відношенні до суми ймовірних втрат. Критерії оцінки якості активів, розміри відрахувань та порядок використання визначаються центральним банком залежно від економічних умов та ситуації в країні.

Перевагою резервування для банку є можливість швидкого відшкодування понесених втрат, а недоліками – відволікання значної частини фінансових ресурсів на формування резерву та зниження ефективності використання капіталу банку.

З огляду на якість активів обсяги сформованих резервів (насамперед, спеціальних) відіграють роль індикатора якості банківських кредитних портфелів, портфелів цінних паперів, дебіторської заборгованості.

До недоліків обов'язкового резервування відносять: негнучкість, неоперативність, жорсткість, вилучення частини позичкового капіталу з реального сектора, збільшення ціни банківських ресурсів, податковий характер обов'язкових резервів, дестабілізуючий вплив змін порядку і норм обов'язкового резервування на банківську систему [2].

Залежність між нормами обов'язкового резервування та ціною стабільністю є оберненою. Втім, надмірне підвищення норм резервування може викликати зниження ділової активності, неможливість ефективного використання банками залучених ресурсів та спричинити кризу банківської системи. Банківські керівники у більшості випадків вирішують як головну не проблему отримання максимального прибутку від операцій, а проблему досягнення оптимального співвідношення між прибутковістю та ризикованістю операцій.

Зараз банки України створюють наступні резерви: резерв для відшкодування можливих втрат за активними операціями банків; обов'язкові резерви; резервні фонди на покриття непередбачених збитків у складі власного капіталу банку. Порядок формування та використання зазначених резервів регулюється нормативними актами НБУ.

Література:

1. Адамик Б.П. Національний банк і грошово-кредитна політика: Навчальний посібник. – Тернопіль: Картбланш, 2002. – 278 с.
2. Коваленко В.В. Обов'язкове резервування як інструмент грошово-кредитної політики// Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. Т. 9. – Суми: ВВП «Мрія-1» ЛТД, УАБС, 2004. – С. 162-166.
3. Беляков А.В. Банковские риски: проблемы учета, управления и регулирования - М.: Издательская группа "БДЦ-ПРЕСС", 2011.- 256 с.
4. Інструменти монетарної політики Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=68708&cat_id=46470

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЯК ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ

О.М. Джигора, кандидат економічних наук,

Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир

На сучасному етапі розвитку України поглиблюються відмінності у рівні конкурентоспроможності регіонів внаслідок посилення глобальних викликів, ризиків і загроз, які в останні роки впливають на рівень соціально-економічного розвитку та економічної безпеки країни і її регіонів зокрема, розвитку технологій нового покоління, активізації процесу створення об'єднаних територіальних громад, загострення демографічних і соціальних проблем тощо.

Економічна безпека є складною багаторівневою системою, формування якої відбувається на різних рівнях ієрархії управління економікою: держава, сектор економіки, галузь, регіон, підприємство, особа [1]. Економічна безпека регіонів має розглядатися як конвергентна похідна, яка не може не реагувати на загрози, що виникають на регіональному, загальнодержавному і глобальному рівнях. Визначальними факторами економічної безпеки регіону є його внутрішнє та зовнішнє середовище. Загроза економічній безпеці вимагає адаптації регіональної системи до зовнішнього середовища і його змін, що на думку дослідників економічних систем може здійснюватися через зміну параметрів, станів, властивостей системи або шляхом багаторівневих структурно-функціональних перебудов.

З метою виявлення сильних та слабких сторін, можливостей і загроз соціально-економічного розвитку регіонів досліджено регіональні стратегії розвитку областей України, які є близькими за основними критеріями (загальна площа території, кількість населення, обсяг валового регіонального продукту, рівень промислового та сільськогосподарського потенціалу, обсяг експортно-імпорتنих операцій, обсяг річного доходу на 1 особу). Це дає змогу врахувати неоднорідність соціально-економічного розвитку регіонів при здійсненні регіональних зіставлень. Здійснено SWOT-аналіз розвитку їх економічної системи з метою виявлення сильних та слабких сторін, можливостей та загроз економічній безпеці відповідних регіонів (таблиця 1) [2].

Таблиця 1

SWOT-аналіз економічної системи регіонів

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weakness)
<p>1. Вигідне географічне розташування.</p> <p>2. Значний транзитний потенціал, розвинута мережа транспортної інфраструктури.</p> <p>3. Наявність великої кількості продуктивних сільськогосподарських земель.</p> <p>4. Сприятливі природно-кліматичні умови для ведення сільського господарства.</p> <p>5. Багатогалузеве сільське господарство.</p> <p>6. Наявність сировинної бази для подальшої переробки сільськогосподарської продукції.</p> <p>7. Високорозвинена харчова промисловість з відомими брендами.</p> <p>8. Наявність значних покладів корисних копалин, відновлювальних та альтернативних джерел енергії, лісових ресурсів.</p> <p>9. Розвинений промисловий потенціал (машинобудівна, хімічна, нафтогазова, добувна, харчова, деревообробна, виробництво будівельних матеріалів).</p> <p>10. Низький рівень екологічного навантаження.</p> <p>11. Потужний природно-рекреаційний потенціал, високі запаси якісних підземних вод, в т.ч. мінеральних.</p> <p>12. Значний історико-культурний потенціал (наявність об'єктів архітектурної, історико-культурної спадщини, наявність місцевих культурно-мистецьких брендів).</p> <p>13. Розвинута мережа навчальних закладів та наукових установ. Високий рівень освіченості населення.</p> <p>14. Кваліфіковані трудові ресурси.</p>	<p>1. Зношеність існуючої інфраструктури, особливо в житлово-комунальному та дорожньому господарствах.</p> <p>2. Високий рівень фізичного зносу основних фондів у реальному секторі економіки.</p> <p>3. Високий рівень енерго- та ресурсоемності виробництва, висока залежність від газу.</p> <p>4. Технологічна відсталість промисловості.</p> <p>5. Низька інноваційна активність підприємств, слабкі зв'язки з науково-дослідними установами.</p> <p>6. Недостатня диверсифікація промисловості та ринків збуту.</p> <p>7. Надмірна експортна орієнтація на ринки країн Митного союзу, в т.ч. Росії.</p> <p>8. Відсутність регулювання та контролю за внесенням хімікатів у ґрунти та сівозмінами, що призводить до деградації земель.</p> <p>9. Невідповідність окремих видів агропродукції стандартам ЄС.</p> <p>10. Незадовільний стан доріг, особливо в сільській місцевості.</p> <p>11. Міжрегіональні диспропорції в соціально-економічному розвитку.</p> <p>12. Низький рівень використання альтернативних та відновлювальних джерел енергії, впровадження енергоефективних технологій.</p> <p>13. Відсутність підприємств з переробки та утилізації промислових та твердих побутових відходів.</p> <p>14. Складна демографічна ситуація.</p> <p>15. Високий рівень безробіття, особливо в сільській місцевості та серед молоді.</p> <p>16. Висока трудова міграція</p>

	населення, в т.ч. відтік інтелектуальних ресурсів, молоді. 17. Невідповідність кваліфікації робітничих кадрів вимогам ринку.
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
<p>1. Поглиблення інтеграції з ЄС (поява нових ринків збуту продукції, зростання експорту).</p> <p>2. Проведення адміністративної реформи, децентралізація влади, підвищення фінансової самостійності громад.</p> <p>3. Зростання попиту на продовольство на світовому ринку, в т.ч. на свіжу органічну продукцію.</p> <p>4. Популяризація екологічного способу життя, споживання екологічної продукції, розвиток органічного землеробства.</p> <p>5. Покращення бізнес-клімату в Україні, стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу.</p> <p>6. Створення сприятливого інвестиційного клімату, в т.ч. за рахунок залучення зовнішніх іноземних інвестицій.</p> <p>7. Запровадження досягнень міжнародної практики щодо інновацій та технологій.</p> <p>8. Підвищення ефективності наукового потенціалу.</p> <p>9. Розвиток ІТ-галузі.</p> <p>10. Створення індустріальних парків.</p> <p>11. Створення потужностей з переробки відходів.</p> <p>12. Стимулювання енергоефективності (у виробництві, житлово-комунальному господарстві, соціальній сфері).</p> <p>13. Розвиток альтернативної енергетики.</p> <p>14. Підвищення транзитного потенціалу, зростання обсягу пасажирських та вантажних</p>	<p>1. Політична нестабільність, продовження антитерористичної операції на Сході України.</p> <p>2. Поглиблення економічної кризи в Україні.</p> <p>3. Повільне впровадження адміністративної реформи, децентралізації влади.</p> <p>4. Послаблення зовнішньоекономічних відносин з країнами Митного Союзу, скорочення інвестицій.</p> <p>5. Погіршення конкурентоздатності українських товарів через зростання обсягів імпорту товарів з країн ЄС.</p> <p>6. Монополія енергопостачальних структур, зростання цін на енергоносії.</p> <p>7. Висока залежність від імпорту природного газу.</p> <p>8. Нестабільність курсу національної валюти, продовження інфляційних процесів.</p> <p>9. Зменшення внутрішнього товарообороту через низьку купівельну спроможність населення.</p> <p>10. Посилення розшарування населення за рівнем матеріального добробуту.</p> <p>11. Зростання трудової міграції.</p> <p>12. Прискорена депопуляція населення, особливо сільських територій.</p>

<p>перевезень. 15. Розвиток інфраструктури, в т.ч. дорожньої та житлово-комунальної. 16. Розвиток туризму, в т.ч. екотуризму (внутрішнього та міжнародного). 17. Зменшення корупції.</p>	
---	--

На його основі для визначення конкурентних переваг, викликів, захищеності та ризиків регіонів запропоновано використовувати інструментарій SWOT-аналізу, що дає змогу побудувати SWOT-матрицю й визначити зміст зв'язків між їх елементами, а саме: реалізація сприятливих можливостей забезпечує підтримку сильних сторін та допомагає розв'язати проблеми, пов'язані з наявністю слабких сторін, сильні сторони дозволяють нівелювати загрози, які діють на слабкі сторони системи. Варіанти кореляцій між внутрішніми чинниками та зовнішніми впливами дозволяють надалі визначити стратегію дій для реалізації можливостей у використанні сильних сторін і зменшення ризиків впливу на слабкі сторони.

Отже, враховуючи сучасні виклики регіонального розвитку регіонів, загрози їх економічній безпеці, важливо моніторити результативність впливу регіональних перетворень на всі об'єкти економічної безпеки. Враховуючи, що визначальними факторами економічної безпеки регіону є його внутрішнє і зовнішнє середовище, необхідним є визначення пріоритетних безпекозабезпечувальних напрямів управлінської діяльності.

Література:

1. Бабець І.Г. Теоретико-методологічні основи дослідження економічної безпеки регіонів в умовах євроінтеграції України / І.Г. Бабець // Основи формування економічної безпеки України: колект. моногр. / за заг. ред. д. е. н. І. П. Мойсеєнко. – Льв. ДУВс. – Львів : СПОЛЮМ, 2011. – 208 с.
2. Джигора О.М. Сучасні виклики та загрози регіонального розвитку, напрями їх подолання / О.М. Джигора // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». Випуск 2 (56). – Ужгород, 2020. – С. 70-80.
3. Онищенко С.В. Ризики та загрози в умовах цифровізації: безпековий аспект / С.В. Онищенко, О.А. Маслій // II International Scientific Conference Development of Socio-Economic Systems in a Global Competitive Environment: Conference Proceedings, May 24 th, 2019. - Le Mans, France. - P.54-56.

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Савко О.Я., кандидат економічних наук,
доцент кафедри прикладної економіки

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м.
Івано-Франківськ

Максимів М. студентка

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
м. Івано-Франківськ

Діяльність будь-якого підприємства пов'язана із фінансовими ресурсами, які забезпечують процес життєдіяльності суб'єкта господарювання та є причиною та метою його функціонування. Величина фінансових ресурсів є показником ефективності діяльності підприємства та відображенням управлінських умінь, хисту та навичок менеджменту. Невід'ємною частиною збалансованого кругообороту фінансових ресурсів є забезпечення належного рівня фінансової безпеки підприємства, яка займає чільне місце у системі економічної безпеки та впливає на усі напрями діяльності суб'єкта господарювання. Так, під фінансовою безпекою підприємства, група авторів [1, ст.47] пропонує розуміти такий фінансовий стан, що характеризується, по-перше, збалансованістю та якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, які використовуються підприємством, по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових ресурсів, по-четверте, забезпечувати розвиток цієї фінансової системи. Слід відмітити, що аналіз рівня фінансова безпека підприємства охоплює вивчення широкого спектру фінансових показників, а від так і використання різних підходів до оцінки. Вибір цих підходів залежить в першу чергу від умов діяльності суб'єкта господарювання, поставленої мети, вибору майбутньої стратегії господарювання.

Бланк І.О. пропонує рівень фінансової безпеки оцінювати набором коефіцієнтів, які об'єднані у п'ять груп та характеризують власно фінансовий стан підприємства [2, ст. 121-122].

Оцінка фінансової стійкості, а відтак і фінансової безпеки підприємства за допомогою відносних показників є одним з найпоширеніших елементів фінансового аналізу у практиці господарювання. Зручність його застосування обумовлено, головним чином, наявністю необхідної вихідної інформації та інформативністю одержуваних у результаті значень коефіцієнтів.

Зрозуміло, що чим вище рівень забезпеченості власним основним капіталом, власними оборотними коштами, кредитами і позиками під власні гарантії чи гарантії держави, інвестиціями, фінансування з бюджету, чим оптимальніше їх рівень, тим вищим є рівень фінансової безпеки підприємства.

Нами проведено дослідження рівня фінансової безпеки одного з молокопереробних підприємств регіону, а саме, ПАТ «Городенківського сирзаводу» [3], з використанням найбільш поширених показників: коефіцієнта автономії (коефіцієнт концентрації власного капіталу), коефіцієнта заборгованості, коефіцієнта довгострокового залучення позичкових засобів, коефіцієнта маневреності власних коштів за 2015-2019 роки .

Так, за результатами аналізу встановлено, коефіцієнт заборгованості має нерівномірну тенденцію, з 2015 до 2018 роки коефіцієнт наближений до 1, а в 2019 році суттєво знизився до 0,18228. Це є позитивним явищем для підприємства, так як обсяг боргових зобов'язань підприємства у порівнянні з його власним капіталом вкрай малий, що свідчить про його високу фінансову стійкість.

Коефіцієнт автономії протягом 2015 – 2019 років вказує на збільшення вкладення власних коштів підприємства у загальну вартість свого майна. Найбільшого значення показник набуває у 2019 році і становить 0,81772.

Коефіцієнт маневрування власних коштів протягом аналізованого періоду зростає, що дозволяє підприємству стабілізувати використання власного капіталу при здійсненні фінансових операцій. Станом на 2019 рік, даний показник рівний 1, що свідчить, що підприємство в повній мірі використовує власний капітал.

Коефіцієнт інвестування дозволяє оцінити рівень забезпеченості основних засобів підприємства власними джерелами фінансування. Коефіцієнт негативно розцінюється при зменшенні його значення у динаміці. Протягом досліджуваного періоду даний мав тенденцію до зниження і на кінець 2019 року становив 0.

Проведений аналіз ПАТ «Городенківського сирзаводу» на основі відносних показників дав змогу зробити оцінку діяльності підприємства та дізнатись про основні тенденції зміни досліджуваних показників. Даний аналіз здійснювався з метою аналізу рівня фінансової безпеки та фінансового стану підприємства загалом.

Література:

1. Єрмошенко М. М., Горячова К.С., Ашуев А.М. [за наук. ред. М.М. Єрмошенка] Економічні та організаційні засади забезпечення

фінансової безпеки підприємства: препринт наукової доповіді – К. : Національна академія управління, 2009. – 78 с

2. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – Вып. 10. – 784 с. – (Серия Библиотека финансового менеджера).

3. ПАТ «Городенківський сирзавод» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://gsz.pat.ua>.

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

О.С. Фурманчук, кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава.

Стабільне функціонування, зростання економічного потенціалу будь-якого підприємства багато в чому залежить від наявності надійної системи економічної безпеки. Сучасні підприємства знаходяться в умовах безперервної зміни зовнішнього середовища їх існування. Ця нестабільність вимагає від суб'єктів господарювання постійної адаптації, зокрема пошуку нових та вдосконалення вже відомих засобів забезпечення системи економічної безпеки заради досягнення економічної і соціальної мети діяльності підприємства.

В перекладі з грецької «безпека» означає «володіти ситуацією», тобто, безпека – це такий стан суб'єкта при якому ймовірність зміни властивих цьому суб'єкту якостей та параметрів його зовнішнього середовища незначна, менше певного інтервалу [1].

Економічну безпеку підприємства можна розглядати як одну із складових загального поняття «безпека».

Для створення надійної системи безпеки підприємства необхідно провести комплекс підготовчих заходів. Від цієї роботи багато в чому залежить те, які рішення будуть прийняті в цій області, яким чином будуть сформовані органи безпеки, які будуть виділені фінансові, матеріальні та людські ресурси, а в остаточному підсумку - ефективність забезпечення безпеки бізнесу. Перш ніж ухвалювати рішення, розробляти концепцію, складати систему планів, необхідно об'єктивно оцінити ситуацію, в якій перебуває підприємство. Але, слід зауважити, що розуміння збитку або прибутку як фінансової категорії не відбиває реальний стан економічної безпеки підприємства, через те, що вона характеризує лише поточний стан фінансової діяльності підприємства.

Економічна безпека підприємства обумовлена впливом зовнішнього середовища, яке в весь час змінюється, ніколи не залишається стабільним, постійним або незмінним. Саме з позицій впливу зовнішнього середовища, захисту підприємств від його негативного впливу і розглядається вміст категорії економічної безпеки підприємства, у тому числі і в нечисленних доки публікаціях вітчизняних вчених-економістів.

В таких умовах суб'єкти економіки вимушені відстежувати негативні тенденції ринку, контролювати процеси, що здійснюються у зовнішньому та внутрішньому середовищі, більш уважно стежити за показниками діяльності власного підприємства, ініціативами конкурентів та багатьма іншими чинниками, що забезпечують безпеку бізнесу. На перший план виходять проблеми забезпечення економічної безпеки підприємств та пошук оптимальних її елементів.

Аналіз умов ринкової взаємодії суб'єктів економіки доводить, що вагомим елементом економічної безпеки є інноваційна безпека підприємства. Закономірним наслідком конкурентного суперництва є високий ступень невизначеності, швидкі зміни переваг споживачів, різке коливання попиту, швидкоплинність модних тенденцій та прискорення морального старіння продукції. Запорукою комерційного успіху підприємств у таких умовах стає постійне генерування ідей, впровадження інноваційних рішень, оновлення техніко-технологічної складової виробничого процесу та активізація інноваційної діяльності підприємства в цілому. Чинники інноваційного розвитку формують окремий блок зовнішніх умов та внутрішніх механізмів, що створюють підсистему інноваційної безпеки підприємства, яка потребує додаткового деталізованого розгляду.

Інновації для суб'єктів економіки сьогодні відіграють вирішальну роль у формуванні конкурентних переваг та є чинником забезпечення високої репутації. Як свідчить світовий досвід, саме інновації є умовою економічного зростання. Вони є фундаментом інноваційної безпеки.

Переважає більшість дослідників розглядають інноваційну діяльність як середовище, в якому відбувається продукування знань, передача їх до виробничого та комерційного секторів економіки, а інноваційну безпеку підприємства сприймають як одну з функціональних складових економічної безпеки. Такий підхід декілька спрощує місце та роль інновацій у забезпеченні сталості підприємства. Інновації у діяльності підприємства сьогодні – це комплекс додаткових можливостей стимулювання його діяльності, а також ціла низка додаткових умов, що значно її ускладнює.

Інноваційна безпека формується у внутрішньому середовищі підприємства та залежить від прогресивності поглядів, бажання та

спроможності щодо втілення інноваційних ідей керівництвом підприємства, а також від ступеню креативності мислення представників функціональних структур. Безпосередній вплив на інноваційну безпеку підприємства чинять зовнішні чинники, що формують певний комплекс факторів економічного ризику, дія яких здатна призвести до зниження загального рівня показників економічної безпеки підприємства. Але, як вірно відмічає С. Лобунська, «відсутність інновацій в діяльності підприємства сама виступає фактором неабиякого ризику та загроз для підприємства» [2, с. 55].

Отже, інноваційна діяльність є необхідною та обов'язковою умовою виживання та розвитку підприємства в ринкових відносинах. При цьому її результативність прямо залежить від того, наскільки точно зроблена оцінка й експертиза ризиків, а також від того, наскільки адекватно визначені методи управління ними.

У такому контексті інноваційна безпека підприємства забезпечується пошуком оптимального співвідношення між доцільністю інновації та рівнем ризику від її впровадження.

Наразі найчастіше для оцінювання доцільності інновацій застосовують підхід, оснований на розрахунку їх ефективності. Для оцінювання ефективності інновацій на рівні підприємства застосовують широкую систему показників, які об'єднують у три групи [3]:

- до першої групи належать показники, які характеризують виробничий ефект від застосування інновацій: приріст доходу від впровадження інновацій, приріст доданої вартості, економія від зниження собівартості продукції, скорочення витрат праці;

- до другої групи належать показники, що характеризують фінансову ефективність нововведень: приріст прибутку до сплати відсотків і податків, приріст чистого прибутку, приріст загальної норми прибутковості продукції до сплати відсотків і податків, приріст чистої норми прибутковості продукції;

- до третьої групи належать показники інвестиційної ефективності інновацій: чиста теперішня вартість, індекс рентабельності інвестицій, норма рентабельності, строк окупності інвестицій.

Оцінювання доцільності інновації тільки за показниками прямого економічного ефекту є обмеженим підходом, який не враховує дію інших не менш значущих факторів. Непрямими наслідками інноваційного розвитку є зростання рівня конкурентоспроможності продукції та підприємства, зміцнення його ринкових позицій, підвищення лояльності покупців, зміцнення позицій бренду та, як наслідок, зростання вартості підприємства. Крім того, слід підкреслити, що обов'язковою умовою інноваційного розвитку є наявність умов для неї.

Якщо непрямі наслідки інноваційної діяльності є бажаними, то прогнозування прямого економічного ефекту та наявність умов для інноваційного розвитку – це обов'язкові вимоги, що висувуються до проєктів. Отже, доцільність інновацій може бути визначена за такими обов'язковими критеріями, як:

- вартість інновації;
- наявність ринкової ніші для інноваційного продукту;
- наявність інфраструктури, відповідних потужностей для впровадження інновації;
- об'єм інноваційного капіталу;
- об'єм сегменту ринку;
- ступінь готовності підприємства до впровадження інноваційних проєктів (наявність технологій, кваліфікаційний рівень персоналу, можливості інноваційних змін).

Серйозною проблемою у забезпеченні інноваційної безпеки підприємства стає визначення комплексу факторів ризику, об'єктивне оцінювання імовірності настання яких та розробка заходів щодо нейтралізації їхньої дії здатні мінімізувати негативний вплив та забезпечити підприємству умови для економічного зростання. Ризики, що потребують обов'язкового аналізу, можуть мати самі різні джерела виникнення, можуть бути наслідком свідомих або несвідомих дій певних осіб, здатні формуватися як у зовнішньому середовищі (розвиток НТП, дії конкурентів), так і всередині підприємства.

Дослідники виділяють кілька видів ризику, найбільш характерних для сучасних умов інноваційної діяльності: ризики, пов'язані з недостатнім обґрунтуванням вибору пріоритетів економічної та ринкової стратегій підприємства, помилки у оцінюванні перспектив підприємства на ринку, його фінансової стійкості; ризики помилкового вибору інноваційних проєктів.

Таким чином, економічна безпека безпосередньо залежить від інноваційної безпеки підприємства як від однієї з складових, що її забезпечують. При цьому інноваційні процеси значно простіше впроваджуються у діяльність підприємств, які мають високий рівень економічної безпеки. Це не виключає доцільність інноваційної діяльності підприємств, що знаходяться у складному фінансово-економічному стані, але значно ускладнює їхню діяльність. Інноваційна безпека підприємства забезпечується перш за все збереженням стійкості шляхом врівноваження доцільності інновацій та їхньої ризиковості, яка визначається дією об'єктивних та суб'єктивних обставин зовнішнього та внутрішнього середовища при обов'язковому врахуванні поточного стану підприємства (його сталості), рівня конкурентоспроможності, рівня безпеки.

Література:

1. Діденко Є. О. Особливості формування інноваційної безпеки підприємства / Є. О. Діденко, Ю. С. Моторна // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/1_2018/46.pdf
2. Лобунська С. В. Інноваційна діяльність підприємства як фактор ризику та умова зміцнення його економічної безпеки / С.В. Лобунська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». - [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/15950/1/46_297-304_Vis_725_Ekonomika.pdf
3. Литвин З. Аналіз ефективності інноваційної діяльності підприємства / З. Литвин // Економічний аналіз. - 2012. - Т. 11(2). - С. 316-319.
4. Onyshchenko, S., Yehorycheva, S., Furmanchuk O., Maslii, O. (2020). Ukraine Construction Complex Innovation-Oriented Development Management Proceedings of the 2nd International Conference on Building Innovations pp 687-700. https://doi.org/10.1007/978-3-030-42939-3_68.

ВПЛИВ РИЗИКІВ ТА ЗАГРОЗ НА СТАН ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

О.М. Вашенко, студентка

Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», м. Полтава

Функціонування сучасної національної економічної системи відзначається високим рівнем дестабілізації, що формує мінливе, із великою кількістю загроз середовище, в якому намагаються працювати вітчизняні підприємства. Загрози, що існують мають руйнівний вплив на раціональне використання усіх видів ресурсів підприємства, ефективність його виробництва, рентабельність, конкурентоспроможність та фінансову стійкість. Для забезпечення стабільної безризикової діяльності підприємств у таких умовах, необхідним є формування системи управління їх фінансово-економічною безпекою, що й обумовлює беззаперечну актуальність даного напрямку дослідження.

Головна мета управління фінансово-економічною безпекою діяльності підприємства полягає в ефективному управлінні ризиками та мінімізації загроз і нівелюванні впливу зовнішніх деструктивних факторів, дія яких прямо не залежить від зусиль підприємств [1].

До внутрішніх небезпек і загроз, що впливають на фінансово-економічну безпеку, відносяться недоліки у виробничому процесі, дефіцит у

фінансуванні, низький рівень кваліфікації персоналу підприємства, низький рівень менеджменту [2].

До зовнішніх загроз можна віднести:

1. Купівлю акцій, боргів підприємства небажаними партнерами чи підставними компаніями.
2. Наявність значних фінансових зобов'язань у підприємства.
3. Нерозвиненість ринків капіталу та їхньої інфраструктури.
4. Недостатньо розвинену правову систему захисту прав інвесторів і виконання законодавства.
5. Кризу грошової та фінансово-кредитної систем.
6. Нестабільність економіки.
7. Недосконалість механізмів формування економічної політики держави.
8. Зменшення купівельної спроможності споживачів.
9. Рівень інфляції.
10. Сезонні коливання попиту.
11. Кризи окремих галузей [2].

Склад загроз на кожному підприємстві різний. Виділення та класифікація загроз економічній безпеці сприяє розробці заходів для підвищення рівня економічної безпеки підприємства в цілому.

Забезпечення фінансово-економічної безпеки потребує вирішення широкого кола проблем, що стосуються постійного відстеження факторів, які викликають загрози фінансово-економічній безпеці, а також вживання заходів щодо їх попередження та подолання.

Для профілактики загроз на підприємстві необхідно виконувати такі кроки:

- моніторинг та ідентифікація загроз, джерел і умов їх виникнення;
- прогнозування ситуацій, які сприятимуть реалізації загроз;
- пристосування підсистеми управління фінансовою безпекою підприємства до впливу потенційних і наявних загроз;
- професійна перепідготовка керівництва і персоналу.

Література:

1. Преображенська О.С. Особливості управління фінансово-економічною безпекою підприємства. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Випуск 3. С.384-387.
2. Лойко В.В. Загрози економічній безпеці промислового підприємства: сутність та класифікація. Ефективна економіка. 2015. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
3. Kozachenko, H., Onyshchenko, S., & Masliy, O. (2018). Region building complex social and economic security threats. International Journal of Engineering and Technology, 7(3.2), 79–85. <http://dx.doi.org/10.14419/ijet.v7i3.2.14405>

ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ ТА ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Р.М. Лихоліт, студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка», м. Полтава

На сьогодні в Україні існує нестабільна соціально-політична ситуація, військові дії на сході країни та карантинні обмеження в умовах пандемії Covid-19 ще більше ускладнюють і віддаляють процес економічної рецесії. У зв'язку з цими обставинами, в Україні значно підвищується рівень ризику для вітчизняних господарських одиниць при здійсненні господарської діяльності та прийнятті ринкових і управлінських рішень для виходу і охопленню міжнародних ринків збуту. Тому особливо важливо забезпечити економічну безпеку підприємництва в країні (ЕБП), виявити та усунути небезпеки, загрози та ризики, які можуть негативно вплинути на ЕБП.

Дослідженню різних аспектів національної економічної безпеки присвятили свої наукові праці такі вчені, як Л.Абалкін, С.Афонцев, К.Багриновський, С.Волков, З.Варналій, О.Власюк, Л.Гринів, Н.Кириєнко, І.Мишина, В.Срібний та ін.

Метою дослідження є визначення основних небезпек, загроз та ризиків економічній безпеці підприємництва на сучасному етапі розвитку України.

У науковій та економічній літературі терміни «ризик» та «загроза» стоять поряд. Ці поняття взаємо-пов'язані, але по суті відрізняються один від одного.

Поняття «ризик» – визначає можливість настання несприятливої події та трактується як імовірність чи загроза втрати суб'єктами господарювання частини своїх ресурсів, недоотримання доходів чи виникнення додаткових витрат в результаті здійснення певної виробничої чи фінансової діяльності.

Термін «загроза економічній /фінансовій безпеці» – це наявне чи потенційно можливе явище або чинник, який створює небезпеку для реалізації фінансових інтересів підприємства та не дає можливості виконувати на належному рівні роботу[3].

Механізм оцінки ризиків та загроз може включати такі операції: виявлення джерела ризиків та загроз, виявлення та оцінка рівня ризиків та загроз (якісний та кількісний аналіз), визначення мінімально допустимого

граничного, порогового значення ризиків і загроз, узагальнення результатів аналізу, розроблення заходів зменшення ризиків і загроз. Реалізація вищезазначених заходів передбачає використання різних методів оцінки ризиків та загроз, які, як правило, поділяються на дві категорії: якісні та кількісні [1, с. 38].

Кількісні поділяються на такі підгрупи: 1) апріорні - базуються на теоретичних положеннях та складають вимоги, що стосуються результатів прийнятих рішень; 2) емпіричні - базуються на вивченні минулих подій та аналізі інформації, зокрема статистичної.

Методи якісного оцінювання ризиків включають: експертні методи (метод експертних оцінок); метод рейтингових оцінок або ранжування; метод контрольних списків.

Кількісні методи оцінювання ризиків включають [2, с. 82]: метод аналогій (метод використання аналогів); аналіз чутливості; аналіз методами імітаційного моделювання; аналіз ризику можливих збитків.

Отже, виявлення загроз, чинників ризику та їх оцінювання є в сучасних умовах є вкрай важливим аспектом забезпечення економічної безпеки. Існує широкий спектр методів оцінювання, однак жоден із методів не є універсальним, для кращої результативності необхідне їх використання в комплексі, тобто оцінювання ризиків та загроз на основі комбінування переваг окремих методів.

Література:

1. Бреус С. В. Загрози та ризики: доцільність використання методів оцінювання ризиків у процесі забезпечення економічної безпеки закладів вищої освіти. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 32. С. 36-42.

2. Онищенко С.В. Загрози економічній безпеці України в умовах глобалізації та міжнародної конкуренції / З.С. Варналій, С.В. Онищенко, О.А. Маслій // Безпека та конкурентні стратегії розвитку України в глобальній економіці : Монографія / За заг. ред. А. І. Мокія. – Запоріжжя-Львів: ФОП Мокшанов В.В., 2019. – С.198-251.

3. Лутаєнко Д., Беялов Т. Вплив ризиків та за-гроз на стан фінансово-економічної безпеки підприємства. Наука онлайн: Міжнародний електронний науковий журнал. 2017. №12. – URL: <https://nauka-online.com/ua/publications/ekonomika/2017/12/vliyanie-iskov-i-ugroz-na-sostoyanie-finansovo-ekonomicheskoy-ezopasnosti-predpriyatiya/>

ВПЛИВ INSURTECH НА БЕЗПЕКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Б. В. Таранець, студент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка», м. Полтава

Як відомо, страхування, за своєю природою, покликано, надаючи захист від ризиків, підвищувати безпеку діяльності окремих економічних суб'єктів, а, відповідно, і економіки загалом. Втім, діяльність самих страхових компаній та процеси, що відбуваються у сфері страхування, також повинні відповідати критеріям безпеки, що знаходить відображення у формуванні поняття безпеки страхового ринку. У різних варіантах її тлумачення, вона визначається як: рівень забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, який дозволив би їм у разі потреби відшкодувати збитки їхніх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування [1, с. 500]; забезпечення фінансово стійкої діяльності страхових компаній і недопущенні настання загроз, які вплинуть на функціонування страхового ринку в даний період часу та з урахуванням динаміки його розвитку [2, с. 187]; рівень розвитку страхового ринку, що дає змогу повною мірою задовольняти потреби суспільства в зазначених фінансових інструментах та послугах [3].

Показниками безпеки страхового ринку вважаються рівень проникнення страхування (співвідношення страхових премій до ВВП) й частка страхових премій трьох найбільших страхових компаній в їх загальному обсязі. Що до першого індикатора, то в Україні за останні 10 років він не перевищував 2%, більш того, спостерігається тенденція до його зниження (на кінець 2019 року – до 1,3%, що наближається до критичного рівня), у той час як оптимальне значення дорівнює 8%. Інший індикатор мав різноспрямовану тенденцію за останні п'ять років, проте він завжди перевищував оптимальний рівень у 10%, найбільш наблизившись до критичного значення у 30% у 2017 році (21,3%) [4].

Одним з найбільш вагомих факторів впливу на розвиток та безпеку страхового ринку у сучасних умовах є диджиталізація [5], під якою розуміється багатоцільове бізнес-використання цифрових технологій. У сфері страхування цей тренд отримав назву InsurTech, тобто розробка і використання технологічних інновацій, спрямованих на підвищення ефективності існуючих моделей роботи учасників страхового ринку. Отже, за своїм визначенням, він покликаний зміцнювати безпеку страхового ринку, оскільки сприяє залученню

нових клієнтів і, відповідно зростанню обсягів страхових премій, через краще розуміння їх фінансових потреб, спрощення придбання та отримання страхового захисту, зниження тарифів за рахунок оптимізації бізнес-процесів тощо. З іншого боку, поява нових технологічних учасників ринку, створення їх альянсів зі невеликими страховими компаніями суттєво змінює конкурентний ландшафт, що призводить до перерозподілу ринку і зниження на ньому частки провідних гравців, а у кінцевому підсумку – до кращого задоволення потреб клієнтів.

Втім, InsurTech в Україні поки що знаходиться у стадії становлення: у 2018 році функціонувало лише два маркетплейси (або агрегатори страхових послуг) – cvln.in та EWA, які на одному сайті дозволяють порівняти пропозиції від різних страхових компаній і швидко оформити необхідний поліс. У 2020 р. кількість таких маркетплейсів збільшилася до шести, при цьому лідерами є hotline.finance, додаток privat24 й polis.ua. За допомогою лише одного онлайн-сервісу hotline.finance за 2019 рік було оформлено понад 70,0 тис. страхових продуктів.

Одночасно, варто зазначити і нові виклики для безпеки страхового ринку, що пов'язані з InsurTech. При переході на цифрові технології виникає необхідність зберігання та обробки великих обсягів інформації, її захисту та доступності. Підвищуються вимоги до каналів зв'язку та комп'ютерного обладнання, постають питання безперервності постачання енергії та ін., проте страхові компанії цілком здатні їх раціонально вирішити.

Література

1. Барановський О. І. Філософія безпеки : монографія: у 2 т. Київ : УБС НБУ, 2014. Т. 2. 715 с.
2. Деркач О.М. Фактори впливу на стан фінансової безпеки страхового ринку. Бізнес Інформ. 2012. № 6. С. 187-190.
3. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Мінекономрозвитку України від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>.
4. Статистика страхового ринку України. Фориншурер страхование. URL: <https://forinsurer.com/stat>.
5. Onyshchenko S. FINANCIAL SECURITY HAZARDS OF UKRAINE: IDENTIFICATION AND SYSTEMATIZATION / S. Onyshchenko, O. Maslii, Maksimenko A.P.// Economic& regions. – 2019. – №2 (73). – P. 72-80.

СЕКЦІЯ 4. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ, ПІДПРИЄМСТВА: СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ, НАПРЯМИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ

ЕКСПРЕС-ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

С.Б. Єгоричева, *доктор економічних наук, професор*
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка», м. Полтава

Серед проблем забезпечення фінансової безпеки банківського сектора (БС) національної економіки важливе значення має формування методики її оцінювання, яка, у тому числі, повинна мати прогностичний й попереджувальний характер. Найбільш застосовуваним підходом, незважаючи на певні його недоліки і обмеження, є індикативний. Вітчизняними науковцями пропонується різний склад індикаторів фінансової безпеки БС [1, с. 360-362; 2, с. 173-190].

Втім, на наш погляд, її експрес-оцінювання можна проводити і безпосередньо на основі даних, які регулярно оприлюднюються НБУ. Зокрема, мова йде про рівень дотримання банками обов'язкових економічних нормативів, а також динаміку індикаторів фінансової стійкості, що розраховуються за методологією МВФ (табл.). Останнє є цілком логічним, оскільки, на думку багатьох учених, фінансова стійкість БС, тобто його здатність протидіяти негативним впливам внутрішнього і зовнішнього середовища, є запорукою фінансової безпеки.

За даними таблиці, динаміка індикаторів І1 та І2 свідчить про поступове зростання капітальної стабільності банків України та їх спроможності покривати ризики власним капіталом. Цьому сприяє і покращення якості кредитних портфелів, що відображається у позитивній зміні індикаторів І3 та І4 і говорить про посилення захищеності фінансових інтересів банків. Зростання на кінець 2020 р. індикатора І5 свідчить про зменшення частки кредитів, наданих нерезидентам, що обумовлює зниження залежності банків від впливу світової економіки.

Таблиця 1

Основні індикатори фінансової стійкості банківського сектору України
у 2018-2020 рр.

Індикатори (станом на кінець періоду)	2017	2018	2019	2020*
I1 – Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів	16,10	16,18	19,66	21,63
I2 – Співвідношення регулятивного капіталу 1 рівня до зважених за ризиком активів	12,12	10,52	13,50	15,51
I3 – Співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу	70,18	60,20	25,28	22,69
I4 – Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів	54,54	52,85	48,36	42,03
I5 – Співвідношення кредитів за секторами економіки до сукупних валових кредитів (резиденти)	94,21	93,47	92,83	95,99
I6 – Норма прибутку на активи	-1,76	1,60	4,70	3,18
I7 – Норма прибутку на капітал	-15,34	14,61	37,55	24,70
I8 – Співвідношення процентної маржі до валового доходу	50,20	52,02	47,39	45,07
I9 – Співвідношення непроцентних витрат до валового доходу	76,14	61,92	55,58	58,41
I10 – Співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	53,94	51,14	72,28	70,38
I11 – Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань	98,37	93,52	94,35	88,55
I12 – Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	43,31	46,99	47,44	35,36

Примітка: * - дані за 11 місяців 2020 року.

Джерело: [3].

Індикатори I6 та I7 показують, що з 2018 р. БС, у цілому, почав генерувати прибутки, що створює передумови зміцнення фінансової безпеки. Тенденції зміни індикаторів I8 та I9 також є позитивними, оскільки підтверджують як зростаючу диверсифікацію доходної бази вітчизняних банків, так і посилення режиму економії, що відображається на збільшенні їх прибутковості.

За період аналізу індикатори ліквідності I10 та I11 суттєво перевищували нормативні значення, що свідчить не лише про можливість банків вчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями, а і про значні невикористані можливості вкладень у прибуткові активи, відсутність у банків бажання брати на себе додаткові ризики, що різноспрямовано впливає на рівень фінансової безпеки. Зниження значення індикатора I12

означає зменшення залежності БС від валютного ризику, що, безумовно, є ознакою зміцнення фінансової безпеки.

Отже, результати експрес-оцінки фінансової безпеки вітчизняного БС за останні три роки переконливо свідчать про поступове підвищення її рівня, причому ця тенденція залишається практично незмінною навіть в умовах пандемії, що говорить про формування міцних основ його перспективного розвитку.

Література:

1. Барановський О. І. Філософія безпеки : монографія : у 2 т. – Київ : УБС НБУ, 2014. – Т. 1. – 831 с.

2. Васильчишин О. Б. Фінансова безпека банківської системи України: філософські детермінанти. – Тернопіль : Економічна думка; ТНЕУ, 2017. – 358 с.

3. Індикатори фінансової стійкості та довідкові дані. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#4fsi>.

КОНСТРУКТНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Г.В. Козаченко, *доктор економічних наук, професор*
Національна академія внутрішніх справ, м. Київ

Оцінки поряд з іншими складовими (наприклад, ресурсами) виступають основою забезпечення економічної безпеки (держави, регіону, підприємства). Якість оцінок економічної безпеки держави безпосередньо залежить від вибраного підходу, достовірності використовуваних первинних даних та характеру їх представлення.

Оцінки поряд з іншими складовими (наприклад, ресурсами) виступають основою забезпечення економічної безпеки (держави, регіону, підприємства). Якість оцінок економічної безпеки держави безпосередньо залежить від вибраного підходу, достовірності використовуваних первинних даних та характеру їх представлення.

Аналіз результатів застосування найпоширеніших підходів до оцінювання економічної безпеки держави дозволив виявити методологічний розрив в оцінній системі в економічній безпекології макrorівня. Виникнення цього методологічного розриву зумовлено невідповідністю способів операціоналізації оцінювання конструктивів змісту категорії «економічна безпека держави» власне змісту цих конструктивів.

Відзначена суперечність яскраво видна на прикладі офіційного документу з оцінювання економічної безпеки держави - Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [1].

Якщо виходити з тлумачення змісту категорії «економічна безпека держави» у Методичних рекомендаціях, то економіка держави перебуває у безпечному стані, якщо наявні можливість зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі та здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [1]. Тоді в оцінюванні економічної безпеки держави логічна наявність трьох груп показників, які мають описувати:

можливість національної економіки зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз;

забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі;

забезпечувати здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання.

Проте в оцінюванні економічної безпеки держави за Методичними рекомендаціями (128 показників, що поєднано у дев'ять розділів) переважною мірою використовуються показники, які описують різноманітні аспекти стану економіки держави, наприклад, показники:

рентабельність операційної діяльності підприємств з різними видами економічної діяльності (промислові, будівництва, транспорту та ін.) (виробнича безпека);

частка імпорту у внутрішньому споживанні країни (зовнішньоекономічна безпека);

частка продукції, що була реалізована на конкурентних ринках країни (інвестиційно-інноваційна безпека).

Такі приклади численні, їхній перелік можна продовжити.

Навіть якщо не брати до уваги численні нормування та згортки первинних одиничних показників, наданих у Методичних рекомендаціях, що неминує спотворює достовірність інтегральних показників економічної безпеки (за видами безпеки та держави загалом), виникають запитання:

що, власне, є предметом оцінювання – результати функціонування національної економічної системи чи економічна безпека держави?

як відділити оцінки економічної безпеки держави від оцінок результатів її економіки?

Очевидно, що при збереженні діяльнісного підходу до розуміння сутності категорії «економічна безпека держави» необхідний перегляд підходу до формування сукупності показників її оцінювання

Підґрунтям оцінювання економічної безпеки держави мають виступити головні конструкти тлумачення змісту категорії «економічна безпека держави», які у сукупності формують зміст категорії «економічна безпека держави» у межах певного підходу (діяльнісного, захисного, гармонізаційного або іншого). Отже, в оцінюванні економічної безпеки держави відправною позицією є розуміння сутності, змісту цієї категорії.

За результатами аналізу та узагальнення наявних думок щодо сутності категорії «економічна безпека держави» доцільним вбачається таке тлумачення її змісту: це стан економіки держави, за якого загалом задоволено економічні інтереси держави, забезпечено достойний рівень життя населення та стійкість економіки.

За наданим визначенням змісту категорії «економічна безпека держави» забезпечення економіки держави закладають: задоволення економічних інтересів держави; забезпечення достойних умов життя населення країни; стійкість національної економіки.

Надані конструкти категорії «економічна безпека держави» по суті визначають вимоги до економіки держави, за наявності яких можна вважати її до певної міри забезпеченою.

Надані конструкти ніяким чином не можна вважати остаточно сформованими, вони можуть змінюватися залежно від економічної та соціальної ситуації усередині держави та в її зовнішньому оточенні.

Оцінювання економічної безпеки держави за пропонованим конструктивним підходом по суті зводиться до оцінювання виконання вимог до економіки держави, за яких можна вважати її до деякої міри (задовільної або незадовільної) забезпеченою. Оцінювання виконання таких вимог до економіки держави об'єктивізується у групах показників за кожним з конструктів категорії «економічна безпека держави».

Для операціоналізації конструктів категорії «економічна безпека держави» доцільно вибрати по 5-6 первинних кількісних показників. В оцінюванні економічної безпеки держави доцільно використовувати темпоральну форму показників, що має декілька безсумнівних переваг, до яких зокрема належить отримання оцінок зміни економічної безпеки держави протягом аналізованого періоду (докладніше операціоналізація конструктів категорії «економічна безпека держави» показано у [2]). Надалі за узагальненими показниками конструктів має розраховуватися агрегований показник економічної безпеки держави.

Операціоналізація пропонованого конструктивного підходу до оцінювання економічної безпеки держави дозволяє отримати кількісну динамічну оцінку кожного з її конструктів, які адекватні (відповідають) вибраному визначенню змісту категорії «економічна безпека держави».

Пропонований конструктивний підхід до оцінювання економічної

безпеки держави та його операціоналізація дозволяють уникнути необхідних при використанні функціонального підходу нормування різних за характером та розмірністю первинних показників, їхньої кількаразової згортки, що неминуче позначається на якості оцінок економічної безпеки держави, оскільки до деякої міри спотворює та знеособлює їх.

Література:

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : затв. Наказом Мінекономрозвитку України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13/stru>

2. Козаченко Г.В., Погорелов Ю.С., Герасименко Л. В. Оцінювання економічної безпеки держави з використанням конструктивного підходу. Бізнес Інформ. 2020 №9. С. 44–55.

ЗМІСТОВИЙ ДИСКУРС ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ – КОМПОНЕНТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Р.С. Квасницька, *доктор економічних наук, професор*,
Хмельницький національний університет, м.Хмельницький.

Процес успішного функціонування і розвитку підприємства в умовах ринкової економіки неможливий без забезпечення достатнього рівня фінансової безпеки та ефективного управління ним. Крім того, суттєвість значення рівня достатності фінансової безпеки підприємств в Україні зумовлена тим, що фінансово стійкі підприємства ефективно вирішують питання забезпечення своєї економічної безпеки. Саме поняття «фінансова безпека підприємства» є досить варіативним, а тому доцільним є узагальнення таких підходів до розкриття суті цього поняття: підхід захисту (розглядає фінансову підприємства як стан захищеності фінансових інтересів підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, від можливих ризиків); підхід збалансованості та стійкості (розглядає фінансову безпеку як стан, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз підприємства); підхід ресурсно-функціональної оптимізації (розглядає фінансову безпеку як стан (здатність) оптимального рівня залучення та розміщення ресурсів підприємства); підхід стратегічного управління (розглядає фінансову безпеку як комплекс заходів підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію); комплексний підхід (поєднує у собі сутність попередніх підходів до розгляду суті фінансової безпеки підприємства).

Узагальнюючи розглянуті акценти у зазначених підходах зауважимо, що фінансова безпека підприємства визначається : ступенем захищеності інтересів акціонерів підприємства; рівнем фінансової незалежності підприємства; стійкістю фінансового стану підприємства; рівнем платоспроможності та ліквідності підприємства; ефективністю фінансової діяльності підприємства; рівнем контролю на підприємстві за зовнішніми і внутрішніми ризиками. Фінансова безпека підприємства є якісною характеристикою його фінансового стану, а її об'єктом є фінансова діяльність підприємства. Спрямовуючи свої зусилля на фінансову діяльність і досягаючи певних якісних характеристик, фінансова безпека підприємства зумовлює особливу стратегію діяльності підприємства на ринку з точки зору захисту від фінансових загроз і небезпек та мінімізації ризиків.

Таким чином забезпечення фінансової безпеки поза фінансовою діяльністю підприємства неможливе, а тому, важливим елементом фінансової діяльності підприємства є управління нею, яке здійснюють відповідні керівні та дорадчі органи, котрі є суб'єктами фінансової безпеки. Саме за допомогою їхніх рішень і реалізуються засади фінансової безпеки в різних сферах та видах діяльності підприємства.

Основними якісними характеристиками фінансового стану підприємства є його фінансова стійкість (спроможність підприємства зберігати свої фінансові показники в умовах негативного впливу різноманітних чинників ринкової ситуації) та фінансова незалежність (спроможність підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання за рахунок власних фінансових ресурсів). Характеризуючи фінансову безпеку підприємства варто відмітити, що:

- фінансова безпека – це один з основних елементів економічної безпеки підприємства;
- фінансова безпека характеризується кількісними та якісними показниками;
- показники фінансової безпеки повинні мати порогові значення, за якими можна судити про ступінь фінансової безпеки підприємства;
- фінансова безпека підприємства повинна забезпечувати його розвиток і стійкість (зростання ринкової вартості, фінансові переваги);
- фінансова безпека забезпечує захищеність фінансових інтересів підприємства, його контрагентів.

Отже, основною метою фінансової безпеки підприємства є забезпечення його конкурентоспроможності та недопущення можливості отримання збитків або втрати частини прибутків унаслідок реалізації внутрішніх та зовнішніх загроз.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ

В.В. Коваленко, доктор економічних наук, професор кафедри
банківської справи,

Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

В умовах всеохоплюючої кризи, постає питання забезпечення економічної безпеки банківської системи. У цьому аспекті існує прямий взаємозв'язок економічної безпеки держави та економічної безпеки банківської системи, тому що останнє є складовим елементом економічної безпеки держави. Тому, якщо рівень економічної безпеки банківської системи буде зростати, то це є значним підґрунтям для зростання економічної безпеки держави в цілому.

Під поняттям «економічна безпека банків» учені розуміють сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану комерційних банків дії чи обставини попереджені або зведені до такого рівня, за якого вони не здатні завдати шкоди встановленому порядку функціонування банківської системи, збереженню та відтворенню її майна та інфраструктури і перешкодити досягненням банками статутних цілей[1].

В сучасних умовах розвитку банківського бізнесу виникає потреба у розробці нової концепції безпеки банків, виходячи з того, що вона має безпосередній вплив на подолання структурних дисбалансів економіки України, а саме:

1. Фактори, що викликають структурні дисбаланси економіки:

– забезпечення незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери держави, яка знаходить своє відображення в системі критеріїв та індикаторів її стану, що характеризують такі аспекти, як збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів, збалансованість внутрішнього і зовнішнього боргу, дефіциту бюджету та наявність необхідних грошових і золотовалютних резервів;

– рівень захищеності фінансових інтересів на макро- і мікрорівнях, рівнях фінансових відносин;

– стан митно-тарифної, фінансової, валютної, бюджетної, податкової, грошово-кредитної, розрахункової, інвестиційної, банківської і фондової систем, яке характеризується здатністю протистояти внутрішнім і зовнішнім негативним впливам;

– стан фінансових потоків в економіці, яке може бути охарактеризоване збалансованістю і наявністю відпрацьованих і ефективних механізмів регулювання і саморегулювання.

2. Фактори, що впливають на рівень безпеки банків:

– структурні дисбаланси між попитом і пропозицією на кредитні ресурси банків;

– дефіцит залучення коштів для формування ресурсної бази банків;

– оцінювання реальної якості активів на балансі українських банків, що є найнагальнішою потребою для стабілізації піднесення розвитку банківської системи;

– вирішення питання з капіталізацією банків до рівня міжнародних та національних стандартів;

– питання покращення бізнес-клімату для подолання структурних проблем задля довгострокового розвитку вітчизняної банківської системи;

– проблеми реформування законодавства про банкрутство боржників з метою прискорення процесу банкрутства та наближення його до найкращих практик Європейського Союзу;

– проблеми реформування системи примусового стягнення заборгованості, відчуження та реалізації заставного майна з метою спрощеної процедури відчуження об'єктів застави на користь кредиторів[3].

При формуванні концепції економічної безпеки банків слід виходити із визначення певних постулатів, а саме:

Етимологічне джерело – безпека - система заходів, що забезпечує захищеність інтересів власників, клієнтів, працівників та керівництва банку від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Онтологічна сутність – процес досягнення стану захищеності фінансових інтересів банку, що виявляються в ході реалізації його статутних цілей і завдань, і полягає в створенні сприятливих умов для реалізації всіх передбачених статутом видів банківської діяльності. Рівень забезпечення фінансової безпеки банку визначається загальноприйнятими критеріями його надійності, а також іншими показниками, що характеризують його здатність протистояти різним негативним явищам.

Гносеологія дослідження – загальнометодологічні положення вивчення фінансово-економічних відносин, зовнішніх та внутрішніх загроз, їх структурування.

Генеральна мета – забезпечення фінансово стійкого функціонування банку та уникнення загроз його безпеці, захист законних інтересів банку від протиправних посягань, охорона життя і здоров'я персоналу,

недопущення крадіжок фінансових ресурсів та матеріально-технічних засобів, знищення майна і цінностей, розголошення, втрати, витоку службової інформації .

Суб'єкти – держава, Національний банк України, банки, партнери і клієнти банків, служби безпеки банків.

Об'єкти – персонал банку, фінансові ресурси, матеріальні цінності, новітні технології, інформаційні ресурси.

Завдання – прогнозування, виявлення і подолання загроз, віднесення інформації до категорії обмеженого доступу; створення механізму й умов для оперативного реагування на загрози безпеки, максимально можливої локалізації загроз, що завдані домогосподарствами та нефінансовими корпораціями.

Принципи – комплексність, своєчасність, безперервність, активність, законність, економічна доцільність, взаємодія і координація, удосконалення, централізація управління, законності, багатомірності, дотриманості максимально допустимого рівня транспарентності.

Методи – метод комплексної оцінки економічного потенціалу, метод оцінки конкурентного статусу, метод комплексної оцінки загроз, метод багатофакторної лінійної моделі, метод оцінки ефективності захисних заходів, метод інтегральних оцінок економічної безпеки банків.

Враховуючи вищенаведене, можна стверджувати, що економічна безпека банків є невід'ємною умовою досягнення національної безпеки держави. На сьогодні, низка чинників, які впливають на діяльність банків, значно знижують рівень економічної безпеки банків, тому державі необхідно постійно проводити моніторинг та запроваджувати оперативні і стратегічні заходи щодо підвищення економічної безпеки банків України за допомогою запровадження дієвого механізму державного регулювання банківської діяльності.

Література:

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення). К. : Нац. торг.-екон. ун-т, 2004. 759 с.
2. Коваленко В.В. Філософія безпеки банків в умовах структурних дисбалансів економіки України. Економічний форум. 2016. № 2. С. 256-262.

ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

С.В. Онищенко, *доктор економічних наук., професор*

А.Д. Глушко, *кандидат економічних наук, доцент*

Національний університет

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м.Полтава

Пандемія COVID-19 детермінувала зміну глобального соціально-технологічного укладу: карантинні обмеження, що впроваджувалися з метою стримування епідемії, стали поштовхом для динамічної цифрової трансформації економічних систем. В свою чергу, поглиблення процесів діджиталізації спричинили появу нових ризиків та загроз інформаційній безпеці національної економіки. Вищезначене обумовлює актуальність проблеми забезпечення інформаційної безпеки національної економіки.

Розглядаючи інформаційну безпеку з позицій системного підходу, під системою забезпечення інформаційної безпеки національної економіки мається на увазі система цілей, методів, принципів, технологій забезпечення інформаційної безпеки держави, а також здійснення практичних завдань та застосування інструментів на рівні держави в цілому, регіонів та окремих суб'єктів господарювання, що мають забезпечити інформаційну безпеку національної економіки.

Органи державної влади в процесі реалізації національних економічних інтересів мають дотримуватися принципів інформаційної безпеки в економічній сфері, що враховують не лише зовнішні та внутрішні ризики і загрози, але й принципово нові можливості, що реалізуються в умовах діджиталізації. До основних принципів забезпечення інформаційної безпеки національної економіки правомірно віднести:

1. Принцип системності – передбачає розуміння системи інформаційної безпеки національної економіки як комплексу взаємопов'язаних елементів, що створюють цілісність та формують взаємодію із зовнішнім середовищем.

2. Принцип рефлексії – передбачає врахування елементів економіки та психології, зокрема, імпульсивності дій ринкових суб'єктів під впливом негативних чи позитивних зовнішніх чинників, пов'язаних із розвитком інформаційної економіки.

3. Принцип обмеженої раціональності – необхідність врахування нерациональної поведінки суб'єктів ринку.

4. Принцип синергізму – передбачає використання можливостей зміцнення інформаційної безпеки національної економіки завдяки тісній взаємодії всіх суб'єктів.

5. Принцип достатності та адекватності законодавчої бази – передбачає обґрунтування адекватного поточному рівню розвитку ключових елементів інформаційної економіки нормативно-правового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання.

6. Принцип наявності цифрової інформаційно-комунікативної інфраструктури – передбачає забезпечення надійного цифрового зв'язку між усіма елементами інфраструктури, що гарантує безумовне збереження коштів всіх учасників ринку та унеможливує їх втрату через вади програмного забезпечення чи зв'язку.

7. Принцип оптимальної інтеграції економічної системи країни до світової системи господарських зв'язків – врахування необхідності повноцінної інтеграції економічної системи України до всіх легальних міжнародних економічних систем.

8. Принцип захисту економічних інтересів стейкхолдерів у мережі Інтернет – полягає у необхідності забезпечення безумовного захисту інтересів учасників транзакцій у мережі Інтернет, що вимагає відповідного вдосконалення діючого законодавства.

Дотримання зазначених принципів є основою забезпечення інформаційної безпеки національної економіки в умовах пандемії.

Література:

1. Onyshchenko S., Yanko, A., Hlushko, A., Sivitska, S. Conceptual principles of providing the information security of the national economy of Ukraine in the conditions of digitalization / S. Onyshchenko, A. Yanko, A. Hlushko, Sivitska S. // *International Journal of Management (IJM)*. – 2020. – Volume 11, Issue 12. – pp. 1709-1726.

2. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації [монографія]. Київ : Знання України, 2020. 423 [1] с.

3. Varnalii, Z., Onishchenko, S., & Masliy, A. (2016). Threat prevention mechanisms of Ukraine's economic security. *Economic Annals-XXI*, 159(5–6), 20–24. <http://dx.doi.org/10.21003/ea.V159-04>.

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН

Н.М. Пантелєєва, *доктор економічних наук, доцент*
Черкаський інститут Університету банківської справи, м.Черкаси.

Фінансові відносини – це відносини стосовно формування, розподілу та використання грошових коштів, суб'єктами яких виступають держава, підприємства, фінансові установи, населення. Стійка і надійна система фінансових відносин визначає ефективність діяльності всіх її суб'єктів, розвиток економіки держави і підвищення добробуту і якості життя її громадян. Система фінансових відносин є відкритою, багатовимірною та динамічною з високим ступенем ділової активності.

Сьогодні спостерігаємо еволюційну цифрову трансформацію фінансових відносин, яка визначається цифровізацією фінансових установ та інноваційною активністю FinTech-компаній на ринку фінансових послуг, між якими встановлюється взаємопроникнення на рівні традиційних і цифрових фінансових інструментів. Нові цифрові технології створюють можливості для віддаленої і децентралізованої взаємодії учасників фінансових відносин.

Позитивно оцінюючи результати цифрової трансформації фінансових відносин, розглянемо деякі аспекти її фінансово-економічної безпеки. По-перше, якщо фінансово-економічну безпеку визначати як стан захищеності від наявних і потенційних загроз, то цифрова трансформація фінансових відносин в якийсь мірі порушила його з появою криптовалюти, адже виникла потенційна загроза заміщення матеріального носія фінансових відносин, на роль якого вона претендує. Криптовалюта, набуваючи здатність виконувати функції грошей, посилює вплив на фінансово-кредитну, валютну, бюджетну, податкову безпеку [1]. Водночас цифрові технології, зокрема, Big Data, штучний інтелект, машинне навчання, блокчейн, мають потенційні можливості для її забезпечення. По-друге, якщо фінансово-економічну безпеку розглядати як передумову конкурентоспроможності, то з появою FinTech-компаній, як нових гравців фінансового ринку, підвищується рівень конкуренції та відбувається перерозподіл фінансових ресурсів, що, в свою чергу, впливає на рівень фінансово-економічної безпеки. По-третє, якщо фінансово-економічну безпеку розглядати через динаміку трендів цифрової трансформації, то відмітимо, що цифрові технології розширюють спектр фінансових

продуктів і послуг, а фінансові відносини набувають універсалізації через виявлення потреб і персоніфіковану пропозицію фінансових продуктів і послуг для учасників фінансових відносин. Поряд з цим значимості набувають знання і передбачення потреб і уподобань, зручність і точність цифрових фінансових сервісів для їх задоволення. Але при цьому цифрова трансформація продукує нові види загроз, зокрема кіберзагроз [2], негативний вплив і втрати від яких зазнають учасники фінансових відносин.

Цифрова трансформація змінює модель фінансових відносин, модель пропозиції і споживання фінансових послуг, де підвищується гнучкість, посилюється саморегулювання, але послабляються зобов'язання і механізм гарантування, вся відповідальність за прийняття рішень покладається на їх учасників. Широкий перелік учасників фінансових відносин потребує створення нових можливостей для надійної міжгалузевої взаємодії, інструментом якої сьогодні стали цифрові платформи. Серед важливих завдань, які постали в аспекті фінансово-економічної безпеки, забезпечення балансу між прагненням отримати цифрові дивіденди і захистом інтересів держави і споживачів.

Підводячи підсумки, відмітимо, що фінансово-економічну безпеку цифрової трансформації фінансових відносин можна характеризувати, як: 1) здатність відповідати цілям і завданням фінансової стратегії в умовах невизначеності і конкурентного середовища цифровізації; 2) захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин в процесі цифровізації; 3) рівень забезпеченості достатнім обсягом фінансових ресурсів для виконання існуючих зобов'язань учасниками фінансових відносин при реалізації завдань цифровізації.

Література:

1. Пантелеева Н.М. Фінансова безпека в умовах цифрової економіки: очікування і реальність. Фінансовий простір. 2020. № 2(38). С.22-37. DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.2\(38\).2020.209289](https://doi.org/10.18371/fp.2(38).2020.209289)
2. Пантелеева Н.М., Романовська Л.В., Романовська М.С. Кіберзагрози в умовах цифрової економіки. Фінансовий простір. 2019. № 1(33). С.130-144. DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.1\(33\).2019.177107](https://doi.org/10.18371/fp.1(33).2019.177107)

ДО ПИТАННЯ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ ТА ГРОМАД УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Г.В. Возняк, доктор економічних наук, старший науковий співробітник,

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», м. Львів

Посилення уваги до бюджетної безпеки регіонів та громад України обумовлено низкою таких аспектів: по-перше, розпочата реформа публічних фінансів України загострила увагу до питань підвищення прозорості та передбачуваності бюджетної політики, стратегування її пріоритетів та завдань з відповідним бюджетним забезпеченням; покращення управління публічними коштами, узгодження їх розподілу з пріоритетами державної та регіональної політики, і що не менш важливо – покращення якості надання публічних послуг; по-друге, з огляду на завершеність реформ адміністративно-територіального устрою та фінансової децентралізації, на часі питання підвищення ефективності використання коштів бюджетів місцевих бюджетів (рівно як і державного) на принципах прозорості та підзвітності; по-третє, бюджетні дисбаланси територій, які проявляються у різних формах, обумовлюють виникнення бюджетних ризиків, що в підсумку погіршує рівень бюджетної безпеки і якість бюджетного процесу; по-четверте, пандемія COVID – 19 та породжена нею соціально-економічна криза, загострили низку ризиків та викликів сталого поступу регіонів та громад в силу того, що зниження економічної активності, практично, у всіх секторах вітчизняної економіки, унеможливили формування їх достатньої фінансової основи. Зазначене в сукупності потребує особливого підходу до питань виявлення та протидії загрозам бюджетній безпеці територій.

Зазначимо, що питання дослідження бюджетної безпеки, в переважній більшості, є предметом наукових пошуків дослідників на рівні підприємств, домогосподарств чи держави. Що ж стосується регіонального чи локального рівня, то наукові пошуки не набули вичерпного сенсу, а отже потребують додаткового обговорення.

Розуміючи бюджетну безпеку, з одного боку, як важливу доміанту розвитку територій, з іншого - як критерій ефективності їх бюджетної політики, слід погодитись з думкою, що дане поняття, «увібравши в себе характерні риси політичного й економічного напрямів, має двоїстий характер, її можна розглядати і як комплекс організаційних та правових відносин, і як індикатор розвитку бюджетної системи й ефективності бюджетного процесу, критерій оцінювання бюджетної політики» [1].

Ведучи дослідження з позиції регіонального чи локального виміру, схильні вважати, що сутність бюджетної безпеки розкривається здатністю органів влади чи місцевого самоврядування забезпечувати стійкість фінансово-економічних систем, максимальний ступінь збалансованості місцевих бюджетів, нейтралізувати дію зовнішніх та внутрішніх загроз, запобігати нерациональному розподілу і використанню бюджетних коштів в цілях забезпечення сталого поступу територій.

Дослідження проблем, пов'язаних із виявленням та побудовою дієвої системи протидії негативному впливу загроз бюджетній безпеці регіонів та громад тісно пов'язане із ідентифікацією бюджетних ризиків, які під дією певних чинників можуть трансформуватись в загрози бюджетній безпеці. З огляду на динаміку соціально-економічних процесів в країні та існуючі тенденції функціонування бюджетної системи, видається, що на сьогодні ключовими ризиками, які проявляються на регіональному та локальному рівнях (та несуть в собі потенційні загрози бюджетній безпеці) є: ризик зниження платоспроможності платників податків; ризик не систематичності надходжень та платежів до бюджетів; ризик бюджетної незбалансованості; ризик фінансової залежності від бюджетів вищих рівнів. В меншій мірі проявляються ризики некомпетентності розпорядників бюджетних коштів, форс мажорні тощо. Таким чином, надмірна актуальність і логічна незавершеність досліджень в окресленій площині висувають вимогу подальших наукових пошуків, які дозволять глибше пізнати проблеми зміцнення бюджетної безпеки з урахуванням стратегічних напрямів розвитку територій.

Література:

1. Колісник О. Я. Бюджетна безпека у забезпеченні стратегії соціально-економічного розвитку держави: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.08 / О. Я. Колісник. – Тернопіль, 2009. – 20с.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: КАДРОВИЙ АСПЕКТ

Н.Р. Аблязова, кандидат економічних наук
Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

В умовах суспільних трансформацій, для більшості підприємств, актуальним залишається питання економічної безпеки. Економічна безпека, за своїм змістом, є сукупним поняттям, адже поєднує функціональні складові. Відтак, на думку більшості науковців, економічна безпека підприємства – це комплексне поняття, що об'єднує матеріальну, кадрову, інформаційну,

юридичну, технічну, технологічну та фінансову безпеку. За своєю суттю, економічна безпека – це певний стан підприємства з притаманними йому ресурсами та його готовністю протистояти різноманітним зовнішнім і внутрішнім загрозам, з метою забезпечення свого існування та успішного вирішення багатьох економічних, соціальних, технічних, виробничих потреб [1, с. 230].

Відтак, основна мета забезпечення економічної безпеки підприємства полягає в досягненні й забезпеченні максимальної стабільності та перспективи розвитку. Основу окреслених складових становить кадрове забезпечення підприємства. За своїм змістом, кадрова безпека – процес запобігання впливу негативних ризиків і загроз, пов'язаних із персоналом, на економічну безпеку підприємства.

Дефініція «кадрова безпека» є складною та багатогранною, яка трактується: як процес попередження негативних впливів на безпеку за рахунок ризиків і загроз, пов'язаних із персоналом [2]; як запобігання негативних впливів із боку персоналу компанії на всі елементи економічної безпеки [3]; як стан захищеності організації при якому всі негативні впливи з боку співробітників підприємства зводяться до мінімуму [4, с. 47]; як сукупність заходів щодо боротьби із загрозами, що визначаються функціями управління [4].

Кадрова безпека, як елемент управління безпекою підприємства має зовнішні та внутрішні інструменти впливу на підприємство. Зовнішні – події, що не залежать від співробітників, але призводять до збитків. Внутрішні – навмисна дія співробітників із метою завдання збитків.

Відтак, постає питання щодо формування ефективної кадрової політики підприємства, а саме: формування оптимального складу персоналу, як у кількісному, так якісному параметрі, а також у визначенні способів залучення та використання кадрів. До інструментів реалізації такої політики варто віднести: підвищення кваліфікації, постійний розвиток персоналу, стимулювання до підвищення продуктивності праці тощо.

Проте, забезпечення високого рівня кадрової безпеки підприємства вимагає й створення відповідної служби, яка буде максимально зацікавлена в доборі персоналу та зниженні економічної безпеки підприємства. Відповідні служби, на думку Н. Тюріної та О. Баксалової, повинні здійснювати стратегічне й оперативне планування кадрової безпеки та організувати його неухильне виконання; виконувати постійний моніторинг кадрової безпеки підприємства; робити аналіз і надавати звітні дані щодо стану кадрової безпеки за певні періоди часу; у випадку відхилення параметрів запланованого показника від планових значень негайно повідомляти керівництво підприємства; інформувати керівництво підприємства про стан кадрової безпеки [1, с. 234].

Саме дотримання окреслених параметрів дозволить сформувати ефективну кадрову політику на підприємстві, стимулювати працівників до підвищення продуктивності, та, як результат, мінімізувати загрози економічної безпеки підприємства.

Література:

1. Тюріна Н. М., Баксалова О. М. Кадрова безпека як складова економічної безпеки підприємства. Вісник Хмельницького національного університету 2015. № 2, Т. 2 С 230-234.

2. Чумарин И.Г. Що таке кадрова безпека компанії? Кадри підприємства. 2003. № 2. [Електронний ресурс] URL: <http://www.bre.ru/security/20813.html>

3. Копейкин Г., Лапіна Н. Кваліфікація персоналу та забезпечення економічної безпеки: організаційно-психологічні проблеми. Захист інформації. Конфідент. 2003. № 5. [Електронний ресурс] URL: <http://www.bre.ru/security/20317.html>.

4. Сводцева И.А., Цветкова И.И. Загрози кадрової безпеки в системі економічної безпеки підприємства. Культура народів Причорномор'я. 2014. № 278. С. 46-48. [Електронний ресурс] URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/93807/12-Svodtseva.pdf?sequence=1>.

НЕДОЛІКИ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ ЯК ЧИННИКА ВПЛИВУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

***Л.Р. Криничко**, кандидат медичних наук, здобувач кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування,*

***А.Р. Ватанов**, здобувач кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування,*

Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир

Останніми роками в Україні відбувались складні соціально-економічні, політичні та демографічні зміни. Труднощі, що виникли, істотним чином відбилися на діяльності всієї системи охорони здоров'я, регіональних органів управління охороною здоров'я, кожної лікувально-профілактичної установи. Одним із найважливіших пріоритетів державної політики України є збереження та зміцнення здоров'я нації на підставі формування здорового способу життя та підвищення доступності та якості медичної допомоги, що сприятиме зростанню рівня соціально-економічної безпеки держави. Незважаючи на різноманітність форм організації

медичної допомоги, сьогодні немає жодної країни, яка була б повністю задоволена власною охороною здоров'я.

Для ефективного розвитку системи охорони здоров'я необхідно, щоб та її частина, що пов'язана з організацією та управлінням установами охорони здоров'я, була адекватна сучасним, якісно новим економіко-правовим відношенням. Тільки в цьому випадку можлива повноцінна консолідація та якісна взаємодія держави, бізнесу та суспільства з питань охорони здоров'я громадян. Проте сьогодні в системі охорони здоров'я України наявна ціла низка проблем структурно-управлінського характеру, що потребують кардинальної зміни існуючого підходу до управління та організації медичної допомоги.

Розвиток теоретичних положень державного управління в будь-якій сфері суспільного життя, в тому числі в сфері охорони здоров'я, потребує ідентифікації основних проблем з якими стикається галузь й відповідно систематизації запропонованих напрямів їх вирішення.

Доцільно виділити пріоритетні проблеми розвитку охорони здоров'я на найближчі десятиріччя. До їх числа зарахуємо наступні: формування організаційної структури первинної медико-санітарної допомоги за принципом лікаря загальної практики (сімейного лікаря); реорганізація швидкої медичної допомоги; формування етапної стаціонарної медичної допомоги за принципом лікарень із різною інтенсивністю лікувально-діагностичного процесу; впровадження системи оцінки, контролю та забезпечення якості медичної допомоги.

Вагому роль в розвитку системи охорони здоров'я займає як медична наука так і науки державного управління, адже визначають механізми реалізації як медичної складової так і економічної, правової, інформаційної, організаційної, кадрової та інших

Вагоме значення в розвитку теоретичних та методологічних положень державного управління в сфері охорони здоров'я мають дисертаційні дослідження вітчизняних вчених в галузі науки державне управління. Саме результати таких досліджень є основою реформування галузі та визначають примноження наукових знань. Відповідно до проведеного дослідження нами встановлено сукупність теоретичних, організаційних та методологічних положень розвитку державного управління в сфері охорони здоров'я, сутність яких розглянуто в контексті аналізу наукової новизни досліджуваних дисертаційних робіт.

Проаналізовано позиції вітчизняних науковців стосовно особливостей державного управління охороною здоров'я, а саме: Радиш Я.Ф. запропонував удосконалити основні напрями державного управління охороною здоров'я, Бугайцов С.Г. досліджував проблеми державного регулювання системи онкологічної допомоги, Ярош Н.П. присвятила

дослідження регулюванню розвитку соціальних стандартів у сфері охорони здоров'я, Рингач Н.О. досліджувала систему охорони здоров'я як складову забезпечення національної безпеки, Банчук М.В. обґрунтував особливості трансформації державного управління охороною здоров'я в умовах інституційних змін, Клименко О.В. досліджувала медичну діяльність як об'єкт державного регулювання, Курило Т.М. запропоновано сукупність наукових положень щодо державного управління підготовкою керівників для охорони здоров'я в умовах європейської інтеграції, Рудий В.М. досліджував проблеми державного регулювання автономії закладів охорони здоров'я. В цілому науковий доробок вітчизняної науки, дозволяє говорити про різновекторність системи охорони здоров'я як об'єкту державного управління.

Відповідно розвиток наукових положень щодо державного управління в сфері охорони здоров'я стосувався наступних напрямів:

- обґрунтування напрямів удосконалення державного управління за складовими системи охорони здоров'я, а саме: освіта (підготовка кадрів для системи охорони здоров'я); репродуктивна медицина; медсестринство; онкологія; усі види приватної медицини; стоматологія. Так, вченими розроблено сукупність механізмів державного управління та державної політики та сформовано заходи щодо підвищення ефективності діяльності закладів охорони здоров'я;

- наукові положення розвитку державного управління системою охорони здоров'я. В даному напрямі вчені удосконалювали окремі складові власне науки, зокрема: історичні та теоретичні положення, методологію, інституційні положення. В даному формувалися власне нові знання, що характеризують державне управління як суспільну науку;

- окремі аспекти розвитку охорони здоров'я представлені наступними напрямами: місце охорони здоров'я в забезпеченні національної безпеки; якість медичних послуг; автономія закладів охорони здоров'я; лікарське забезпечення та інноваційний розвиток;

- розвиток механізмів державного управління в сфері охорони здоров'я. В даному напрямку дисертаційні дослідження присвячені конкретному механізму зокрема: інформаційний, економічний, правовий, міжнародний, соціальний, організаційний. Окремі пропозиції вчених були прийняття до впровадження органами державної влади в сфері управління охороною здоров'я. Пропозиції становлять вагомий науковий інтерес з позиції подальшого реформування системи охорони здоров'я та розробки інноваційний механізмів державного управління;

- рівні державного управління системою охорони здоров'я. В цілому більшість проаналізованих дисертаційні дослідження присвячені розвитку державного управління на загальнодержавному рівні, проте

окремі визначали особливості розвитку механізмів управління охороною здоров'я на регіональному та місцевому рівнях.

Отже, до основних перешкод здійснення реформ охорони здоров'я України як факторів, що знижують можуть впливати на рівень соціально-економічної безпеки держави є: надмірність державних зобов'язань безоплатної медичної допомоги; відсутність внутрішніх стимуляторів для радикальних перетворень; невідповідність управлінського персоналу; незацікавленість у реформах ряду політичних та корпоративних груп; слабе методичне і політичне керівництво з центру.

Охорона здоров'я як компонента процесу глобалізації стає політичним проектом, у який включені різного рівня виконавці, інститути, заклади, організації, що підтримують неоліберальний економічний підхід. Галузь поставлена в жорсткі зовнішні соціальні, економічні, організаційні та політичні рамки, що потребують заміни колишніх звичних підходів новими зразками та моделями глобалізації. При цьому збільшується ступінь невизначеності в усіх структурах охорони здоров'я, що істотно утруднює вибір правильних управлінських рішень.

Література:

1. Радиш Я.Ф. Державне управління охороною здоров'я в Україні: генезис та тенденції розвитку. Дис. 2003 р. – 235.
2. Банчук М.В., Державне управління інституційними змінами галузі охорони здоров'я в Україні, 2015 р. – 272 с.
3. Кризина Н.П. Державна політика України в галузі охорони здоров'я: механізми формування та реалізації, 2014 р. – 208 с.
4. Криничко Л.Р. Проблеми системи охорони здоров'я та напрями їх вирішення: погляд науки та практики // Аспекти публічного управління, Дніпро, Вид. «Грані», 2020, № 6.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Л.А.Свистун, кандидат економічних наук, доцент;

А.Р.Черник, студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка, м.Полтава

Трансформаційні процеси завжди характеризуються надмірними ризиками та загрозами, у зв'язку з чим значна кількість підприємств опиняються у ситуації неналежного рівня захищеності свого майна та інтересів від впливу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища.

Зростання рівня ризику ведення бізнесу, ускладнення умов функціонування підприємств актуалізують питання формування інформаційно-аналітичного забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Аналіз наукових поглядів показав, що на сьогодні не існує єдиного підходу до розуміння суті понять «інформаційно-аналітичне забезпечення», «інформаційне забезпечення» та «обліково-аналітичне забезпечення». Термін «інформаційне забезпечення» учені застосовують у двох напрямках:

— з позицій проектування автоматизованих інформаційних систем (АІС);

— з позицій прийняття управлінських рішень.

ДСТУ 2226-93 (Автоматизовані системи. Терміни та визначення) [2] визначає, що будь-яка АІС складається з сукупності функційних та забезпечувальних підсистем. При цьому «інформаційне забезпечення» визначено як одну із забезпечувальних підсистем функціонування АІС, що включає інформаційну базу АІС та засоби її організації та реалізації. Функційна підсистема АІС — це підсистема, яка визначена за функційною ознакою і є сукупністю елементів АІС, що беруть участь у виконанні цієї функції.

Забезпечувальні підсистеми ІС є спільними для всієї ІС незалежно від конкретних функційних підсистем, в яких застосовуються ті чи інші види забезпечення. При цьому склад забезпечувальних підсистем не залежить від конкретної предметної області. Функційні підсистеми можуть будуватися одним із чотирьох способів: предметному; функційному; проблемному; предметно-функційному.

Згідно з функційним підходом виділяють підсистеми: планування, регулювання, обліку і контролю та аналізу. Система управління фінансово-економічною безпекою (УФЕБ) може бути виділена у складі корпоративної ІС за проблемним підходом. В такому випадку, з позицій теорії функціонування АІС, інформаційне забезпечення буде підсистемою, яка забезпечує функціонування інформаційної системи ФЕБ.

Якщо розглядати інформаційне забезпечення, як одну із забезпечувальних підсистем функціонування інформаційної системи управління підприємством, то можна виділити три точки зору:

— інформаційне забезпечення, як сукупність інформації (класифікатори, документи, інформаційні масиви та бази даних), тобто безпосередньо інформаційний продукт, який використовується в процесі прийняття управлінських рішень;

— як процес збору, зберігання, обробки, пошуку та видачі необхідної користувачам інформації за їх запитом;

— як інформаційний продукт, який створюється в підсистемі інформаційного забезпечення так і процес функціонування такої підсистеми.

Тому можна сказати, що обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства є єдність систем обліку, аналізу і аудиту, об'єднаних інформаційними потоками для управління економічними процесами, вважаємо справедливим та виправданим включення в систему обліково-аналітичного забезпечення підсистеми інформаційного забезпечення, яка забезпечує інтегроване використання інформаційних ресурсів різними функційними підсистемами (обліку, аналізу та контролю).

З огляду на вищезазначене, можна окреслити наступні основні завдання інформаційно-аналітичного забезпечення:

— пошук, збір, систематизація та узагальнення достовірної та актуальної інформації про зовнішні та внутрішні загрози, стан захищеності інформаційних ресурсів, можливих суб'єктів посягання на безпеку компанії, каналів витоку інформації, передумов надзвичайних подій;

— перевірка надійності та інших аспектів діяльності співробітників, а також інших осіб при прийомі на роботу;

— аналіз за доступними інформаційними джерелами потенційних партнерів з метою мінімізації підприємницьких ризиків;

— моніторинг фінансового стану підприємства з врахуванням специфічних галузевих особливостей;

— аналіз іміджу компаній і протистояння «чорного PR»;

— аналіз основних індикаторів ефективності фінансово-господарської діяльності та їх вплив на стан ФЕБ підприємства.

Основним джерелом інформації для оцінювання фінансово-економічної безпеки – фінансовий облік і складена за його принципами фінансова звітність. Організація інформаційно-аналітичного забезпечення фінансово-економічної безпеки здійснюється з урахуванням положень Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1], які визначають правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні. Таким чином, організація ведення бухгалтерського обліку на підприємстві повинна здійснюватися з урахуванням забезпечення фінансової складової економічної безпеки та базуватися на принципах обачності, повного висвітлення, автономності, послідовності, безперервності, нарахування та відповідності доходів і витрат, превалювання сутності над формою, єдиного грошового вимірника, періодичності.

Отже, під обліково-аналітичним забезпеченням управління ФЕБ слід розуміти сукупність засобів, принципів, методів та процедур, які забезпечують отримання інформації обліково-аналітичного характеру, необхідної для прийняття управлінських рішень щодо забезпечення сталого та безпечного розвитку підприємства.

Головна мета інформаційно-аналітичного забезпечення полягає у вирішенні інформаційно-аналітичними засобами не лише проблем захисту від загроз, що виникають, а, насамперед, завчасному викритті і попередженні суб'єкта господарської діяльності про причини та умови, що можуть сприяти виникненню ранніх ознак цих загроз. Ціль інформаційно-аналітичного забезпечення полягає в своєчасності отримання необхідного і достатнього обсягу інформації особою, яка приймає рішення.

Формування інформаційно-аналітичного забезпечення фінансово-економічної безпеки передбачає чітке визначення напрямів, заходів та засобів безпечного збору, обробки, використання, зберігання, підтримки в належному стані фінансово-економічної інформації, використання якої сприятиме підвищенню ефективності його фінансово-господарської діяльності. У зв'язку з цим особливої уваги при формуванні інформаційно-аналітичного забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, потребує саме процес організації ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, а також його елементи, зокрема облікова політика та інвентаризація.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 26.01.2021).

2. ДСТУ 2226-93 Автоматизовані системи. Терміни та визначення : Державний Стандарт України від 01.07.1994 р. № 2226-93 / Інститут проблем математичних машин і систем Національної академії наук України. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc/page.html?id_doc=61937 (дата звернення: 26.01.2021).

3. Литовченко О. Ю. Інформаційно-аналітичне забезпечення економічної безпеки : конспект лекцій для студентів 1 курсу денної та заочної форм навчання освітнього рівня «магістр» за спеціальністю 073 – Менеджмент. Управління фінансово-економічною безпекою / О. Ю. Литовченко ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. – 38 с.

4. Гордієнко Н.І. Конспект лекцій з дисципліни «Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки на підприємстві». Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2016. 78 с.

5. Вакун О. В. Економічна сутність обліково-аналітичного забезпечення системи управління підприємством / О. В. Вакун // Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. — 2016 — Т. 21, вип. 1. — С. 210–213.

ПРОБЛЕМИ ТА ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

О.В.Чепурний, кандидат економічних наук,

В.В.Скриль, кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м.Полтава

Головна мета фінансової безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективно функціонування в теперішньому часі, а також високий потенціал розвитку в майбутньому.

Забезпечення позитивних результатів діяльності підприємства передбачає здійснення цілого ряду діагностичних заходів з метою оцінки як рівня фінансової безпеки, так і конкретних ризиків його діяльності.

Тому важливим є, як управління ризиками для усунення та запобігання, так і зменшення впливу певних факторів на рівень фінансової безпеки. Крім того, обов'язковим є проведення постійного контролю та адекватна оцінка та корегування здійснених заходів.

Однією із ключових складових системи забезпечення фінансової безпеки є підсистема фінансової діагностики. Фінансова діагностика є методом пізнання фінансового механізму підприємства, процесів формування й використання фінансових ресурсів для його операційної та інвестиційної діяльності.

Підсистема діагностики включає наступні елементи:

1. Експрес-діагностику – грубий, поверхневий, проте швидкий, нескладний і дешевий спосіб оцінки стану підприємства. Така діагностика допомагає на ранній стадії виявити ознаки розвитку кризового стану на підприємстві. Тому варто її проводити раз на місяць. В процесі експрес-діагностики аналізуються фінансовий стан та фінансова стійкість підприємства, за допомогою методів фінансового аналізу. При цьому заповнюється тестова анкета, яка складається з якісних показників. Вони оцінюються балами від 0 до 10, згідно з критеріями встановленими підприємством в залежності від методів, що використовуються при

діагностиці. Якщо загальна оцінка перевищує небезпечний рівень, тоді потрібно проводити комплексну діагностику, для визначення причин розвитку кризового стану на підприємстві, а також конкретних слабких місць в діяльності господарюючого суб'єкта.

2. Комплексний аналіз поєднує в собі методи кількісного та якісного аналізу, і дає можливість оцінити реальний ступінь загрози та фінансову ситуацію суб'єкта господарювання. Його варто проводити щоквартально. Якісний аналіз – це розширена тестова анкета, в якій значно більше критеріїв оцінки. Принцип її заповнення аналогічний до заповнення анкети експрес-діагностики. Це допомагає побачити більш повну картину кризової ситуації суб'єкта господарювання та оцінити рівень загрози фінансовій безпеці діяльності суб'єкта підприємництва.

3. Фундаментальна діагностика. Її основою є комплексна діагностика. За допомогою цього типу аналізу визначають стадію життєвого циклу суб'єкта господарювання та критичні ризики для підприємства, за допомогою максимального діагностичного інструментарію. Цей тип діагностики варто проводити раз на рік.

Проводячи вказані діагностики у господарюючого суб'єкта з'являється можливість попередити загрозу настання кризових явищ в діяльності підприємства та визначити причини їх настання. Це створює необхідні передумови для вибору важелів та методів попередження ймовірних криз і забезпечити ефективну та результативну діяльність підприємства.

Основою системи забезпечення фінансової безпеки підприємства є підсистема фінансових методів і важелів. Її метою є усунення кризових явищ, їх наслідків та причин, що їх спричинили. Комбінація методів та важелів дає можливість значно покращити рівень фінансової безпеки суб'єкта господарювання, а також обрати оптимальну антикризову стратегію і інструментарій. До фінансових методів відносять управління прибутком, витратами, капіталом, інвестування, кредитування, фінансовий облік, фінансове регулювання та фінансове планування, страхування тощо. Фінансові важелі включають прибуток, дохід, витрати, податки, дивіденди, капітал, фінансові санкції, фінансове стимулювання, заробітна плата та інші. Використання адекватних методів та важелів дозволить значно підвищити результативність діяльності суб'єкта підприємницької діяльності та його фінансову безпеку[1].

Одним із найбільш важливим елементом усієї системи забезпечення фінансової безпеки підприємства є інформаційне забезпечення. Воно складається із актуальної фінансової звітності суб'єкта підприємницької діяльності та відомостей про конкурентний стан підприємства на ринку, а також має включати кількісні і якісні значення індикаторів фінансової

безпеки, наявність ймовірних ризиків або загроз, сформовані фінансові інтереси підприємства та стан їх реалізації, стратегічний план забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємницької діяльності, параметри використання фінансових ресурсів та джерела їх надходжень. Саме на її основі проводять усі дослідження ефективності діяльності підприємства.

Також, важливим елементом системи фінансової безпеки є підсистема управління ризиками, яка включає в себе усунення або запобігання ризику, зменшення несприятливого впливу тих чи інших факторів на результати підприємницької діяльності, передачу ризику шляхом його страхування та оволодіння ризиком.

Ключовими складовими підсистеми контролю й оцінки результатів є:

1. Аналітична складова – обмін інформаційними потоками між усіма підсистемами, аналіз змісту цих потоків, виявлення відхилень, аналіз причин кризових ситуацій, формування відповідних рекомендацій керівникам суб'єкта підприємницької діяльності.

2. Методологічна частина – розробка методології оцінки рівня фінансової безпеки, участь у розробці антикризових заходів.

3. Контроль – забезпечення достовірності даних від інших підсистем, контроль за виконанням ними покладених на них функцій [2].

В основі забезпечення фінансової безпеки підприємства лежить концепція системного поєднання функцій контролю, планування, зворотного зв'язку та інформаційного забезпечення. Саме підсистема контролю має поєднувати між собою усі елементи системи.

Також, важливим елементом системи фінансової безпеки є підсистема управління ризиками, яка включає в себе усунення або запобігання ризику, зменшення несприятливого впливу тих чи інших факторів на результати підприємницької діяльності, передачу ризику шляхом його страхування та оволодіння ризиком.

В основі забезпечення фінансової безпеки підприємства лежить концепція системного поєднання функцій контролю, планування, зворотного зв'язку та інформаційного забезпечення. Саме підсистема контролю має поєднувати між собою усі елементи системи.

Для ефективної та коректної роботи системи забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємницької діяльності необхідно проводити поточний та підсумковий контроль.

Підсистема контролю має виконувати наступні завдання:

- контроль ефективності діяльності інших підсистем системи забезпечення фінансової безпеки підприємства;

- оцінювати масштаби та причини кризи на основі даних інших підсистем та визначення результатів, що повинні бути досягнуті в результаті реалізації антикризових заходів;
- оцінка ефективності та результативності заходів, що використовуються суб'єктом підприємницької діяльності для нівелювання кризових явищ, висновки щодо їх ефективності та, у разі необхідності, прийняття рішення щодо запровадження додаткових заходів;
- порівняння отриманих результатів з нормативними показниками;
- визначення рівня відхилення досягнутих результатів від очікуваних;
- контроль над реалізацією завдань фінансового управління;
- спостереження за ходом розробки оперативних рішень з стабілізації діяльності суб'єкта господарювання;
- забезпечення обміну інформаційними потоками між підсистемами та обробка інформаційних потоків всередині системи [3].

Отже, формування унікальної системи фінансової безпеки є однією з найважливіших умов ефективного функціонування та подальшого розвитку підприємства. Основними структурними елементами системи забезпечення безпеки мають бути: фінансова діагностика, інформаційне забезпечення, управління фінансовими ризиками, підсистема фінансових методів і важелів забезпечення фінансової безпеки, контроль та оцінка результатів. Саме підсистема контролю є заключним етапом процесу забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємницької діяльності та виконує роль координаційної ланки, що поєднує всі інші складові системи.

Література:

1. Некрасенко Л.А Складові управління фінансовою безпекою підприємств / Л.А.Некрасенко, Ю.М. Рибалка // Наукові праці ПДАА, Вип. 3. – Т2. Економічні науки. – Полтава:ПДАА. – 2015. - С.162-167.
2. Ляліна Н. С. Діагностика фінансового стану підприємства / Н. С. Ляліна, Р. М. Шелудько, Л. В. Шелудько // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер.: Економічні науки. – 2014. – №6. – С.118-124.
3. Лаврова Ю. В. Фінансова безпека підприємства: класифікація загроз / Ю. В. Лаврова [Електронний ресурс]: Економічний аналіз. – 2016. – № 9, Ч 2. – С. 274-277.
4. Скриль В.В. Економічна безпека підприємства як бізнес-процес управління Економічна безпека: держава, регіон, підприємство : [монографія]; в 3-х т. Т. 2; за заг. ред. В. О. Онищенка та Г. В. Козаченко. — Полтава: ПолтНТУ ім. Ю. Кондратюка, 2018. — С. 307-320.

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ ТА ЗАГРОЗИ

О.А. Кривенко, аспірантка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка»

Економічна глобалізація є однією з головних тенденцій розвитку сучасного світу, що супроводжується цілим рядом як позитивних, так і негативних наслідків. З одного боку, глобалізаційні процеси сприяють зростанню світової економіки, розширенню міжнародного співробітництва, прискоренню розвитку продуктивних сил і науково-технічного прогресу. З другого боку, для багатьох країн, і для України також, глобалізація створює чимало ризиків та загроз, які викликають різке зниження економічного потенціалу країни і впливають на стабільність та можливість на рівних конкурувати з іншими учасниками міжнародного поділу праці.

Інтеграція економіки України до світової економічної системи загострює питання зовнішньоекономічної безпеки, без гарантування якої країна не може бути повноправним учасником світогосподарських зв'язків, посісти належне місце в міжнародному поділі праці та мати належну систему захисту й протидії глобальним викликам її економічній безпеці зокрема та національній безпеці взагалі. Зовнішньоекономічна безпека – це такий стан відповідності зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам, що забезпечує мінімізацію збитків держави від дії негативних зовнішніх економічних чинників та створення сприятливих умов для сталого економічного зростання [1].

Змістовно-понятійне трактування зовнішньоекономічної безпеки поки що залишається на стадії становлення. Загальнотеоретичні та теоретико-прикладні дослідження знайшли відображення у працях таких вітчизняних вчених як З.С. Варналій, В.А. Богомолів, О.І. Барановський, В.М. Геєць, З.В. Герасимчук, Н.С. Вавдіюк, М.М. Олексієнко, О.С. Власюк, В.К. Сенчагов, Л.А. Яремко, А.П. Градов, В.А. Ліпкан, Б.В. Губський, Я.А. Жаліло, А.І. Сухоруков, А.В. Чесноков, Т.Т. Ковальчук.

Зовнішньоекономічна безпека держави, як і економічна, може бути оцінена за допомогою різних методів, які можна представити у вигляді декількох груп.

1. Спостереження основних макроекономічних показників і порівняння їх з пороговими значеннями. 2. Метод експертної оцінки для ранжування територій за рівнем загроз. 3. Оцінка темпів економічного зростання країни за основними макроекономічними показниками та

динаміка їх зміни. 4. Використання економічних інструментів при оцінці наслідків загроз безпеці через кількісне визначення збитків. 5. Методи прикладної математики, зокрема багатовимірною статистичного аналізу. 6. Змішані методи оцінки.

В офіційній методиці розрахунку рівня економічної безпеки України використовується більше ста часткових (абсолютних і відносних) показників. Методика базується на комплексному аналізі індикаторів економічної безпеки з виявленням потенційно можливих загроз економічній безпеці в Україні і застосовується для інтегральної оцінки рівня економічної безпеки країни в цілому по економіці та за окремими сферами діяльності. Рівень економічної безпеки визначається за допомогою інтегрального показника, побудова якого ґрунтується на теорії «адитивної цінності», згідно з якою цінність цілого дорівнює сумі цінностей його складових. Зовнішньоекономічна безпека в даній методиці визначається розширеною системою показників, які характеризують не тільки загальні, але й більш детальні показники експорту-імпорту, що характеризують залежність країни від імпорту та його частки продовольства, виражають географічну залежність країни у зовнішній торгівлі, а також характеристику експорту товарів з великою часткою доданої вартості.

Аналіз значень окремих індикаторів зовнішньоекономічної безпеки у 2015–2019 рр. виявив переважання зон незадовільного та критичного станів досліджуваних індикаторів і, як наслідок, віднесення інтегрального показника зовнішньоекономічної безпеки до зони незадовільного стану.

Основними потенційними загрозами є: індекс умов торгівлі (ціновий); коефіцієнт покриття експортом імпорту; відкритість економіки [1]. Ситуація, що склалася на зовнішньоекономічному просторі України, є критичною та потребує удосконалення механізму забезпечення зовнішньоекономічної безпеки.

Отже, низький рівень зовнішньоекономічної безпеки України є наслідком впливу багатьох загроз. Загрози у фінансовій сфері полягають у швидкому зростанні боргової залежності. Загрози в торговельній сфері: вразлива товарна структура (експорт кількох товарних груп: чорні метали та вироби з них, зернові культури і т.д.); географічна концентрація (велика залежність від експорту товарів і послуг з Російської Федерації), недостатня конкурентоспроможність вітчизняних виробників; залежність від імпорту енергоносіїв та окремих видів продукції; дискримінація України в торговельних відносинах. В інформаційній сфері загрозою є погіршення рейтингових оцінок стану економіки держави, в науководслідницькій – зменшення фінансування науково-технічних розробок [2].

Поліпшення стану зовнішньоекономічної безпеки вимагає розробки та реалізації стратегічних і тактичних заходів, а саме: стимулювання експортно орієнтованих галузей економіки; суттєвого збільшення експорту готової продукції; реалізації заходів імпортозаміщення, тобто переорієнтації економіки країни на виробництво тих товарів, попит на які нині забезпечується за рахунок імпорту [3]. Крім того, підтримуючи політику інтеграції української економіки у світове господарство, слід поєднувати прагматичну відкритість із розумним протекціонізмом.

Для забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України пріоритетними завданнями державної політики повинні стати: - оптимальне поєднання державного протекціонізму з політикою вільної торгівлі; - податкова підтримка вітчизняного товаровиробника; - максимальне використання вигідного географічного положення України щодо транзиту через її територію іноземних вантажів та енергоносіїв; - істотне поліпшення роботи митних органів з метою недопущення контрабанди з боку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; - припинення нелегального вивозу з України капіталу; - активне залучення іноземних інвестицій; 5 - дипломатична та політична підтримка зовнішньоекономічної діяльності; - створення економічної системи, сумісної із західноєвропейською, що сприятиме налагодженню ефективних зв'язків з розвиненими країнами; - розвиток різних форм міжнародної економічної співпраці; - забезпечення позитивного сальдо зовнішньоторговельного балансу; - диверсифікація експорту та імпорту.

Таким чином, постійний моніторинг основних загроз зовнішньоекономічній безпеці держави дозволить своєчасно розробляти й здійснювати практичні заходи щодо зниження негативного впливу загроз чи їх повної ліквідації. А це, в свою чергу, дозволить уникнути настання кризових проявів, посилити позиції держави в міжнародному середовищі та зменшити вплив дестабілізаційних факторів.

Література:

1. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. URL: http://www.me.gov.ua/control/publish/article?art_id=97980.
2. Григорова-Беренда Л.І. Зовнішньоекономічна безпека: сутність та загрози / Л.І. Григорова-Беренда // Проблеми економіки. – 2010. – № 2. – С. 39-46.
3. Товарна структура зовнішньої торгівлі // Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua.
4. Varnalii, Z., Onishchenko, S., & Masliy, A. (2016). Threat prevention mechanisms of Ukraine's economic security. *Economic Annals-XXI*, 159(5–6), 20–24. <http://dx.doi.org/10.21003/ea.V159-04>.

УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЄЮ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

К.В. Дідусенко, К.В. Касич, *магістрантки*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка»

Концепція економічної безпеки підприємства передбачає ефективне використання ресурсів, що у свою чергу, забезпечило б функціонування компанії на сучасному етапі та сталий розвиток у майбутньому. Для того, аби забезпечити економічну безпеку компанія мобілізує усі корпоративні ресурси, котрі використовують власники та менеджери підприємства для досягнення поставлених цілей [1].

Розвиток інформаційних технологій зумовило потребу визначення нових підходів до вирішення проблем інформаційного забезпечення та захисту інформації економічної безпеки як на макро- так і мікро- рівнях. Тому інформаційна безпека є однією зі складових національної безпеки, яка формує модель захищеності від внутрішніх та зовнішніх загроз. Це обумовлено високим рівнем інформатизації всіх управлінських процесів, необхідністю оперативно вирішувати поточні економічні проблеми на основі аналізу зовнішньої та внутрішньої інформації.

Інформаційна безпека – це стан захищеності інтересів певної особи, суспільства або держави, при якому зводиться до мінімуму заповдіяння шкоди через неповноту, несвоечасність і недостовірність інформації, через негативний інформаційний вплив, негативні наслідки функціонування інформаційних технологій, а також через 4 несанкціоноване поширення інформації.

Отже, інформаційна безпека на даний час є досить актуальною та є однією із основних задач стратегічного керування. Саме тому інформацію необхідно виділяти як одну із найважливіших складових ресурсів підприємства, котра у свою чергу здатна приносити великий дохід компанії [2].

На якість управління економічною безпекою підприємства впливає якість інформаційно-аналітичного забезпечення. А саме, до його складу необхідно віднести такі підсистеми, як: інформації, систем показників, індикаторів та методів оцінки і аналізу економічної безпеки підприємства.

Отже, тому можна зазначити, що система управління економічною безпекою складається з таких підсистем: фінансової, інтелектуально-кадрової, інформаційно-аналітичної, екологічної безпеки, техніко-технологічної, інноваційно-інвестиційної.

Комплексний підхід щодо управління інформацією саме в системі економічної безпеки компанії вимагає необхідності врахування всіх умов його діяльності, формування механізму з чітко визначеними елементами. Структура управління інформацією в системі економічної безпеки компанії складається з декількох блоків, дія яких має забезпечити достатнє відтворення капіталу підприємства, прибуток від його цілей та його взаємодія з навколишнім середовищем [3].

Для ефективного забезпечення економічної безпеки компанії варто усю отриману інформацію розподіляти за ступенем важливості. Отже, для цього пропонуємо розглянути систему класифікації інформації, котра складається з чотирьох рівнів важливості.

1. Життєво важлива – це найнеобхідніша інформація, котра необхідна для функціонування підприємства. Відтік життєво важливої інформації поставити під загрозу функціонування усєї організації .

2. Важлива – це інформація, котра у разі витоку завдає матеріальної шкоди організації, проте вона має змогу функціонувати і у випадку витоку інформації.

3. Корисна – це інформація, витік якої спричиняє підприємству матеріальної шкоди та проте не впливає на його функціонування.

4. Несуттєва – це інформація, котра не впливає на функціонування та не завдає матеріальної шкоди.

Вся інформація, що міститься в перших трьох пунктах являється комерційною таємницею. Тому, інформаційна безпека в системі стратегічного керування посідає одне з передових місць. Це обумовлено тим, що інформаційні процеси і відносини охоплюють усі зв'язки, що знаходяться в економіці та суспільстві. В наш час система як внутрішніх так і зовнішніх загроз інформаційної безпеки підприємства має досить широкий спектр охоплення всіх сфер. Наш час - це ера цифрових технологій тому на одне із перших місць треба ставити питання про інформаційну безпеку підприємств та їх економічної складової[4].

Головними напрямками забезпечення інформаційної безпеки підприємства являються:

1) пошук та отримання інформації потрібної для забезпечення безперебійної діяльності та динамічного розвитку підприємства включаючи його систем безпеки в умовах частих атак, ризиків та небезпек ринкової економіки;

2) припинення використання фейкової інформації в системі керування підприємством, системі безпек та виробничій діяльності;

3) постійний нагляд за інформаційними ресурсами підприємства через можливість несанкціонованих доступів;

4) запобігання та припинення розповсюдження, втрати та розкрадання інформації на підприємстві;

5) запобігання підробки, переробки та зміни інформації застосовуваної в системі керування, системі безпеки та виробничій діяльності підприємства;

6) запобігання різних типів несанкціонованих дій по знищенню, копіюванню, блокуванню, модифікації та зміни інформації;

7) запобігання інших типів протизаконного втручання в інформаційні дані та інформаційні системи підприємства;

8) протидія крадіжки та розповсюдженню інтелектуальної власності підприємства.

Сучасний бізнес повинен працювати в умовах інформаційної економіки. За цих умов одним із найважливіших завдань власників і менеджерів компанії та її системи безпеки є вирішення проблеми розробки ефективної політики та стратегії інформаційної безпеки, а також вибір ефективних технологій, форм і методів інформаційної безпеки. Вирішення цієї проблеми ускладняється тим фактом, що в даний час темпи розвитку інформаційних технологій перевищують темпи розвитку рекомендацій та нормативної бази політичних документів Україні. В даний час не існує основних документів, що регулюють всю діяльність, спрямовану на забезпечення безпеки інформації компанії.

Таким чином, в умовах світової фінансово-економічної кризи належне функціонування, безпека та розвиток компанії значною мірою залежать від стану безпеки її інформації. Протистояти небезпекам, загрозам та ризикам для інформаційних ресурсів компанії та забезпечити її безпеку та постійний розвиток можливо лише на основі комплексного підходу. Лише повна система захисту інформації здатна за сучасних умов виявляти, оцінювати та ефективно протистояти небезпекам, загрозам та ризикам та своєчасно надавати керівництву необхідну надійну інформацію щодо процесів в різних сферах внутрішнього та зовнішнього середовища.

Література:

1. Грунин С. О. Механизм управления экономической безопасностью организации / С. О. Грунин. – СПб, 2001. – 195 с.

2. Закон України "Про інформацію" від 02.10.1992р.

3. Ареф'єва О. В. Наукові основи формування економічної безпеки підприємств / О. В. Ареф'єва // Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України. – К., 2003. – С. 49-53.

4. Інформаційне забезпечення управління системою економічної безпеки підприємства — Бібліотека Університету «КРОК» (krok.edu.ua)

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

С.М. Нерода, магістрантка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка»

Економічна безпека країни, будучи однією з визначальних складових підсистем національної безпеки країни, водночас має складну структуру, охоплюючи власні складові. Деякі елементи національної безпеки, визначені законодавством, входять до системи економічної безпеки, що викликає критичні зауваження науковців і практиків. Більшість дослідників економічної безпеки дійшли висновку, що основними структурними елементами економічної безпеки, які необхідно застосувати під час аналізу економічної безпеки України, є: сировинно-ресурсна безпека; енергетична безпека; фінансова безпека; соціальна безпека; інноваційно-технологічна безпека; продовольча безпека; зовнішньоекономічна безпека [1].

Деякі науковці механізм забезпечення часто називають механізмом підвищення економічної безпеки, механізмом функціонування системи економічної безпеки держави, реалізації системи ЕБД, механізмом управління економічною безпекою – механізмом управління системою економічною безпеки тощо. Доцільним буде залишити дві синонімічні назви – механізм забезпечення та механізм управління. Адже безспірно, що даний механізм спрямований на підвищення рівня економічної безпеки та покращення функціонування цієї системи [2].

Механізм забезпечення економічної безпеки держави має наступні підсистеми: складові економічної безпеки держави, засоби впливу на економічну безпеку держави, нормативно-правове забезпечення, виконавчі органи та інструменти забезпечення економічної безпеки держави, структура яких наведена нижче.

Складові механізму забезпечення економічної безпеки держави поділяються на такі види: фінансова, виробнича, енергетична, продовольча, інвестиційно-інноваційна, зовнішньоекономічна, макроекономічна, демографічна та соціальна [3].

До засобів впливу варто віднести:

- регулювання внутрішнього на зовнішнього ринків;
- функціонування грошово-кредитної, фінансової, податкової, валютної та бюджетної систем;
- ефективність використання державної власності;
- регулювання фондового ринку;
- політику на ринку праці;

- антимонопольне регулювання;
- забезпечення ресурсної безпеки;
- детінізацію економіки.

Нормативно-правове забезпечення представлено такими державними документами:

- Конституція України;
- Закони України;
- Кодекси України;
- Укази Президента України;
- Постанови Кабінету Міністрів України;
- накази, розпорядження, рішення міністерств та інших центральних органів виконавчої влади та їх територіальних органів;
- накази, постанови, розпорядження інших державних органів, які відповідно до законодавства є суб'єктами нормотворення;
- розпорядження голів і накази управління, відділів, інших структурних підрозділів державного адміністрування;
- рішення місцевих рад та їх виконавчих органів;
- розпорядження сільських, селищних, міських голів, голів районних у містах, районних обласних рад.

Відповідно до попередньої класифікації виконавчими органами є:

- Кабінет Міністрів України;
- Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, їх територіальні органи;

- місцеві державні адміністрації;
- органи місцевого самоврядування.

До інструментів доцільно віднести:

- матеріально-технічне забезпечення;
- економіко-фінансовий розвиток;
- облік та контроль;
- політико-правове забезпечення;
- соціальне забезпечення.

Отже, механізм забезпечення економічної безпеки держави має досить розгалужену структуру, про що свідчить проведене дослідження. Кожна складова економічної безпеки відповідає за певний напрям. Наприклад, фінансова забезпечує функціонування грошово-кредитної, бюджетної та інших систем, які є засобом впливу у структурі механізму економічної безпеки держави, що визначив окремий виконавчий орган на основі відповідного нормативно-правового документу і як наслідок застосований певний інструмент.

Література:

1. Механізми державного управління економічною безпекою України: аналіз чинників впливу, систематизованих за окремими сферами її розвитку // [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/233892654.pdf>
2. Механізм забезпечення економічної безпеки регіону: сутність, складові, напрями дії// [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/493/1/VETP_2017_58_18_25.pdf.
3. Varnalii, Z., Onishchenko, S., & Masliy, A. (2016). Threat prevention mechanisms of Ukraine's economic security. *Economic Annals-XXI*, 159(5–6), 20–24. <http://dx.doi.org/10.21003/ea.V159-04>.

ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Т.Р. Андрієць, О.І. Яковенко, студентки
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», м. Полтава

Стан фінансової безпеки є одним із вагомих чинників незалежності держави за сучасних умов господарювання. Сучасний стан вітчизняного фінансового сектору стає дедалі складніше контролювати через нестабільність та швидку зміну зовнішнього та внутрішнього середовища. Тому набуває актуальності питання визначення методів зміцнення фінансової безпеки держави.

Під фінансовою безпекою слід розуміти такий стан захищеності інтересів держави, який забезпечує ефективне функціонування бюджетно-податкової, грошово-кредитної, валютної, банківської системи та гарантує оптимальне співвідношення внутрішнього та зовнішнього боргу України, стабільність національної грошової одиниці, економічне зростання та своєчасне виконання державою своїх фінансових зобов'язань [1].

Механізм забезпечення фінансової безпеки становить сукупність організаційних та інституційно-правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження та ліквідацію загроз фінансової системи, і містить три елементи :

- моніторинг економіки та фінансової сфери з метою виявлення і прогнозування загроз інтересам об'єктів фінансової безпеки;
- визначення порогових значень фінансових та соціально-економічних показників, перевищення яких може провокувати фінансову нестабільність і кризу;

- розробку та реалізацію заходів, спрямованих на попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз фінансовій безпеці держави [2].

Можна виділити такі пріоритетні напрями зміцнення фінансової безпеки як: реформування бюджетної системи, удосконалення монетарної та валютної політики, регулювання фондового ринку, корпоративних відносин та страхового ринку [3].

Реформування бюджетної системи передбачає проведення бюджетних реформ на базі наукового обґрунтування; застосування комплексного підходу до реформування бюджетного процесу на державному, місцевому рівнях та рівні міжбюджетних відносин.

Удосконалення валютної політики можливе шляхом зменшення рівня доларизації економіки країни засобами проведення політики цілеспрямованої підтримки національної грошової одиниці; розробки концептуальних засад валютної політики з виділенням короткострокових та довгострокових цілей її формування та реалізації.

Регулювання кооперативних відносин можливе за таких умов як: узгодження вітчизняного законодавства з міжнародними стандартами і сучасними вимогами розвитку фінансових відносин; підвищення вимог до корпоративного управління; чітке визначення прав і обов'язків емітентів та інвесторів шляхом розробки ефективної системи державного регулювання ринків капіталу, посилення контролю за дотриманням вимог законодавства, запобігання шахрайству.

Регулювання страхового ринку полягає у створенні фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування; введенні міжнародних норм корпоративного управління для страховиків та розробці державної цільової програми науково-дослідних робіт у сфері страхування.

Здійснення цих заходів є вкрай важливим завданням, що стоїть на шляху побудови міцної фінансової безпеки.

Література:

1. Тимошенко О. В. Основні напрями зміцнення фінансової безпеки України. Проблеми економіки. 2014. № 2. С. 154-160.
2. Мелих О. Фінансова безпека держави: сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення. Економічний аналіз. 2013. Т. 12(2). С. 266-272.
3. Луцик-Дубова Т.О. Основні пріоритети зміцнення фінансової безпеки України. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2012. Вип. 22. Ч. II. С. 1-7.

СКЛАДОВІ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Д. В. Даниленко, *студент*

Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», м. Полтава

Система забезпечення економічної безпеки підприємництва базується на таких методичних положеннях:

- підприємство - це система, що складається з пов'язаних між собою елементів, якісні риси якої не властиві її частинам й компонентам;

- система економічної безпеки на різних підприємствах відрізняється і залежить від спеціалізації та структури виробничої діяльності, промислового потенціалу, місця суб'єкта господарювання на ринку, кваліфікації та дисциплінованості кадрів тощо;

- система економічної безпеки підприємства є самостійною й відокремленою від аналогічних систем безпеки інших суб'єктів підприємницької діяльності, вона може бути тільки комплексною;

- ефективне забезпечення економічної безпеки підприємства можливе лише на основі детально продуманої концепції [1].

Під функціональною складовою системи економічної безпеки підприємства розуміють сукупність основних напрямів його економічної безпеки, що значно відрізняються один від одного за своїм змістом [2]. Можна виділити наступні функціональні складові системи економічної безпеки підприємств:

- фінансова - збалансованість використання фінансових інструментів;

- політико-правова - правове забезпечення діяльності підприємства; дотримання чинного законодавства, юридична підтримка прийняття господарських рішень;

- техніко-технологічна - відповідність застосовуваних на підприємстві технологій найкращим світовим зразкам;

- інформаційна - ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення господарської діяльності підприємства;

- екологічна - дотримання чинних екологічних норм, мінімізація втрат від, забруднення довкілля;

- кадрова - забезпеченість підприємства необхідними кадровими ресурсами;

- інтелектуальна - збереження і розвиток інтелектуального потенціалу підприємства;

- силова - забезпечення фізичної безпеки працівників підприємства (передовсім керівництва) і збереження його майна;
- управлінська – збереження та розвиток управлінського потенціалу підприємства, ефективне управління персоналом [3];
- маркетингова – задоволення потреб споживачів, здійснення процесу ціноутворення, просування продукту на ринок;
- інтерфейсна – надійність взаємодії підприємства з контрагентами.

На основі сутності функціональних складових економічної безпеки можна проводити розробку детального методичного підходу щодо аналізу її рівня. Надійна економічна безпека підприємства забезпечується комплексним і системним підходом до її організації, що дозволяє оцінити перспективи зростання підприємства, розробити тактику і стратегію його розвитку, зменшити наслідки фінансових криз і негативного впливу нових загроз та небезпек.

Література:

1. Хринюк О.С., Корчовна М.Р. Система забезпечення економічної безпеки: основні елементи. Ефективна економіка. 2015. № 3. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/efek_2015_3_57.pdf
2. Квасній Л.Г., Щербан О.Я. Дослідження функціональних складових економічної безпеки підприємств сфери туристичних послуг. Сталий розвиток економіки. 2015. №4(29). С.76-80.
3. Діденко Є.О. Функціональні складові економічної безпеки підприємства та їх сутність. Економіка: проблеми теорії та практики. 2009. Випуск 251. С. 773-777.

АУТСОРСИНГ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Д.І.Кошляк, А.С.Калініченко, студентки

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м.Полтава

Підприємства відповідно до Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” самостійно обирають одну з форм організації бухгалтерського обліку:

- введення до штату підприємства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером;
- користування послугами спеціаліста з бухгалтерського обліку, зареєстрованого як підприємець, який здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи;

- ведення на договірних засадах бухгалтерського обліку централізованою бухгалтерією або підприємством, суб'єктом підприємницької діяльності, самозайнятою особою, що провадять діяльність у сфері бухгалтерського обліку та/або аудиторської діяльності;

- самостійне ведення бухгалтерського обліку та складання звітності безпосередньо власником або керівником підприємства. Ця форма організації бухгалтерського обліку не може застосовуватися на підприємствах, звітність яких повинна оприлюднюватися, та в бюджетних установах [1].

Найбільш розповсюдженою з них на сьогодні є перша форма. Проте, останнім часом зростає частка суб'єктів господарювання, в першу чергу, таких, що належать до малого та середнього бізнесу, які вважають неекономічним та нерациональним створювати власну бухгалтерську службу, оскільки обсяг облікової роботи на них, зазвичай, незначний. Тому такі суб'єкти господарювання залучають до ведення бухгалтерського обліку спеціалізовані аудиторські та аутсорсингові компанії.

Аутсорсинг бухгалтерського обліку є окремим випадком аутсорсингу бізнес-процесів та одним із способів обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю підприємства. Він передбачає винесення функцій, пов'язаних з організацією, веденням бухгалтерського обліку і складанням звітності на підприємстві за межі компанії, передачу їх для виконання аутсорсеру. На відміну від бухгалтерських послуг, що надаються внутрішніми виконавцями, бухгалтерський аутсорсинг є формою взаємодії, при якій зовнішня компанія включається в робочі бізнес-процеси компанії-замовника як цілісний функціональний підрозділ, залишаючись при цьому організаційно і юридично самостійним [2].

Міжнародний досвід [3, 4, 5] свідчить, що аутсорсинг дозволяє оптимізувати витрати, підвищити якість відповідних робіт, конкурентоспроможність підприємства, продуктивність використання робочого часу.

Однак на сьогодні ставлення до аутсорсингу бухгалтерських послуг в Україні у підприємств досить насторожене, що пов'язано з певними ризиками щодо забезпечення їх економічної безпеки, які виникають, а саме:

- ризик витоку інформації при передачі назовні конфіденційних даних;

- ймовірність несвоєчасності і неоперативності формування інформації;

- формальний підхід до виконання обов'язків з боку аутсорсера, оскільки він безпосередньо не зацікавлений в результатах діяльності компанії;

- втрата контролю над власними ресурсами.

Виникнення цих ризиків пов'язане, в першу чергу, з тим, що в Україні відсутня чітка і зрозуміла законодавча база з регулювання відносин між підприємством-замовником і аутсорсинговою компанією. Зазвичай, аутсорсингові бухгалтерські послуги оформляються як консультаційні послуги, таким чином, відповідальність за організацію ведення обліку відповідно до законодавства залишається на керівником підприємства-замовника.

Для подолання зазначених загроз необхідно враховувати їх і передбачати відповідний захист на етапі укладання договору з надання аутсорсингових послуг:

- чітко визначити перелік операцій, які виконуватиме аутсорсингова компанія, та способи надання інформації з урахуванням її конфіденційності;

- встановити терміни виконання облікових робіт і формування звітів;

- забезпечити узгодженість програмного забезпечення, що використовується аутсорсинговою компанією і бухгалтерією замовника;

- зафіксувати в договорі права і обов'язки сторін;

- визначити вимоги щодо кваліфікації і професійного досвіду персоналу, що залучається;

- встановити відповідальність за порушення конфіденційності, своєчасності, повноти й якості виконаної роботи [3].

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. №996-XIV / Верховна Рада України. URL: zakon.rada.gov.ua/go/996-14 (дата звернення: 15.12.2020).

2. Давидюк Т.В., Легоцька Ю.І. Бухгалтерський аутсорсинг як інноваційний інструмент досягнення економічних переваг. Економічний журнал Одеського політехнічного університету. 2018. № 1. С. 11-18.

3. Sneidere R., Bumane I., Lascenko J. Accounting outsourcing services in Latvia^ problems and possible solutions. Accounting, Auditing, Taxation and Governance. 2013. Vol. 18 (1). pp. 26-38.

4. Faitusa I. Advantages and disadvantages of outsourcing accounting worldwide and in Latvia. Proceedings of the 2019. International Conference "Economic science for rural development». Jelgava, LLU ESAF, 9-10 May 2019, pp. 256-263.

5. Le TTO, Bui TN, Tran MD. Factors Influencing the Intention of Accounting Outsourcing: The Case of Vietnam. Res J Econ. 2017. Vol. 1 Issue:

2. URL: https://www.scitechnol.com/peer-review/factors-influencing-the-intention-of-accounting-outsourcing-the-case-of-vietnam-Li1n.php?article_id=7058 (дата звернення: 15.12.2020).

ФАКТОРИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

І.В. Мороз, *студентка*

Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», м. Полтава

Економічне зростання держави в ринкових умовах залежить від успішної господарської діяльності приватних підприємств. У зв'язку з чим її основним завданням стає забезпечення стабільності та безпеки розвитку підприємницької діяльності через ухвалення відповідними компетентними органами спеціальних заходів, здійснення яких усунуло б загрозу економічній діяльності.

Під безпекою підприємницької діяльності розуміють стан захищеності підприємств, при якому наявність загроз їх економічній діяльності не призводить до зниження ринкового успіху, появи чи збільшення матеріальних і фінансових втрат.

Основними проблемами забезпечення безпеки підприємницької діяльності є: наявність динамічного конкурентного середовища; часті зміни на українському ринку умов діяльності; відсутність стійких норм права захисту інтересів суб'єктів господарювання; активізація процесів криміналізації економіки України; збільшення випадків рейдерських атак на підприємства [1].

За сучасних умов господарювання правове регулювання безпеки підприємницької діяльності набуває важливого значення. Однак правові засади та механізми забезпечення економічної безпеки підприємництва не передбачені у жодному з державних, регіональних чи місцевих стратегічних програмних документів [1].

В процесі забезпечення економічної безпеки беруть участь різноманітні служби на підприємстві. При цьому застосовують методи та способи досягнення рівноваги економічної системи й отримання нею максимального доходу. Тут беруть участь економіка, правознавство,

фінансовий аналіз, математична статистика для прогнозування загроз, теорія ймовірностей та інші [2].

Досліджуються всі фактори, що можуть вплинути на діяльність підприємства та економічної системи в цілому.

Фактори економічної безпеки залежать від сфери діяльності підприємства і об'єднуються у дві групи: екзогенні та ендегенні фактори.

До першої групи факторів відносять: економічний та політичний стан, фіскальну політику держави, насиченість ринків, наявність ресурсів, засобів виробництва, збуту.

До другої групи факторів належать: кадрова політика та персонал, економічна політика підприємства, забезпечення фінансової незалежності та стійкості, управління конкурентоспроможністю, якістю продукції, маркетинг, інноваційна діяльність та інше.

Ресурсно-функціональний підхід, який використовує часові проміжки функціонування підприємства, бере до уваги стан ресурсної бази, дозволяє виокремити такі фактори забезпечення економічної безпеки підприємства: організаційна структура підприємства, персонал, технології, інновації, інформаційне середовище, менеджмент, майно підприємства, фінанси підприємства.

Кожен з цих факторів бере участь у забезпеченні економічної безпеки підприємства та, одночасно, є джерелом потенційних загроз. Тому дуже важливо визначити участь кожного з них, його вплив відносно інших загроз.

Усі фактори взаємопов'язані, що ускладнює визначення рівня кожного з них. тому спеціалістам важко визначити рівень впливу кожного з них [2].

Література:

1. Перхач О.Л. Проблеми забезпечення безпеки підприємств в Україні. Інтегроване стратегічне управління: проблеми адміністрування, економічної безпеки та проектної діяльності : тези доповідей першої міжвузівської науково-практичної конференції, м. Львів, 24–26 квітня 2013р. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2013. С. 48.

2. Ставицький О.В., Ткаченко А.А. Забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах глобалізації. Інфраструктура ринку. 2018. Випуск 19. С. 363-366.

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Ю.О. Олефір, студент

Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», м. Полтава

Питання економічної безпеки підприємства та галузей у період глобалізації, інформатизації, інтелектуалізації сучасної економіки, кардинальних технологічних набуває особливої актуальності.

Сутність економічної безпеки підприємства найбільш повно розкривається через систему її функціональних складових, під якими сукупність основних напрямів забезпечення його економічної безпеки, що істотно відрізняються один від одного за своїм змістом і призначенням. Їх поділяють на внутрішньовиробничі і комунікаційні.

Внутрішньовиробничі складові економічної безпеки пов'язані з основними сферами діяльності підприємства, комунікаційні ж складові забезпечують як зовнішні, так і внутрішні зв'язки між окремими елементами економічної безпеки підприємства. Кожна із цих складових являє собою своєрідний блок (підсистему), для досягнення належного рівня економічної безпеки підприємства необхідно забезпечити кожний з них окремо [1].

До внутрішньовиробничих належать фінансова, технологічна, екологічна, кадрова, інтелектуальна складові.

До комунікаційних відносять силову, інформаційну, інтерфейсну складові.

Наведений перелік складових економічної безпеки не є вичерпаним, однак, на нашу думку, саме він є оптимальним.

Економічна безпека підприємства, як і її функціональні складові мають формуватися з урахуванням прийнятих стратегічних рішень.

Забезпечення економічної безпеки підприємства варто розглядати як безперервний у часі процес, заснований на системному моніторингу індикаторів економічної безпеки, що дає змогу одержати об'єктивну оцінку стану економічної безпеки підприємства й застосовувати відповідні механізми її забезпечення. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства полягає у досягненні ефективних параметрів його функціонування, збереженні виробничого й кадрового потенціалу,

створенні конкурентоспроможного підприємства й формуванні умов для стійкого розвитку [3].

Основними проблемами економічної безпеки підприємств є: неконтрольована приватизація, нестабільність, рейдерські атаки, кримінальні структури, соціальна напруга, низька конкурентоспроможність, опортуністична поведінка, неефективне законодавство, нерозвинений ринок, банкрутство, зменшення купівельної спроможності споживачів, рівень інфляції, сезонні коливання попиту, кризи окремих галузей, недобросовісна конкуренція, брак прозорості податкової системи, потреба в ефективній кадровій політиці [4].

В сучасних умовах господарювання тільки подолання цих проблем дозволить забезпечити економічну безпеку підприємств, забезпечити їх розширення і зростання, що, в свою чергу, сприятиме процвітанню економіки країни.

Література:

1. Воронкова Т.С., Мельник Д.М. Проблема забезпечення економічної безпеки підприємства. Науково-технічна інформація. 2015. № 2. С. 19-25.
2. Ставицький О.В., Ткаченко А.А. Забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах глобалізації. Інфраструктура ринку. 2018. Випуск 19. С. 363-366.
3. Новік І.В. Проблеми та перспективи забезпечення економічної безпеки підприємства в Україні. Інфраструктура ринку. 2020. Випуск 43. С. 229-233.
4. Дуб Б.С. Проблеми ефективного забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах нових геополітичних викликів. Вісник Хмельницького національного університету. 2017. № 5. С. 52-62.

Наукове видання

**ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА:
ДЕРЖАВА, РЕГІОН, ПІДПРИЄМСТВО**
Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції
з міжнародною участю

Комп'ютерна верстка

В.В. Скриль

Матеріали друкуються мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.
Електронне видання.
